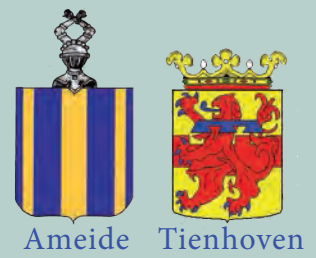

NIEUWSBLAD

Historische Vereniging

Jaargang 24 | nummer 1 | maart 2013

De vliegende
burgemeester...

C.W. Luijendijk

COLOFON

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter:

H. van den Heuvel Voorstraat 99 4132 AP Vianen tel. 0347-355180

Vice-voorzitter:

G.W. Groenendijk De Geer 7a 4233 HX Ameide tel. 0183-601886

Secretaris:

C.W. Broekman Broekseweg 59 4233 CT Ameide tel. 0183-601811

Penningmeester:

J. Stasse De Bogerd 19 4233 GN Ameide tel. 0183-602488

Algemeen adjunct:

J.A. Maatkamp Lekdijk 18 2769 GA Langerak tel. 0183-602071

Leden:

C. van Gelderen Prinsengracht 43 4233 ET Ameide tel. 0183-602198

D. Siegersma Fransestraat 12 4233 ED Ameide tel. 0183-602676

A. Terlouw-vd Grijn Vijf Akkers 18 4235 AH Tienhoven tel. 0183-602110

J. Verwolf Paramasiebaan 4b 4233 EX Ameide tel. 0183-601749

BESCHERMHEER

dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide

ERELEDEN

A.M. den Oudsten, C. Rijnhout en G. Streefkerk

CORRESPONDENTIEADRES

C.W. Broekman info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

J.D.C. Laroo hv@laroo.net

REDACTIE NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

C. van der Grijn cvdgrijn@hetnet.nl

B. Provoost bram.provoost@kpnplanet.nl

A. Tukker a.tukker74@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt minimaal €15,- per jaar, over te maken op bankrekeningnummer 301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Inhoud maart 2013

- 3 Van de redactie
- 4 Ijsvermaak tusschen Ameide en Meerkerk, maart 1858
- 5 De familie de Groot
- 8 Hendrik van Eeten
- 10 Een merkwaardig verzoek van burgemeester Luijendijk (voorjaar 1927)
- 17 Een vliegende veldwachter
- 18 De derde Ameide-vlucht
- 20 Ameide nam afscheid van burgemeester en burgermoeder Luijendijk
- 22 'Jong' bejaard en goud waard!
- 24 Een Ridder Militaire Willems-Orde in Ameide Gerrit van Maaswaal
- 32 Aanstelling van een Kerk- en Schooldienaar te Ameide en Tienhoven
- 34 Mr. J.F.C. Moltzer, een domineesoon uit Ameide
- 39 De reparatie van een hunebed
- 42 Waterbeheersing in Ameide en Tienhoven: van 1821 naar het digitale tijdperk
- 44 De grafzerk van kanunnik Jan van der (A)Meijden
- 46 Een bijzonder zinnebeeld
- 49 Schaatsverzameling

De beoogde woning van burgemeester Luijendijk...
"Voorstraat 7".

VAN DE REDACTIE

Ontwikkeling ledenbestand

Sinds de verschijning van de vorige editie van het Nieuwsblad is één lid van onze vereniging overleden. Het betreft mevrouw Ria de Koe-Streefkerk. Ze woonde in Dordrecht, maar groeide op aan de Prinsengracht in Ameide.

In dezelfde periode hebben zich veertien nieuwe leden aangemeld. Het gaat in alfabetische volgorde om:

- A. de Beaufort – Ameide
- J. den Boef – Ameide
- M. van der Grijn - Ameide
- familie J. de Groot – Ameide
- J.W. den Hartog – Ameide
- J. den Hartog - Meerkerk
- B. Hiestand – Ameide
- A. van Holten – Ameide
- J. H. de Hoop – Tienhoven
- mevrouw T. Mulckhuijse-van Toor – Meerkerk
- mevrouw R. van der Neut-Plieger – Ameide
- H.B.H. van Waasbergen – Ameide
- S. van der Wal – Ameide
- mevrouw V.M. Veenvliet – Ameide

In de loop van het jaar 2012 kwam er om redenen van zeer uiteenlopende aard een einde aan tien lidmaatschappen. Naar de stand van heden heeft de vereniging **567** leden.

Op de kiek staan: Bart Rijneveld, Kees Labee, Kees Buijserd, Krijn van der Grijn, Jo Vuurens, Gerrit Veen, Jaap den Oudsten, en geheel rechts meester de Kuiper.

Ontvangen van Krijn van der Grijn uit Ameide: Het was in de mobilisatiewinter van 1939 - 1940 erg koud en er lag veel sneeuw. Wij gingen als jongens van de hoogste klas tussen de middag de polder in en vonden een vastgevroren reiger. We hebben hem losgemaakt met een zakmesje en mee genomen naar school. Daar was hij gelukkig welkom. Hij heeft de winter doorgebracht achter de kachel. Maar toen het maart was werd hij onrustig en wilde weg. Dat is ook gebeurd. Maar eerst nog een foto gemaakt: 7 jongens van 13 jaar en meester de Kuiper. Hij hadt een fotooestel met zelfontspanner, zodat hij er zelf ook op kon. Op 1 april zijn wij van school gegaan en op 10 mei brak de oorlog uit en daardoor hebben we niet veel contact meer gehad.

Van Gre Zegelaar-Oskam uit Gorinchem ontving de redactie deze foto, die naar alle waarschijnlijkheid omstreeks het midden van de vorige eeuw tijdens een Paardenmarkt werd gemaakt in de Molenstraat. De man rechts op de foto is haar grootvader van moederszijde Geerit Terlouw (1870-1956), die een bekende paardenhandelaar was en destijds in een oude, aan het eind van de jaren vijftig afgebroken boerderij aan de Prinsengracht in Ameide woonde. De man links op de foto is paardenhandelaar Dick van Luijn (1896-1981). De identiteit van de derde man is niet bekend.

Hans van Straten uit Ameide stelde deze foto van zijn vader Jan van Straten ter beschikking. Van Straten senior woonde aan de Lekdijk in Tienhoven en was niet alleen mandenmaker, maar ook aanspreker (= persoon die het overlijden van een plaats- of buurtgenoot aan de huizen aanzegt), gemeentebode en koster van de Tienhovense kerk en daardoor een bij jong en oud bekende figuur.

Ijsvermaak tusschen Ameide en Meerkerk, maart 1858

Bram Provoost

Een zekere mate van rivaliteit bestaat er al eeuwen tusschen Ameide en Meerkerk. Af en toe kwam dat tot een uitbarsting. In 1858, nu 155 jaar geleden, was ijsvermaak een aanleiding om er eens lustig op los te timmeren. Dit voorval haalde zelfs de landelijke pers. Zowel de NRC als het Algemeen Handelsblad berichtten erover. De NRC iets gematigder, maar in beide kranten was er de roep om een harde aanpak en straffen van de schuldigen.

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 7 maart 1858

MEERKERK, 5 Maart. Sedert lang bestaat er eene spanning tusschen zekere klasse uit de inwoners van Meerkerk en Ameide, welke in sommige gevallen tot dadelijkheden overslaat vooral bij gelegenheid van ijsvermaak. Gisteren herhaalden zich die dadelijkheden op een tusschen beide gemeenten gelegen zoogenaamde Broeksche Vliet. Met sarringen begonnen schijnt men handgemeen te zijn geraakt, waarbij van weerskanten eenigen zijn gewond geworden. De tusschenkomst der te hulp geroepene politie heeft voor dien avond de orde hersteld, terwijl ze ijverig bezig is de herhaling van dergelijke wanordelijkheden te voorkomen, want werkelijk wordt de rust der nabijwonende landslieden er door bedreigd. Het is te wenschen, dat de genomen maatregelen de vernieuwing van zulke feiten, waarvoor men niet zonder grond bevreesd is, zal voorkomen, en het van een ander opgemaakt proces-verbaal, de schuldigen hunne straf zal doen geworden.

Algemeen Handelsblad, 9 maart 1858

ALBLASSERWAARD, 5 Maart. Naar wij vernemen heeft er gisteren in den namiddag eene vrij ernstige vechtpartij plaats gehad op de openbaren weg tusschen Ameide en Meerkerk, onder burgers van beider gemeenten. Men wil, dat aanleiding van dezen strijd zou hebben gegeven, de mishandeling, van eene jongeling uit Ameide door iemand uit Meerkerk voor eenige dagen aangedaan. Gisteren schijnen, bij ontmoeting op het ijs van die uit Ameide met die uit Meerkerk, de gemoederen daardoor te zijn ontstoken. En wel zoo heftig, dat de tusschenkomst van den burgemeester van Meerkerk en van den veldwachter dier gemeente, niet mogt baten, om de gemoederen te bedaren. Het getal der strijders moet aanzienlijk zijn geweest, vooral van de

zijde van de Meerkerkenaren, die echter, hoewel zij streden op eigen grondgebied, voor de meerdere dapperheid van die van Ameide ofschoon zij aanzienlijk minder waren in getal, zouden hebben moeten onderdoen. Wat hiervan zij, zeker is het, er hevige slagen gevallen zijn en van beiden kant en eenigen onder den strijdende gelederen niet onbelangrijk zijn gewond, en wel zoo, dat er zich heden onder van de gewonde strijders zich onder heelkundige behandeling bevinden. Volgens berigten zouden zich bij die gelegenheid ook enkele personen uit Noordeloos aan den kant der strijdenden uit Meerkerk hebben geschaard; althans een ingezetene uit die plaats zou niet het minst belangrijk zijn gewond. Wenschelijk is het, dat een dergelijk toneel, dat ieder welgezinde hoog afkeurt, niet meer plaats grijpe; dat de justitie die van dit ergelijk voorval wel kennis zal dragen de belhamels ernstig straffe en daardoor de zucht benomen worde aan de Meerkerksche en Ameidensche strijdlustigen tot het plegen van daden als in die streken meer worden bedreven, die het openbaar getuigenis geven van insubordinatie en brutaliteit.

Het lijkt er op dat het Algemeen Handelsblad beter geïnformeerd is en ook vraagt om streng ingrijpen van justitie om 'het plegen van daden als in die streken meer worden bedreven' te voorkomen. Of er een berechting heeft plaatsgevonden heb ik niet kunnen achterhalen, en of eventuele genomen maatregelen succes hebben gehad, om "sarringen" overgaande in "dadelijkheden en handgemeen" tussen Ameidenaren en Meerkerkers te voorkomen, laat ik aan de lezers over.

Het voorjaar van 1858 leverde, wat betreft Ameide nog een merkwaardig bericht op. Het Algemeen Handelsblad, schrijft het volgende:

Algemeen Handelsblad, 16 april 1858

AMEIDE, 13 April. Men zag hier den 22sten Jan. een appelboom in bloei staan, den 22sten Feb. werd de Lek zonder gevaar te voet en met rijtuig gepasseerd, den 22sten Maart stond andermaal een appelboom in bloei, de weiden waren groen en nu ligt des morgens het ijs weder in de slooten, de weiden zijn verder verdord en de uitbottende bloesems van vruchtboomen geheel verdwenen.

Van broeikas effect en klimaatverandering had men in 1858 nog nooit gehoord, maar de hierboven beschreven verschijnselen zouden er nu zeker aan toe geschreven worden.

Deze foto van Muziekvereniging "Unie" is naar alle waarschijnlijkheid gemaakt ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. De man achter de grote trom is Teunis de Groot.

Hans van den Heuvel

Van de heer T.H. Troost uit Noord-Scharwoude ontving onze vereniging de op deze pagina afgedrukte foto van de in oktober 1898 in Ameide opgerichte muziekvereniging "Unie". De foto is naar alle waarschijnlijkheid gemaakt ten tijde van de Eerste

Teunis de Groot, de tromslager, trouwde op 8 oktober 1909 in Ameide met Geertje Schrijvershof.

Wereldoorlog. De man achter de grote trom is Teunis de Groot. Hij was de grootvader van de heer Troost. De op 9 mei 1883 in Ameide geboren en op 31 mei 1973 in Nieuwpoort overleden Teunis de Groot was de oudste van de zeven kinderen van de op 3 januari 1860 in Lexmond geboren en op 31 maart 1947 in Ameide overleden Gerrit de Groot en de op 7 november 1862 in Hei- en Boecop geboren en op 19 februari 1947 in Utrecht overleden Willempje den Hartog. De ouders van Gerrit waren Teunis de Groot (1809-1887) en Aantje Willemse (1817-?); de ouders van Willempje heetten Reginus den Hartog (1832-?) en Maria Versluis (1838-1924).

De familie de Groot

Teunis de Groot had vijf broers en één zuster, die net als hij in Ameide werden geboren:

- Reginus, geboren op 20 juni 1885. Hij was de man van Maartje van Zijl;
- Aantje, geboren op 5 juli 1887;
- Dirk, geboren op 3 oktober 1889;
- Aart, zie verder bij de tweede generatie;
- Abraham, geboren op 25 maart 1894; en
- Gerrit Jan, zie verder bij de tweede generatie.

Teunis de Groot woonde met zijn gezin in het huis links van het bruggetje aan de Prinses Marijkeweg, de toenmalige Liessteeg, in Ameide.

Een vele jaren oude foto van de kinderen van Gerrit de Groot en Willempje den Hartog, van wie Dirk, die in Leidschendam woonde, ontbreekt. Staande: Abraham (links) en Gerrit Jan (rechts). Zittend (v.l.n.r.): Aart, Aantje, Reginus (Rinus) en Teunis.

De tweede generatie

Teunis de Groot, de tromslager, trouwde op 8 oktober 1909 in Ameide met de daar op 27 mei 1885 geboren en op 18 december 1964 in Nieuwpoort overleden Geertje Schrijvershof, dochter van Dirk Schrijvershof (1856-1929) en Jannigje van Gent (1859-1940).

Uit het huwelijk van Teunis de Groot en Geertje Schrijvershof werden in Ameide acht kinderen geboren, van wie het jongste op 19 oktober 1934 levenloos ter wereld kwam Voorafgaand daaraan aanschouwden het levenslicht:

- Gerrit, geboren op 15 juli 1910 en op 8 februari 1910 verdronken in Wellington (Nieuw-Zeeland);
- Jannigje, geboren op 23 maart 1913 en op 5 juli 2006 overleden in Rotterdam;
- Willempje, geboren op 27 juli 1915 en op 25 januari 2000 overleden in Zwijndrecht;
- Dirkje, geboren op 7 maart 1920 en op 8 juni 1973 overleden in Wellington;
- Aantje (Alie), geboren op 1 november 1921;
- Antje, geboren op 3 oktober 1924 en op 7 november 2001 overleden in Gorinchem, en
- Nicolaas (Klaas), geboren op 3 mei 1929, zie verder bij de volgende generatie.

Aart de Groot, de op twee na oudste broer van Teunis, werd op 23 december 1891 in Ameide geboren en overleed daar op 23 november 1990. Hij trouwde op 30 oktober 1914 in zijn geboorteplaats met de op 23 mei 1895 in Ameide geboren en op 7 juli 1978 in Utrecht overleden Johanna den Hartog, dochter van Jan Lodewijk den Hartog en Merrigje de Lange. Het echtpaar woonde op Sluis en had acht kinderen, die allen in Ameide ter wereld kwamen:

- Gerrit, geboren op 30 januari 1915;
- Jan Lodewijk, geboren op 26 september 1916;
- Willempje, geboren op 7 juli 1918;
- Merrigje (Meg), zie verder bij de derde generatie;

- Teunis, geboren op 15 september 1921;
- Riet, zie verder bij de derde generatie;
- Annie, en
- Gerrigje (Gerrie), zie verder bij de derde generatie.

Gerrit Jan de Groot, de jongste broer van Teunis, werd op 15 mei 1897 in Ameide geboren en overleed daar op 30 januari 1970. Hij was de man van de op 8 juli 1898 in Ameide geboren Elida van der Vliet, dochter van Jan van der Vliet en Johanna Stigter. Het echtpaar woonde aan de later J.W. van Puttestraat genaamde Achterweg en had twaalf kinderen:

- Johan, zie verder bij de derde generatie;
- Willempje, geboren op 13 december 1919;
- Johanna, geboren op 24 augustus 1921 en overleden op 19 augustus 1923;
- Gerritje, geboren op 17 maart 1923 en op 22 maart 1945 getrouwd met Harry P.A. Knapen;
- Jan, geboren op 31 juli 1924 en op 7 november 1946 getrouwd met Jenny den Boer;
- Johanna, geboren op 26 augustus 1926 en op 4 mei 1951 getrouwd met Jan van der Hagen;
- Teunis, geboren op 1 september 1928 en op 15 november 1957 in Groot-Ammers getrouwd met Hannie Hendriks;
- Arie Jan, geboren op 27 september 1929 en op 16 november 1955 in Lexmond getrouwd met Riek Schilt;
- Regina Elida, geboren op 6 augustus 1932 en op 1 oktober 1954 getrouwd met Pel 't Lam;
- Jannetje, geboren 27 januari 1934 en overleden op 30 januari 1963. Ze was de vrouw van Ton Brink, met wie ze op 14 januari 1955 in de echt was verbonden.
- Dirk, geboren op 2 september 1935 en op 30 december 1960 in Lexmond getrouwd met Jopie A. Quint, en
- Gerrit; geboren op 15 september 1937 en op 1 augustus 1958 getrouwd met Jenny Versluis.

De derde generatie

Nicolaas (Klaas) de Groot, de jongste zoon van Teunis de Groot en Geertje Schrijvershof, is getrouwd met de op 20 juli 1928 in Oudewater geboren Anna Theresia Kraan. Het echtpaar heeft een dochter, de in 1954 geboren Johanna Cornelia.

Merrigje (Meg) de Groot, de op één na oudste dochter van Aart de Groot en Johanna den Hartog, werd op 29 oktober 1919, zoals eerder vermeld, in Ameide geboren. Ze was de vrouw van de daar op 17 november 1917 geboren en in Utrecht op 27 mei 1960 overleden adjudant-onderofficier van de Koninklijke Landmacht Roelof Plieger, de oudste zoon van Bart Plieger en Roelina van Zijl. Het enige kind van het echtpaar, dochter Roelien, werd in Ameide geboren op 12 november 1950 (zie verder bij de vierde generatie).

Riet, het zesde kind van Aart de Groot en Johanna den Hartog, trouwde met de op 22 augustus 1921 in Ameide geboren Bastiaan Cornelis van Holten, zoon van Andries van Holten en Maaïke Versluis. Uit dit huwelijk werden vijf zonen geboren (Aart, Arnold, Bas, Ben en Joop).

De eveneens in Ameide geboren Gerrigje (Gerrie) de Groot, het jongste kind van Aart de Groot en Johanna den Hartog, trad op 7 oktober 1948 in haar geboorteplaats in het huwelijk met de op 3 augustus 1928 in Tienhoven geboren Andries van der Grijn, zoon van Willem van der Grijn en Geertje de Jong en van beroep terreinchef bij NV Betondak te Arkel. Uit het huwelijk werd op 12 februari 1949 een zoon geboren, die Willem werd genoemd (zie verder bij de vierde generatie).

Johan, het oudste van de twaalf kinderen van Gerrit Jan de Groot en Elida van Vliet, werd op 1 februari 1918 in Ameide geboren en trouwde op 18 september 1946 in Haarlemmerliede met de daar op 12 april 1922 geboren Elisabeth Hendrika Winter, dochter van Pieter Jacobus Winter en Dirkje Antonia Schefferlie. Uit dit huwelijk werden in de gemeente Haarlemmermeer op respectievelijk 21 december 1947, 7 mei 1949 en 22 juli 1960 drie kinderen geboren: Elida Antonia Elisabeth, Antonia Catharina en Gerrit Jan.

De vierde generatie

Roelien Plieger, de dochter van Roelof Plieger en Merrigje de Groot, trouwde op 14 februari 1974 in Utrecht met de op 1 november 1946 in Zuilen geboren Dirk Pieter van der Neut, zoon van Pieter van der Neut en Maartje Kleijer. Kinderen: Manon, geboren op 2 juni 1976 in Utrecht, en Roelof Pieter (Roland), geboren op 13 mei 1980 in Ameide.

Willem van der Grijn, de zoon van Andries van der Grijn en Gerrigje de Groot, trouwde op 8 februari 1974 in Ameide met de daar geboren Agnes Katarina Rozendaal. Kinderen: Johan en Andries Theodoor, geboren op respectievelijk 8 december 1974 en 24 december 1977, beiden in Ameide.

Aart van Holten, de oudste zoon van Bastiaan Cornelis van Holten en Riet de Groot, trad in het huwelijk met Thea Terlouw, dochter van Adriaan Terlouw en Jannie Alblas. Kinderen: Renee, Tamara en Levi.

De uit 1883 daterende geboorte-akte van Teunis de Groot. Rechts onderaan het document staat de handtekening van Adriaan P.H.A. de Kleyn, destijds burgemeester van Ameide.

In het jaar achttien honderd drie en tachtig, den veertien der maand september, is voor ons Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente AMEIDE, Provincie Zuid-Holland, verschenen:

No. 16 Gerrit de Groot, oud zeventien jaren, van beroep arbeider, wonende te Laamans dewelke ons heeft verklaard, dat op veertien dag den negenden der maand september dezes jaars, des namiddags ten halfen ure, te Ameide, is geboren een kind van het mannelijk geslacht, uit hem Adriaan de Kleyn den burgemeester, zonen van de voornaam van de voornaam van de voornaam en aan dat kind te willen geven

Welke aangifte en verklaring zijn geschied in tegenwoordigheid van Aart de Groot van beroep Schermaker, oud zeventien jaren, wonende te Ameide en van Willem de Groot, van beroep geen, oud zeventien jaren, wonende te Ameide als getuigen.

En hebben wij deze Acte, na gedane voorlezing, geteekend met de Compromissaris de de de

G. de Groot
A. de Groot

Hendrik van Eeten

(31 december 1864 –
21 augustus 1924)

VLIEGTUIGONGEVAL

Volgens de Voorw. is de heer H. van Eeten, burgemeester van Ameide en Tienhoven, die te Salzburg is overleden, bij een vliegongeval om het leven is gekomen.

Het Vaderland 26 augustus 1924.

In de Nieuwe Gorinchemsche Courant van 27 augustus 1924 stond de onderstaande necrologie¹ van Hendrik van Eeten: 'Donderdag j.l. is te Salzburg in Oostenrijk, waar hij een deel van zijn vakantie doorbracht, plotseling overleden² de heer H. van Eeten, Burgemeester van de gemeenten Ameide en Tienhoven en Dijkgraaf van het Hoogheemraadschap de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe.

De heer van Eeten, die 31 december 1864 te Utrecht geboren werd, is na eerst eenige jaren als gemeentesecretaris te Meerkerk werkzaam te zijn geweest, bij Koninklijk besluit van 18 juli 1900 benoemd tot Burgemeester van Ameide en Tienhoven en op 15 augustus daaraan-volgend in beide gemeente op luisterrijke wijze ingehaald en geïnstalleerd. Op 20 juli j.l. is de overledene weer herbenoemd tot Burgemeester van beide gemeenten.

Het volgend jaar zou ongetwijfeld het 25-jarig jubileum in Ameide en Tienhoven aanleiding gegeven hebben tot eene grootsche herdenking want het is ons bekend dat de overledene aldaar hoog in aanzien stond.

Eenige jaren heeft de overlevende te Ameide ook deel van den Raad uitgemaakt. Verschillende werken die de beide gemeenten tot nut hebben gestrekt of nog strekken zijn onder het burgemeesterschap van den heer van Eeten tot stand gekomen, we noemen o.a. de verbouw van de openbare school in 1910, de verbetering van de los- en laadplaats aan de Lek in 1913, de gemeentelijke woningbouw in 1920 en de electrificatie van de gemeente in dat zelfde jaar. De overledene, die te Ameide het oude slot Herlaer bezat, stelde steeds een gedeelte van dit goed voor het publiek open, waarvan een dankbaar gebruik werd gemaakt. Ameide en Tienhoven hebben veel aan hun Burgemeester verloren en steeds zal aldaar zijn nagedachtenis in hooge eere worden gehouden.

Heeft de overledene op gemeentelijk administratief gebied een eervolle loopbaan gehad, ook op waterschapsgebied

*Hendrik van Eeten
(31 december 1864 – 21 augustus 1924).*

heeft de heer Van Eeten een mooie staat van dienst.

Na op 25 april 1907 benoemd te zijn tot hoofd-ingeland³ van de Alblasserwaard met Arkel

³ Een ingeland is iemand die eigendommen (*land*) heeft binnen een waterschap. Ingeland komt uit het Middelnederlands. Gelant betekent de eigenaar zijn van een stuk land. Een gelante heer had dus land. Had je land binnen de dijken was je in-gelant. Traditioneel hadden de ingelanden als enigen actief en passief stemrecht binnen het waterschap (Wikipedia).

¹ Een necrologie is een levensbeschrijving van een overleden persoon, zoals deze vlak na zijn dood verschijnt in een tijdschrift of dagblad. (Wikipedia).

² Het vreemde is dat in deze necrologie geen gewag wordt gemaakt van het vliegtuigongeluk! Navraag in Salzburg en in Dürnnberg bij Hallein in Oostenrijk leverde niets op.

beneden de Zouwe, werd hij bij Koninklijk besluit van 26 april 1917 benoemd tot dijkgraaf⁴ van dat Hoogheemraadschap, in de plaats van den heer C. van der Stok, die in oktober 1916 was overleden. Aan de functie van dijkgraaf is ook verbonden het voorzitterschap van de Commissie voor Gemeene Belangen voor de Hoogheemraadschappen van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden.

Eenigen tijd geleden werd de heer van Eeten nog benoemd tot lid van de commissie voor verbetering van de bevaarbaarheid en afwatering van de Linge, ingesteld door Gedeputeerde Staten van Zuid – Holland en Gelderland.

Heeft de overledene dus op publiekelijk terrein een paar zeer belangrijke functies bekleed, ook op het particuliere heeft de heer van Eeten steeds in de voorste rijen gestaan.

Zoo was Van Eeten lid van het bestuur van den Zuid – Hollandschen Waterschapsbond; lid van het hoofdbestuur van de Hollandschen Maatschappij van Landbouw, in welke functie hij onder andere nog werkzaam was in de commissie tot bevordering van de varkensfokkerij in Zuid – Holland en zitting had in de commissie voor veearbitrage.

Voorts was hij voorzitter van de afdeling Vianen en omstreken van genoemde maatschappij en lid van het bestuur van het Botercontrôlestation in Zuid – Holland.

Het departement Meerkerk – Ameide c.a.⁵ van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft door den dood van de heer van Eeten zijn voorzitter verloren, terwijl de aan deze instelling verbonden Spaarbank in zijn plaats een nieuwen directeur – secretaris – penningmeester zal te kiezen hebben.

Door het verscheiden van den heer van Eeten is aan een arbeidzaam leven een einde gemaakt, dat hij bij velen in dankbare herinnering zal voortleven.

Hij ruste in vrede.

Maar de burgemeester was niet overleden aan een vliegongeval, maar aan een hartverlamming, zoals blijkt uit het onderstaande bericht uit het Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken van 29 augustus 1924.

4 Een dijkgraaf is vergelijkbaar met de functie van burgemeester. Hij is voorzitter van zowel het algemeen als het dagelijks bestuur van een waterschap. Een dijkgraaf wordt voor een periode van zes jaar door de Kroon benoemd (Wikipedia)

5 cum annexis (c.a.), met bijbehoren.

Ameide o.a.

- Vorige week werd alhier telegrafisch bericht ontvangen dat te Salzburg (Oostenrijk) tijdens z'n vacantiereis, op 21 aug. j.l., plotseling aan een hartverlamming is overleden onze burgemeester, de heer H. van Eeten, in de ouderdom van 59 jaren.

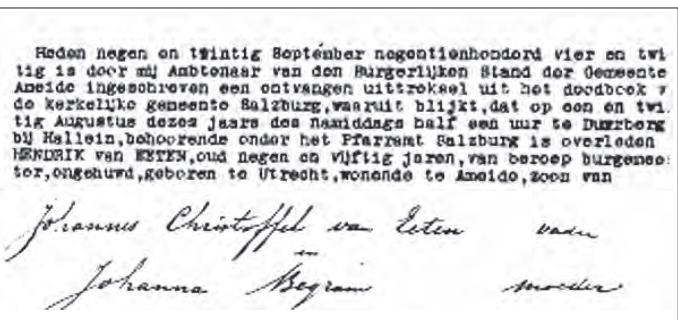
De heer Van Eeten was Dijkgraaf van de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe, Hoofd Ingeland van de waterschappen Batuwe c.a. onder Jaarsveld, enz.

In zeer wijden kring en op velerlei gebied zal de overledene worden betreurd en gemist.

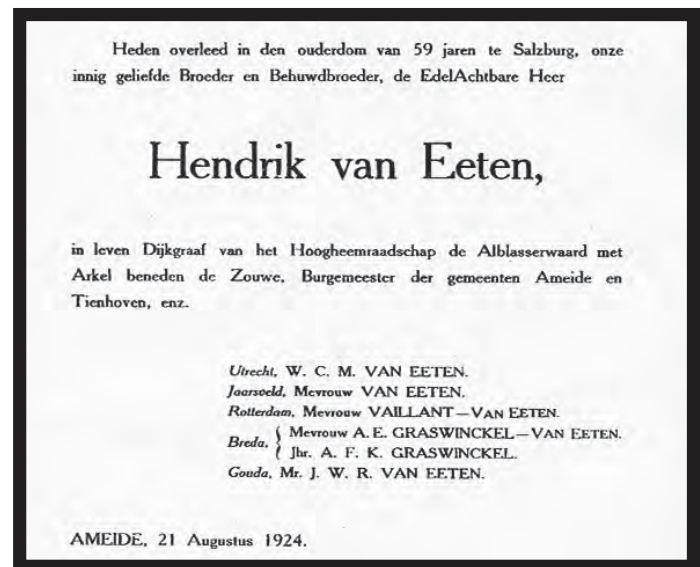
In de (in een notulenboek opgeschreven) notulen van de raadsvergadering van 27 augustus 1924 staat o.a. het volgende:

Voorzitter: W.A. van Kekem, wethouder
Rede voorzitter n.a.v overlijden burgemeester van Eeten.

... op vrijdag 22 augustus deed de droeve mare zich in onze gemeente hooren: Burgemeester van Eeten is plotseling overleden op een reis in Oostenrijk bij zijn jeugdigen vriend Fritz in Salzburg...

Er zijn in het gemeentearchief nog twee mededelingen te vinden over het overlijden van burgemeester van Eeten; in het notulenboek van de gemeenteraad en in een dossier van de Burgerlijke stand (zie bovenstaande afbeeldingen).

Dr. Johannes Christoffel van Eeten (1820-1895)

Hij was lid van de gemeenteraad van Utrecht (1875-1893) en dijkgraaf van het hoogheemraadschap van de Lekdijk Benedendams en de IJsseldam. Hij trouwde op 17 juli 1851 met Johanna Begram (1829-1901), vrouwe van Jaarsveld. Het echtpaar kreeg vijf kinderen waarvan Hendrik de jongste was.

Een merkwaardig verzoek van burgemeester Luijendijk (voorjaar 1927)

Het omstreden "burgemeestershuis" Voorstraat 7. De foto is gemaakt omstreeks 1925.

Bram Provoost

Bij Koninklijk Besluit van 21 oktober 1924 wordt de 32-jarige nog ongehuwde Cornelis W. Luijendijk benoemd tot burgemeester van Ameide en Tienhoven als opvolger van de die zomer, tijdens zijn vakantie, overleden Henry van Eeten¹. Burgemeester van Eeten bewoonde vanaf zijn benoeming in 1900 tot zijn overlijden Voorstraat 7, het huis dat al sinds ongeveer 1800 in het bezit was van de opeenvolgende erfgenamen van de magistraat Warnardus Verhagen. Burgemeester Henry van Eeten was de op een na jongste broer van Phillippus Lodewijk Begram van Eeten. Deze had het pand aan de Voorstraat geërfd van zijn moeder Johanna Begram, die op haar beurt in 1857 erfgename was geweest van Cornelis Verhagen. Cornelis was de oom van Johanna en de ongehuwde zoon van Warnardus Verhagen². Na zijn overgrootvader Warnardus Verhagen werd Henry van Eeten in 1900 de tweede burgemeester van Ameide die in Voorstraat 7 woonde. Na het overlijden van burgemeester van Eeten werd zijn nicht Johanna Cordula Begram van Eeten eigenaar van Voorstraat 7. Zij was op 26 juli 1916 in Ameide getrouwd met Mr. J.A. van der Lee. Het 'burgemeestershuis' was dus in 1924 privébezit en zoals zal blijken uit het verdere verhaal werd Voorstraat 7 in dat jaar niet de nieuwe (ambts)

¹ Zie artikel op bladzijde 8 van dit blad.

² Voor een overzicht van de families Verhagen en Begram, zie artikelen in het Nieuwsblad HVAT, 2009, 20ste jrg, nr.1, p29 en 2004, 15de jrg, nr.4 p20.

woning van burgemeester Luijendijk. Waar woonde hij dan wel?

Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken, 21 november 1924:

Ameide en Tienhoven

- Woensdag is de heer C.W. Luijendijk, de nieuwe burgemeester, in een bijzondere raadsvergadering geïnstalleerd. De heer Luijendijk kwam per auto uit de richting Schoonhoven. Aan de grens met Langerak werd hij opgewacht door een feestcommissie aan het hoofd van een feeststoet met twee muziekkorpsen. In een rijtuig met 2 paarden, waarin de oudste wethouder en de gemeentesecretaris mee plaats hadden genomen, werd naar het raadhuis van Tienhoven gereden. De heer L. Spek, oudste wethouder, verrichtte de installatie. De heer Luijendijk sprak een korte rede uit, waarin hij zei, te zullen trachten een goed burgemeester te zijn en vroeg, als men wenschen had, steeds bij hem aan te kloppen.

Nog sprak wethouder T. de Jong. Na de sluiting der openbare vergadering werd nog het woord gevoerd door den burgemeester van Leimuiden, den heer Bakhuyzen.

Vervolgens werd naar Ameide gereden. Daar was de drukte groot, de ontvangst eveneens feestelijk

en hartelijk. Na een optocht 's middags door de gemeente, werd daar de heer Luijendijk in een raadsvergadering, die om half vier aanving, geïnstalleerd.

De nieuwe burgemeester is te Den Bommel geboren, 32 jaar oud en was werkzaam op de secretarie te Woubrugge, Leimuïden en Rijsaterwoude. Hij is ongetrouwd en lid der anti-rev. Partij.

Op 19 november 1924 doet burgemeester Luijendijk zijn feestelijke intrede in Tienhoven en Ameide. Hij ontpopte zich snel als een kleurrijk figuur, die binnen enkele maanden voor politieke opschudding zou zorgen door openlijk in conflict te komen met de gemeenteraad en enkele notabelen in Ameide³. De kranten, zelfs de landelijke dagbladen, schrijven er volop over en smullen van de heftige taferelen die zich in het Stadhuis van Ameide en Raadhuis van Tienhoven afspelen. Er verschijnen artikelen met titels als: **'BUITENGEWOON ONGELOOFLIJK'** (Alg. Handelsblad, 28-2-1925) en **"DE BURGE-MEESTER VAN AMEIDE. EEN BEWOGEN RAADSZITTING. DE CHRISTELIJKE ONTFERING VAN EEN ANTIREVOLUTIONAIR MAGISTRAAT"** (Het Volk, 7-3-1925). Zelfs de Sumatra Post maakt op 2-4-1925 melding van **"De onverkwikkelijke geschiedenis"** in Ameide.

Burgemeester Luijendijk verdedigt zich ferm en noemt de namen van degenen die hem belasteren, zoals te lezen is in het verslag van de raadsvergadering op zaterdag 4 april 1925 in Tienhoven. "Aan de campagne hebben meegedaan de oud-gemeentesecretaris⁴ zoowel als zijn zoon, de tegenwoordige gemeentesecretaris en de dokter⁵ en Mr. van der Lee (zie hiervoor). En dan de gemeene scherpe stukken in de bladen. Een blad in Groningen heeft een gedicht op mij gemaakt. De afloop van de zaak, mijne heeren, is u bekend. Ik ben door de autoriteiten in het gelijk gesteld."⁶ De problemen zijn nog niet over, nieuwe affaires ontwikkelen zich en die monden uit in een vrij lange periode van ziekteverlof van burgemeester Luijendijk in 1933/34. Tijdens het ziekteverlof trad de burgemeester van Vianen, Simon Hoogenboom, op als waarnemer.

Minder bekend is een ander conflict met de gemeenteraden van Ameide en Tienhoven, namelijk over zijn **"beroerde huisvesting"** in Ameide. Deze kwestie speelde zich af in het voorjaar van 1927. In de vergadering van de gemeenteraad van Ameide van 2 juni 1927 komt een brief aan de orde van de Commissaris der Koningin⁷. In die brief vraagt hij naar het gevoe-

3 Zie artikelen van Ben Remie in het Nieuwsblad HVAT, 2007, 18de jrg nr. 1, p5 – "Ameide landelijk in het nieuws (helaas in negatieve zin)" en p.47 – "Een keuringsdrama te Ameide. De geslachte koe en de burgemeester."

4 Adrianus Van Staveren (Hazerswoude 1852 – Ameide 1928). Gemeenteontvanger van 1883 en gemeentesecretaris van 1900 tot 1917. Hij werd in 1917 opgevolgd door zijn zoon Cornelis Antonie van Staveren (Ameide 1891 - De Rijp 1945). Deze vertrekt in juni 1925 naar Graft/De Rijp (NH) om daar als gemeentesecretaris te gaan werken.

5 Dr. Pieter Jong was in 1921 als arts naar Ameide gekomen. Hij vertrekt in augustus 1925 en wordt opgevolgd door Leendert Antonie Donker.

6 Verslag in Voorwaarts; sociaal democratisch dagblad, 8-4-1925

7 Emile Claude baron Sweerts de Landas Wijborgh (1852-1928). Hij was Commissaris der Koningin in Zuid Holland van 1 mei 1911 tot zijn overlijden op 3 januari 1928.

len van de raden over het verzoek van burgemeester Luijendijk, gericht aan H.M de Koningin, "om ontheffing van de verplichting tot inwoning". In begrijpelijke taal is dit een verzoek van Luijendijk om niet langer in Ameide (of Tienhoven) te hoeven wonen. De leden van de raad van Ameide, onder voorzitterschap van burgemeester Luijendijk, krijgen ook een advies van het College van Burgemeester en Wethouders⁸ over deze zaak. Volgens de notulen luidt dit advies als volgt:

"Aan den Raad der gemeente Ameide.

Naar aanleiding van het verzoek van den Burgemeester - secretaris dezer gemeente om ontheffing der verplichting tot inwoning, gericht aan H.M. de Koningin, hebben wij de eer Uwen Raad beleefd te berichten, dat naar onze meening het huis waarin de Burgemeester thans woonachtig is, ongeschikt voor een burgemeesterswoning is te achten; de kamers zijn onsinziens veel te klein en ongeschikt om iemand behoorlijk te kunnen ontvangen, terwijl er bovendien niets geen tuin bij aanwezig is en alzoo alle gezelligheid van het dorpsleven wordt gemist. Wij zijn van meening dat het in het belang der gemeente is, dat de Burgemeester in de eerste plaats een huis bewoont overeenkomstig zijn stand en niet langer in zijn tegenwoordig huis blijft wonen, waarin niet behoorlijk iemand ontvangen kan worden en waarvan de plaats der woning, ook niet overeenkomstig den stand van den Burgemeester kan worden geacht.

Indien de Burgemeester gehuwd was, dan had onsinziens de Burgemeester zeer zeker nimmer dit huis kunnen betrekken en was het woningvraagstuk voor den Burgemeester reeds vanaf den eerste dag, dat hij in deze gemeente kwam, een groote moeilijkheid geweest.

In de gemeente is thans, niet met den besten wil, een voor een Burgemeester behoorlijke woning te vinden en ook in de toekomst verwachten wij daarvan helaas niet veel, terwijl er eveneens voor een eventueel te bouwen ambtswoning, momenteel geen gunstig gelegen bouwgrond te vinden zou zijn.

Meermalen is, vóór de tegenwoordige burgemeester alhier kwam wonen, de gemeente in de gelegenheid geweest een zeer geschikt huis op den besten stand in de gemeente te koopen, voor zelfs bijzonder weinig geld, doch nu de gemeente dit initiatief niet genomen heeft, moeten wij het tenslotte den Burgemeester niet te kwade duiden, als hij uitziet naar een woning, die hem meer huiselijkheid en gezelligheid zal kunnen schenken. (Let b.v. op het huis van den Heer Adr. Kruijt aan de Voorstraat, dat even voor de Burgemeester zijn intrede deed in deze gemeente, verkocht werd voor nog geen zesduizend gulden, hetwelk gerust als een geschikte ambtswoning voor den Burgemeester gekocht had kunnen worden, althans zoo op het eerste gezicht en volgens onze meening; dit huis staat bovendien op den besten stand der gemeente, terwijl er een aardig tuintje aan verbonden is. De prijs was buitengewoon laag, het had dus nooit een verlies voor de gemeente kunnen zijn).

8 De heren W.A. van Kekem en A.G. van Gent

Alhoewel wij gaarne zouden zien, dat de Burgemeester – Secretaris in de gemeente bleef wonen, kunnen wij zijn verzoek toch ook billijken en begrijpen en zijn wij beslist van meening, dat wij hem in het zoeken naar een hem geschikte woning niet in den weg mogen staan, ook al is die buiten de gemeente Ameide of Tienhoven gelegen, waarom wij Uwen Raad ernstig in overweging geven, gunstig te adviseren op het verzoek van den Burgemeester – Secretaris der gemeente Ameide en Tienhoven, opdat hem vanwege H.M. de Koningin vergunning verleend moge worden, tot ontheffing der verplichting tot inwoning.”

Burgemeester en Wethouders van Ameide

De wethouder

(w.g.) W.A. van Kekem⁹

De Burgemeester

(w.g.) C.W. Luijendijk

Wethouder van Ameide
W.A. van Kekem.

Burgemeester van Ameide en
Tienhoven C.W. Luijendijk.

Uit het verzoek blijkt duidelijk dat Luijendijk bij zijn aantreden in 1924 niet in Voorstraat 7 is gaan wonen en dat hij na twee jaar niet langer tevreden was over zijn huisvesting. Waar staat het huis “dat niet overeenkomstig de stand van de burgemeester is” met “kamers die te klein zijn om behoorlijk iemand te kunnen ontvangen” terwijl er “geen tuin aanwezig is zodat alle gezelligheid van het dorpsleven wordt gemist”? Zijn er nog meer aanwijzingen?

De notulen vervolgen:

“Nadat het verzoek en het advies van B. en W. door den Voorzitter (Luijendijk!) zijn voorgelezen, deelt spreker als inzender van het verzoek nog mede, dat zijn huishoudster den 12 Mei j.l. in het huwelijk is getreden¹⁰ en het hem niet mogelijk is een geschikte huishoudster te vinden, terwijl hij thans het dochtertje van den gemeente–veldwachter slechts tijdelijk als hulp genomen heeft. Spreker zegt nog moeite gedaan te hebben om de eerste huishoudster terug te krijgen,

⁹ Willem Adrianus van Kekem (1865-1940), zoon van Arie van Kekem Wzn (1832-1906). Beiden speelden namens de ARP een belangrijke rol in het gemeentebestuur van Ameide. Arie was raadslid vanaf 1871 en wethouder vanaf 1903 tot zijn overlijden in 1906. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Willem die raadslid was tot 1935 en wethouder van 1911 tot 1931. Bij de verkiezingen van 1927 en 1931 deed W.A. van Kekem mee met een eigen lijst vanwege een conflict met de plaatselijke afdeling van de ARP. Beide keren werd hij als raadslid gekozen.

¹⁰ Op 12 mei 1927 trouwden Janna Diepenhorst, 24 jaar, geboren en wonende te Ameide, en Jan Brink, 26 jaar, schilder, geboren te Nieuwpoort, wonende te Schoonhoven. Janna was de dochter van Johannes Gerrit Diepenhorst, 64 jaar, hotelhouder, en Neeltje de With, 57 jaar.

doch zij blijft schijnbaar liever alleen wonen, nu zij zelf een woning heeft laten bouwen.”

“Bij zijn komst in de gemeente, zegt spreker, de woning, waarin hij thans woont, voorlopig te hebben betrokken als noodhulp, in de hoop, dat er op den duur een betere woning te vinden zou zijn, deze woning voldoet niet, de kamers zijn te klein beneden, terwijl hij noodwendig boven moet wonen, vanwaar totaal geen uitzicht is, anders dan over de daken en er ook geen tuin bij aanwezig is. De Voorzitter zegt vervolgens nog, dat alhoewel hij begrijpt, dat het door den Raad te geven advies niet direct gemakkelijk is, hij toch hoopt, dat het voor hem gunstig moge zijn, opdat hij vanwege H.M. de Koningin vergunning moge ontvangen, tot ontheffing der verplichting tot inwoning en hij zich indien mogelijk van een prettige huiselijke omgeving zal kunnen verzekeren.” Burgemeester Luijendijk was er toch wel erg slecht aan toe. **Geen huishoudster meer, maar vooral, geen tuin, boven moeten wonen met slechts uitzicht over de daken.** Waar in Ameide vind je een dergelijke woning?

Geeft de gemeenteraad hem toestemming om deze onbruikbare woning en dit dorp te mogen verlaten? De behandeling in de gemeenteraad neemt een verrassende wending. Als eerste neemt wethouder van Kekem het woord. Hoewel nog geen raadslid in de openbare vergadering heeft gesproken, blijkt al direct dat er een overleg moet zijn geweest, waarop een hartig woordje gesproken moet zijn met de twee wethouders. De notulen vervolgen:

“Wethouder W.A. van Kekem zegt dat hij aangaande het verzoek van den Burgemeester tot ontheffing van de verplichting tot inwoning, zich er geheel mede heeft kunnen verenigen en dat het College van Burgemeester en Wethouders het verzoek hebben ingewilligd, doch nu hij gehoord heeft, dat de leden van den Raad er eenparig allen tegen zijn, zal hij ook maar tegenstemmen. Wethouder A.G. van Gent meent ook niet, er meer voor te moeten zijn; hij zal tegen stemmen gezien het in het belang der gemeente moet worden geacht, als de Burgemeester in de gemeente blijft wonen.”

Dan komen de raadsleden¹¹ aan de beurt, die de discussie aangaan met het College van B en W. Allereerst over de orde om het voorstel nu te bespreken. De notulen:

“Het Raadslid den Boer¹² zegt, dat als het aan hem verwondert, dat de Burgemeester zoo op het laatste nippertje van de zitting dezen Raad met dit verzoek komt. Spreker stelt voor, om dit verzoek van den Burgemeester, niet nu, doch later, als de nieuwe Raad heeft zitting genomen te behandelen¹³. Wethouder van Kekem vindt het voorstel van den Boer al zeer

¹¹ Raadsleden waren naast de wethouders W.A. van Kekem en A.G. van Gent, de heren A. de Kruijk, B. Streefkerk, K. den Boer, H de Vroome en F.A. Diepenhorst

¹² Krijn den Boer, bijgenaamd de Wekker, sinds 1919 het eerste lid van de gemeenteraad van Ameide namens de SDAP.

¹³ Op 18 mei 1927 zijn er verkiezingen geweest. De nieuwe gemeenteraad zal op 6 september 1927 geïnstalleerd worden. H. de Vroome (SDAP) verloor zijn zetel, F.A. Diepenhorst (Vrijheidsbond) was niet herkiesbaar, terwijl A. de Kruijk (AR) vrijwillig laag op de kandidatenlijst stond en niet werd herkozen. Nieuwe raadsleden zijn N. Streefkerk (ARP), Adr. Kruyt en Ir. A.J.C. Nugteren (Vrijheidsbond en Vrijzinnig Democraten).

vreemd, door zoo te redeneeren, zou dan eerst over drie maanden een besluit genomen kunnen worden. Spreker is er tegen om uit te stellen. De voorzitter adviseert thans het verzoek af te handelen, te meer daar het reeds in de maand Maart door hem is ingezonden.

Het raadslid Streefkerk vergelijkt de Burgemeester en de gemeente met een vader en zijn huisgezin. Wanneer de vader uit het huisgezin weggaat, dan is het gezin in wanorde. Spreker zegt er ook niet voor te zijn het verzoek in te willigen; hij zal tegenstemmen, daar hij het niet in het belang van de gemeente acht. Het raadslid de Kruijk zegt, dat als het hem verwonderd van den Burgemeester om met dit verzoek te komen en ook heeft het hem verwonderd dat de beide Wethouders er oorspronkelijk voor zijn geweest. Spreker ziet er geen gemeentebelang in, dat de Burgemeester buiten de gemeente gaat wonen; hij noemt het een verlaging voor de gemeenten Ameide en Tienhoven en noemt het niet overeenkomstig den eed van den Burgemeester en wordt het verzoek ingewilligd, dan zijn wij den Burgemeester – Secretaris voorgoed kwijt. Spreker zegt nog, dat de woning, bewoond door den burgemeester, waarvan door den Voorzitter (N.B. *de burgemeester*) de verschillende gebreken naar voren zijn gebracht, zijnsinziens voldoende is voor een plattelandsch burgemeester en hij hoopt dat de Burgemeester zulks zal inzien en op zijn verzoek zal terugkomen.

Het raadslid den Boer stelt nogmaals voor, het verzoek aan te houden tot de nieuwe Raad zal hebben zitting genomen. De Voorzitter vraagt of het voorstel door iemand anders ondersteund wordt. Het raadslid de Vroome zegt voor te zijn het verzoek uit te stellen, gezien hij niet meer terugkeert in den nieuwen Raad. Na eenige discussie blijkt niet, dat er nog iemand voor is, de behandeling van het verzoek uit te stellen, waarna het Raadslid K.den Boer zegt, dat, als de meerderheid het wil behandelen, het dan nu behandeld moet worden.

De Voorzitter zegt, dat hij het wel begrijpen kan, dat het nemen van een besluit moeilijk voor den Raad is, doch zijnsinziens moet het woordje 'belang', bedoeld in artikel 74, tweede lid de Gemeentewet, in indirecte zin worden opgevat, immers als een Burgemeester een huis bewoont, dat absoluut niet naar zijn zin en overeenkomstig zijn stand is, dan acht hij zulks niet in het belang der gemeente en het kan juist wel in het belang der gemeente zijn als de Burgemeester een woning eenigszins naar zijn zin en overeenkomstig zijn stand heeft; alzoo is het in dit geval zijnsinziens indirect in het belang der gemeente als het verzoek wordt ingewilligd. Spreker zegt te verlangen naar een gezellige huiselijke omgeving.

Het Raadslid den Boer zegt vervolgens nog, nadat hij geprobeerd heeft het door den Raad te nemen besluit uit te stellen, thans aan de discussie te willen deelnemen en betoogt, dat de Voorzitter zegt, dat het huis te bekrompen is, doch zijnsinziens zou er 90% van de ingezetenen naar snakken om daarin te wonen en de 'stand', er is geen stand, 'ik met mijn socialistische neigingen', zegt spreker, 'ik ken geen stand, doch alleen menschen' en meent, dat het contact met de ingezetenen verbroken wordt en dat een burgemeester

niet alleen op den dag te spreken moet zijn; nu kunnen de arbeiders ook 's avonds aanbellen, waar de burgemeester steeds oog en oor voor heeft gehad en wat door de arbeider op prijs wordt gesteld. Spreker hoopt dat de burgemeester zich zal behelpen en zijn verzoek zal intrekken.

De Voorzitter brengt hierop het voorstel van het College van Burgemeester en Wethouders in stemming, hetwelk na hoofdelijke stemming waaraan alle raadsleden deelnemen, met algemene stemmen wordt verworpen en geeft de Raad alzoo geen gunstig advies op het verzoek van den Burgemeester om ontheffing der verplichting tot inwoning”.

Gemeenteraad Tienhoven bij installatie Burgemeester Lujendijk voor het voormalig Raadhuis (19 november 1924).

Staannd: Daan de Jongh, Dirk Versluis, Gijs van Lomwel en Kees Lakerveld. Zittend: gemeentesecretaris Cor van Staveren, Leen Spek (wethouder), burgemeester Lujendijk, Teunis de Jongh (wethouder), Hannes van der Leeden en Kees Bouwmeester (gemeente-ontvanger, maar eerder ook raadslid van Tienhoven). De twee rijksveldwachters zijn de heren Korenblom en Piet Lakerveld uit Meerkerk.

De volgende dag, 3 juni 1927, spreekt de gemeenteraad van Tienhoven over hetzelfde onderwerp. Burgemeester en Wethouders¹⁴ geven geen advies. De Voorzitter klaagt wederom **over het huwelijk van zijn huishoudster, dat zijn huidige woning een noodhulp is die niet voldoet. De kamers zijn te klein beneden, terwijl hij noodwendig boven moet wonen, vanwaar totaal geen uitzicht is anders dan over daken, en er ook geen tuin aanwezig is.** Hij spreekt opnieuw de wens uit dat hij zich van een **'prettige huiselijke omgeving zal kunnen verzekeren.'**

Het Raadslid G.C. van Lomwel "zegt dat hij niet zijn stem kan geven aan het verzoek." "Hij houdt de Burgemeester liever in de gemeente, dan dat hij in Gorinchem woont". "Het Raadslid D. Versluis is ook niet voor; **de Burgemeester moest dan maar in Tienhoven komen.**" Wethouder L. Spek zegt, dat hij er ook tegen is; hij meent dat de Burgemeester tusschen de gemeentenaren hoort. Hij meent dat er van de woning wel wat te zeggen is, doch evenals wat betreft

het personeel van den Burgemeester raakt den Raad in zooverre niet.” Het Raadslid C. Lakerveld kan zich geheel vereenigen met de vorige sprekers.” Wethouder T. de Jongh zegt, dat hij het nog eens overwogen heeft, waarom in de Wethoudersvergadering geen beslissend advies genomen werd, doch hij is tot de conclusie gekomen, dat de Burgemeester binnen zijn gemeente, zijnde zijn ambtsgebied, moet wonen. Ook hij vindt de woning niet direct overeenkomstig zijn ambt en zegt dat daarin soms spoedig verandering kan komen.” “De Voorzitter brengt hierna het verzoek van hem in stemming. Met vijf of algemene stemmen¹⁵ wordt besloten niet gunstig te adviseren.” Aan het einde van de vergadering doet de voorzitter nog een poging. Hij heeft gemerkt “dat alle leden tegen zijn verzoek gestemd hebben, omdat hij als Burgemeester tevens secretaris is. Spreker vraagt of er bij de Heeren verandering in hun stem kan komen, als hij bedankt als Secretaris. Lid voor lid spreekt ieder zich uit en blijkt, dat, al zou de Burgemeester als Secretaris bedanken, er dan nog niemand voor zou zijn, op het verzoek tot uitwoning van den Burgemeester goedgunstig te adviseren.”

Daarmee is het verzoek van burgemeester Luijendijk afgewezen en moet hij in Ameide blijven wonen. De vraag blijft, waar woonde hij in 1927? De in het archief van Ameide bewaarde woningkaart van Voorstraat 7 (A328) geeft, weliswaar in potlood en niet getypt, aan, dat Cornelis Luijendijk daar vanaf 29 november 1924 woonachtig was, maar uit het voorgaande blijkt dat dit niet kan kloppen. Verschillende Ameidese senioren lieten mij desgevraagd weten dat Luijendijk (altijd) op de Voorstraat in het burgemeestershuis woonde en konden geen ander adres noemen. Tot ik tijdens de jaarvergadering 2012 van de onze vereniging in gesprek was met de heer M. (Ries) Spek en hem de vraag stelde of hij misschien wist waar burgemeester Luijendijk in het begin van zijn ambtsperiode woonde. Tot mijn grote vreugde zei mevrouw J. (Janneke) Spek–Streefkerk: “Naast ons in de Fransestraat”. Plotseling werd veel duidelijk. De woning naast de voormalige winkel van Streefkerk, nu Fransestraat 5, moet de eerste woning van burgemeester Luijendijk geweest zijn. Deze woning heeft geen tuin en boven is er slechts uitzicht op daken (o.a. de ‘voormalige’ openbare lagere school en de Ned. Herv. Kerk).

Of het ook klopt dat er (te) kleine kamers zijn en de woning ‘niet op stand’ is voor een burgemeester? Die vraag moeten vroegere en de huidige bewoners maar beantwoorden. In een later gesprek was mevr. Spek minder stellig, maar de woning past zo goed bij de beschrijving van 1927 dat ik er van overtuigd ben dat Fransestraat 5 de eerste woning van burgemeester Luijendijk geweest moet zijn. Hoe is burgemeester Luijendijk hier dan terecht gekomen? In dit gedeelte van de Fransestraat was al geruime tijd een winkel gevestigd. Het winkelpand werd in 19de eeuw benut door de winkelier Gerrit van

¹⁵ Aanwezige raadsleden, naast de wethouders, waren de heren G.C. van Lomwel, C. Lakerveld en D. Versluis. Afwezig de heren D. de Jongh en Johs. van der Leeden.

Uitzicht vanaf de achterzijde van Fransestraat 5. Is dit “*Totaal geen uitzicht anders dan over daken*”? Uitspraak van C. W. Luijendijk in 1927.

De Franschestraat (circa 1890/95) met de manufacturenwinkel van de dames Kriellaard, die poseren voor de etalageramen. Rechts San (Susanna Regarda, 1842-1898) en daarnaast Leentje (Helena, 1838-1924).

Het zelfde stukje, nu Fransestraat genaamd, in januari 2013.

Fransestraat 5, anno 2013 bewoond door de familie van den Wall Bake.

Limburg(h) (1773/4 – 1832), gehuwd met Helena Kloos (1779 – 1817). Het pand was destijds bekend als Franschestraat No. 77. Na het overlijden van Gerit in 1832 zette zijn dochter Merrigje (1800-1879) de winkel voort. Zij trouwde in 1836 met de Gorkumse koopman Jacobus Kriellaard (1813 – 1865). Hun dochters Helena (geb. 1838) en Susanna Regarda (geb. 1842) zijn de welbekende gezusters Kriellaard die een belangrijke rol hebben gespeeld in het sociale leven van Ameide rond de vorige eeuwwisseling.

Na het overlijden van hun vader in 1865 zetten de gezusters Kriellaard samen met hun moeder Merrigje de winkel voort. Na het overlijden van moeder in 1879 gaan de zussen samen verder met hun manufacturenwinkel. De zussen blijven ongehuwd, maar nemen hun buurmeisje Cornelia van Zessen (1861-1916), dochter van de Tienhovenaren Klaas van Zessen (1832-1887) en Mijsje van Middelkoop (1829-1905), als pleegdochter aan. Gezien de bouwstijl moet in het laatste kwart van de 19de eeuw een nieuw huis naast de winkel gebouwd zijn (nu Fransestraat 5), die als woning van de gezusters Kriellaard ging dienen.

Cornelia van Zessen trouwt op 3 november 1883 met de metselaar Arie Streefkerk (1858-1947). Eén van hun kinderen, zoon Nicolaas (1890-1946), zal de winkel van de gezusters Kriellaard voortzetten. Een dochter, Cornelia (1894-1965?), trouwt in 1918 met de in Giessendam geboren 'vleeschhouwer' Adrianus Muilwijk (1891-1942). Ook Nicolaas trouwt in 1918,

en wel met Louisa Johanna Philippina Verheij, dochter van timmerman Corstiaan Verheij (1852-1923) en de Meerkerkse Aaltje Rietveld (1851-1907). Het echtpaar Streefkerk-Verheij gaat boven de winkel wonen, waar in 1921 hun zoon Arie (1921-2011) geboren wordt. In die tijd woonde de hoogbejaarde me-juffrouw Helena Kriellaard nog in het 'nieuwe huis' naast de winkel (haar zus San is in 1898 overleden). Het is dus goed mogelijk dat zij de laatste bewoonster van Fransestraat 5 voor burgemeester Luijendijk was.

Helena Kriellaard is overleden op 6 augustus 1924, 86 jaar oud, enkele maanden voor de komst van de nieuwe burgemeester, die in november 1924 zijn intrede doet. Na vele liberalen was Luijendijk de eerste burgemeester van anti-revolutionaire huize. Nicolaas Streefkerk, de erfgenaam en zakelijk opvolger van Helena Kriellaard, was dit ook. Hij was b.v. van 1927 tot 1939 gemeenteraadslid in Ameide voor de Anti-Revolutionaire Partij en is ook enige jaren wethouder geweest. Na het vertrek van wethouder Nugteren¹⁶ werd Nicolaas Streefkerk op 15 november 1928 tot wethouder gekozen. Het is daarmee denkbaar dat de heer Streefkerk het pand in 1924 als tijdelijke huisvesting aan burgemeester Luijendijk heeft verhuurd. Het is merkwaardig dat na september 1927 een raadslid/wethouder de huisbaas van de burgemeester is. In 1930 trouwt Nicolaas Streefkerk met Antje Schimmel (1902-2004) – hij was in 1928 weduwnaar¹⁷ geworden. Na het vertrek van Luijendijk gaat het echtpaar Streefkerk-Schimmel zelf in het pand Fransestraat 5 wonen. Hun dochter Jannetje, nu mev. Spek-Streefkerk, is daar in 1932 geboren.

Na 1947, Nicolaas Streefkerk is in 1946 overleden, zien we dat talrijke Muilwijken in Fransestraat 5 gewoond hebben. Daaronder ook de huidige keurslager Simon Muilwijk, kleinzoon van de eerder genoemde 'vleeschhouwer' en Cornelia Streefkerk. Eind jaren '70 koopt de fysiotherapeut Wim van Dongen het pand van "tante Cor Muilwijk". Hij richt de benedenruimte in voor fysiotherapie en verhuurt de ruimtes boven. Na hem zien we als eigenaren/bewoners de families Osseweijer, destijds directeur van de plaatselijke Rabobank, A. Versluis, Bouwman-van de Wijn gaert en tenslotte de huidige bewoners, de familie van den Wall Bake.

Twee jaar na het "merkwaardige verzoek" was het huisvestingsprobleem van burgemeester Luyendijk nog niet opgelost. Wat is het geval? Op 19 september brengt de op 1 maart 1928 geïnstalleerde Commissa-

¹⁶ Ir. A.J.C. Nugteren was dijkopzichter van het Hoogheemraadschap en tot 1 september 1927 hoofd gemeentewerken in Ameide. Hij was bij de verkiezingen van 18 mei 1927 namens de combinatie Vrijheidsbond en Vrijzinnig Democraten tot lid van de gemeenteraad gekozen. Na zijn installatie op 6 september 1927 werd hij naast W.A. van Kekem (Onafhankelijke Lijst) tot wethouder gekozen. Hij kreeg ook de steun van K. den Boer (SDAP) en Adr. Kruyt (Vrijheidsbond). Hierdoor leverde de ARP geen wethouder. In het najaar 1928 wordt Ir. Nugteren benoemd tot ingenieur van gemeentewerken te Gouda. Na zijn afscheid op 15 november 1928 wordt de ARP'er Nicolaas Streefkerk met steun van W.A. van Kekem tot wethouder gekozen en niet fractiegenoot Adr. Kruyt. De SDAP'er Krijn den Boer beschuldigt van Kekem van woordbreuk, maar deze zegt niets met den Boer te maken te hebben.

¹⁷ Louisa Johanna Philippina Streefkerk – Verheij is op 17 juli 1928 overleden, kort na bevallen te zijn van een doodgeboren kindje op 14 juli 1928.

Het gezin van Nicolaas Streefkerk dat na burgemeester Luijendijk in Fransestraat 5 woonde. Vlnr. Nicolaas Streefkerk (1890-1946), Jannetje Streefkerk (geb. 1932, de echtgenote van M. (Ries) Spek), Arie Streefkerk (1921-2011) en Antje Streefkerk-Schimmel (1902-2004). Nicolaas Streefkerk was eerder getrouwd met Louisa Johanna Philippina Verheij (1890-1928), de moeder van Arie.

ris van de Koningin¹⁸ in Zuid Holland een kennismakingsbezoek aan de regio. Die dag bezoekt hij achtereenvolgens Leerbroek, Meerkerk, Lexmond, Ameide en Tienhoven. Van het bezoek aan Ameide is een fraaie foto gemaakt waarop de burgemeester en wethouders in vol ornaat poseren met de Commissaris en zijn particulier secretaris¹⁹. Toch is er voor burgemeester Luyendijk een smet op dit bezoek. In Lexmond gebruikt de Commissaris de lunch bij de burgemeester, maar in Ameide wordt de thee gebruikt bij wethouder van Kekem. Deze woonde in Voorstraat 1, waar later de gemeentesecretarie gevestigd werd. De huisvesting van de burgemeester was kennelijk nog steeds niet geschikt 'om iemand behoorlijk te ontvangen'.

Uiteindelijk is burgemeester Luijendijk toch in het "burgemeestershuis" op Voorstraat 7 gaan wonen. In

18 Jhr. Mr. dr. Herman Adriaan van Karnebeek (1874-1942). Hij was Commissaris der Koningin in Zuid Holland van 1 maart 1928 tot zijn overlijden op 29 maart 1942.

19 Mr. Evert Jan Thomassen á Theussink van der Hoop.

Bezoek van de Commissaris der Koningin van Zuid Holland aan Ameide op 19 september 1929. Vlnr. Mr. E. J. Thomassen á Thuessink van der Hoop. Jhr. Mr. dr. H.A van Karnebeek, C.W. Luijendijk, W.A. van Kekem en N. Streefkerk.

1931 had de heer J.A. van der Lee, eigenaar van Voorstraat 7, een villa laten bouwen op Herlaer. Burgemeester Luijendijk zal toen, ondanks eerdere strubbelingen met Mr. van der Lee, Voorstraat 7 gekocht hebben en is daar met zijn echtgenote²⁰ gaan wonen.

Hoe zit het dan met Voorstraat 7 als 'echte ambtswoning' voor de burgemeester van Ameide en Tienhoven?

Ameide en Tienhoven hebben nu ambtswoning burgemeester

Het Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken van 7 maart 1956 geeft uitsluitsel. De raad

van Ameide besloot om "de door de burgemeester bewoonde woning (Voorstraat 7), waarbij de garage Nieuwstraat 18 behoort, te kopen voor f. 35.000, --. De woning wordt ambtswoning voor de burgemeester van Ameide en Tienhoven, zodat ook de gemeente Tienhoven een derde gedeelte zal betalen in de exploitatie. De garage Nieuwstraat 18 zal worden bestemd voor de brandspuiten van Ameide en de andere helft van deze garage zal worden bestemd voor vergaderplaats van de brandweer, de B B²¹, en zo mogelijk ook voor Steun Wettig Gezag²², om aldaar schietoefeningen te houden". Ook de raad van Tienhoven neemt een dergelijk besluit.

Vervolgens gaat burgemeester Luijendijk op 1 maart 1957 met pensioen²³. Op 25 maart 1958 verhuist de nieuwe burgemeester Jan Cornelis de Ridder met zijn gezin naar Voorstraat 7, na tijdelijk gewoond te hebben in de woning J.W. van Puttestraat 29. Burgemeester de Ridder vertrekt in februari 1966 om burgemeester te worden van Hendrik Ido Ambacht. Hierna neemt op 17 juli 1966 burgemeester Dirk Wessels zijn intrek in de ambtswoning. Deze woning blijkt het gezin Wessels maar matig te bevallen.

Gemeenteraad Ameide Burgemeester krijgt nieuwe ambtswoning

Op 24 mei 1967 verschijnt in het Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken het bericht: "De gemeenteraad van Ameide besloot maan-

dagavond om een nieuwe ambtswoning²⁴ te bouwen voor burgemeester Wessels. De oude woning wordt verkocht aan de n.v. Woudenberg". De opbrengst van Voorstraat 7 is f. 107.000,--, de kosten van de nieuwbouw worden op f. 166.500,-- geraamd. Burgemeester Wessels verhuist in maart 1968. Daarmee is Voorstraat 7 gedurende slechts 12 jaren de "echte" gemeentelijke ambtswoning geweest voor de burgemeester van Ameide en Tienhoven.

20 Burgemeester Luijendijk is op 12 november 1931 getrouwd met de in 1901 geboren Cornelia Alida Kok.

21 De Bescherming Bevolking (BB) was een organisatie, opgericht om de bevolking in tijd van oorlog te kunnen beschermen.

22 Het Nationaal Instituut Steun Wettig Gezag is vergelijkbaar met het huidige legeronderdeel Nationale Reserve. Het had voornamelijk als taak het verlenen van steun aan de regering door het geven van militaire en politionele bijstand bij ongeregelheden. Een plaatselijke afdeling van dit instituut werd meestal gevormd door reservisten van de plaatselijke Rijkspolitie en vrijwillige burgers.

23 Zie artikel op bladzijde 20 in dit blad.

24 De Geer 1, waar nu nog steeds oud-burgemeester Cees Bakker woont, die in 1978 opvolger werd van de in 1977 overleden burgemeester Wessels.

Een vliegende veldwachter¹

De burgemeester en zijn veldwachter.

M. Rosman

Wij hebben nu wel een politieagent in ons land, die zijn vliegbrevet heeft behaald, maar het was toch wel iets bijzonders, dat een burgemeester zelf zijn veldwachter den luchtdoop kwam geven.

Het was onze burgemeester-sportvlieger die op Waalhaven² verscheen met een gezelschap van de Lekvallei, waaronder ook zijn veldwachter. Het voornemen bestond om met dit 'alziend oog' een vlucht met een der toestellen der Nationale Luchtvaart School te maken over zijn dorp en omgeving, waar deze de gelegenheid zou krijgen om alle verborgenheden, die tot nu toe door schuttingen en dergelijke aan zijn oog onttrokken waren geweest. Voor een vliegende dienaar van Hermandad bestaan nu eenmaal geen geheimen meer in de aan zijn toezicht toevertrouwde gemeente.

Gezien het buiige weer, werd besloten, om eerst den burgemeester met diens nog al corpulente politieman eenige proeflandingen te doen maken met een controleerend instructeur der N.L.S. Er stond een flinken wind en dus nog al wat remous³ en dit has tot gevolg, dat na een zestal landingen de 'gewichtige' passagier zich niet geheel op zijn gemak gevoelde.

Oud-zeeman zijnde, had hij heelemaal geen angst gehad, maar zijn maag was nu eenmaal zijn teere punt... Dientengevolge nam een ander onverschrokken lid van het gezelschap diens plaats in, toen burgemeester zijn dorp uit de lucht ging inspecteren. Het ging langs de Lek, over den Alblasserwaard tot den Diefdijk toe. Nu eens op 1000 meter hoogte, waar geenerlei remous werd ondervonden en zij bo-

venop de kleine wolkjes konden kijken, dan weer laag bij den grond, waar het vliegtuig menig windstootje moest opvangen. Vianen met de aloude poort en het als een bolwerk liggende Ameide...

venop de kleine wolkjes konden kijken, dan weer laag bij den grond, waar het vliegtuig menig windstootje moest opvangen. Vianen met de aloude poort, het als een bolwerk liggende Ameide, de pittoreske platte grond van de oude vesting Nieuwpoort, het prachtig gelegen Schoonhoven, het waren alle plekjes, die zij door en door kenden, en nu als in een bioscoop zagen voorbijsnellen. Rustig ploegde de Lekboot door de rivier en meerde juist aan den Koekeksveersteiger van het land van onzen schrijver bij uitnemendheid: Herman de Man. De piloot moest zich bedwingen om niet even te landen op den prachtigen uiterwaard, maar gedachtig aan den handhaver van Artikel zooveel van de Wet, dien hij op Waalhaven had achtergelaten, stelde hij zich tevreden, om langs het wuivende riet te scheeren. Dat des veldwachter's maag op het juiste oogenblik in het clubhuis kuren had vertoond, bleek na een goed half uur, toen de passagier met een gezicht van onzegbare kleur op Waalhaven terugkeerde.

Een glaasje port zou hem wel opknappen en dit lukte inderdaad zóó goed, dat het niet lang duurde of de vliegverhalen rolde van zijn lippen, en ieder was overtuigd, dat niet hij, maar de piloot zelf eigenlijk luchtziek was geweest. Dat de veldwachter de lachende derde van het gezelschap was, laat zich denken.

1 Dit artikel verscheen in *Het Vliegveld*, 19de Jaargang, No. 44, 27 november 1935.

2 Het Rotterdamse Vliegveld Waalhaven was het eerste Nederlandse en Europese vliegveld voor de burgerluchtvaart. Het werd op 26 juli 1920 geopend. In het begin bestond het vliegveld uit een opgespoten terrein zonder verharde banen. In deze beginperiode werden lijndiensten onderhouden door omgebouwde militaire vliegtuigen. Het eerste Nederlandse luchtvrachtvervoer vond ook vanaf dit vliegveld plaats, in juni 1924. In de jaren 1930 was het vliegveld een belangrijk knooppunt voor het verkeer van en naar Londen en Parijs. Het vliegveld trok ook veel dagjesmensen, die vanaf 1931 door Spido werden vervoerd. Op Waalhaven was de Nationale Vliegtuig Industrie gevestigd, en later de Vliegtuigenfabriek Koolhoven. Tot hun verhuizing in 1936 naar vliegveld Ypenburg was het ook de basis van de Rotterdamsche Aero Club en de door deze club gestichte Nationale Luchtvaartschool N.V.

3 Turbulentie.

De derde Ameide-vlucht¹

AMEIDE-VLUCHT.

Door den heer C. W. Luijendijk, burgemeester van Ameide, is een wisselbeker ter beschikking gesteld ten behoeve van een jaarlijkschen navigatiewedstrijd der sportvliegers, van Schiphol over Ameide en Ypenburg en terug naar Schiphol, Deze Ameide-beker moet twee achter-eenvolgende malen of drie malen in totaal door denzelfden deelnemer worden gewonnen om in zijn bezit over te gaan. De wedstrijd vindt ieder jaar in September plaats. Beroepsvliegers zullen buiten mededinging aan den wedstrijd kunnen deelnemen.

Uit "Het Vaderland" van 21 augustus 1936.

"De waschdag der boerenvrouwen maakte het vinden der kruisen lastig."

Alle sportvliegers hebben het besluit gezegend, om 8 October wegens te sterken wind de Ameide-vlucht uit te stellen, want op Zaterdag 15 dezer was het ideaal weer voor dit laatste sport-vliegevenement van dit seizoen, waarmee de Amsterdamsche Aero Club besloot. Hoezeer het in 1936 genomen initiatief van den sportvlieger C. W. Luijendijk, Burgemeester van Ameide en Tienhoven in sportvliegerskringen wordt gewaardeerd, bleek wel ten duidelijkste uit het grootte aantal deelnemers, die zich voor deze herfstvlucht hadden aangemeld. Niet minder dan 14 machines deden een gooi naar den prachtige zilveren wisselbeker, het geschenk van den heer Luijendijk

Niettemin beperkte de deelneming zich ditmaal tot de Amsterdamsche, Rotterdamsche, Haagsche en Delftsche sportvliegers. Keurig in een lange rij stonden de toestellen voor het clubgebouw op Schiphol opgesteld, te weten de Miles-Falcon van K. de Geus van den Heuvel met waarnemer F. Kuipers, de Klemm van F. J. Koch met A. Stein, een FK-46 der N.L.S. met C.W. Luijendijk en W. Hijkoop, de Gipsy-Moth van de vliegclub Schiphol met ir. J. Luijmes en G. van Notten, een FK-46 der N.L.S. met Ph. Rademaker en Jhr. M. Boreel, de Puss Moth van G. Reinders, de Pander-Multipro met den heer en Mevrouw H. Rollmann, een FK-41 der N.L.S. met J. Vriesendorp en Jhr. P. H. van der Waal Repelaer van Puttershoek, de Pander -Multipro van R. Wentges met J. van Riemsdijk; de Leopard Moth, die tweemaal meevloog, eerst met H. S. Heijmans en H. Westerhuis en daarna met Justus Heijmans en Pierre Cuijpers, een FK-46 der N.L.S. met B. Z. Hermanides en W. Grüter, de Puss Moth van G. van der Held en E. Ir. Sanders en tenslotte de Lambach van de D.S.A. met Verloren van Themaat met Kien.

De start

Onder leiding van instructeur S. de Mul begon de start om 1 uur precies met de Miles van De Geus v. d.

¹ Dit artikel verscheen in *Vliegerwereld*, vierde jaargang, no. 39, 27 oktober 1938.

Heuvel. De deelnemers moesten een traject van 140 km afvliegen: van Schiphol rechtstreeks naar Ameide aan de Lek, waar een drietal malen in de linkerbocht om de kom van het dorp moest worden gecirkeld op niet hooger dan 200 m, daarna rechtstreeks naar Ypenburg, waar een z.g. laplanding moest worden gemaakt, zoodat de machine in een driehoek van 100 bij 300 m tot stilstand werd gebracht na afsluiten van gas op 600 m hoogte. Het laatste traject liep van Ypenburg naar het gehucht Vrouwenakker, daarna naar een punt aan de Hoofdvaart in de Haarlemmermeer en vervolgens naar Schiphol, waar eveneens een laplanding den wedstrijd besloot.

De tijd, waarin het geheele parcours vliegende moest worden afgelegd, was voor elke machine op den wedstrijddag uitgerekend, rekening houdende met de kruissnelheid der machines en de snelheid en richting van den wind, met een speling van 15 minuten. Deze speling was velen der deelnemers zeer welkom, want zij moesten de op de route uitgelegde lappenkruisen ontdekken en op de juiste plaats in de kaart intekenen. Wat was nu het geval? Wegens het regenachtige weer der laatste dagen bleken vele boerenhuisvrouwen haar waschdag te hebben verschoven. Althans lagen in het landschap ontelbare waschjes in de schaarsche najaarszon te drogen op een wei nabij de hofsteden. En het toeval wilde, dat meermalen dit waschgoed in de speurende oogen der vliegers vormen van een kruis aannam, zoodat zij het noodig oordeelden er eens over heen te cirkelen, om zich te overtuigen of het wel een kruis was. Het gevolg van een en ander was, dat meerdere deelnemers meer dan de 5 uitgelegde kruisen rapporteerden, een zelfs acht, hoewel uit het feit, dat ook velen minder dan 5 kruisen hadden ontdekt, wel blijkt hoe moeilijk het is om bij het matige zicht alle kruisen 'op den kop te tikken'. Voor de zeer snelle toestellen komt nog daarbij de moeilijkheid, dat slechts enkele seconden het kruis te zien is, dat 'vliegt' letterlijk voorbij en schuift dan nog onder den vleugel der laagdekkers, zoodat de waarnemer bij de pinken moet zijn om de juiste plaats in de kaart vast te leggen. Maar zijn het juist niet deze moeilijkheden, die de grootste bekoring aan den wedstrijd geven?

De edelachtbare heer C.W. Luijendijk burgemeester van Ameide en Tienhoven is de eerste burgemeester van ons land, die zelf een vliegtuig kan besturen. Hij maakte zijn eerste solovlucht als leerling van de Nationale Luchtvaartschool. Alvorens van Schiphol te vertrekken, kreeg de burgemeester nog een laatste aanwijzing van zijn instructeur, den heer Postma.

Uit "De Limburger" van 11 juli 1935.

In 1933 kreeg de FK-46 zijn luchtdeop. Het was een open tweepersoons dubbeldekker les- en sportvliegtuig.

Vrouwenakker is moeilijk te vinden

Er bleek nog een moeilijkheid, om het juiste keerpunt bij Vrouwenakker vast te stellen. Dit gehucht van enkele huizen, zonder kerktoren, ligt namelijk aan de Drecht nabij Uithoorn, maar er liggen meer van dergelijke gehuchten aan hetzelfde stroompje en waar het visitekaartje nu eenmaal niet op de daken leesbaar is, was het zaak om van Ypenburg zoo nauwkeurig mogelijk koers te vliegen, om dan bij Vrouwenakker van koers te kunnen veranderen naar een tweede moeilijk punt aan de Hoofdvaart.

Maar alles liep op rolletjes. Koosje van de R.A.C.-H.A.C. kreeg op Ypenburg een serie van vliegende gasten op een kop thee. Met gratie serveerde zij en betoonde zich wat blij al die trouwe vliegvrienden weer eens bij haar te zien. En tegen vieren landde de eerste deelnemer weer op Schiphol. Het clubhuis vulde zich en er werd gezellig gekout over de belevenissen.

Gij zult verbaasd staan te hooren, dat het zoo moeilijk is om tot drie te tellen en toch is dit zoo, want er was een sportvlieger, die tot zijn verbazing moest hooren, dat de *contrôle* had uitgemaakt, dat hij twee in plaats van drie maal om Ameide had gedraaid en Burgemeester Luijendijk zelf vertelde dat hij, niet geheel zeker zijnde of hij twee of drie maal over zijn dorp had gecirkeld, er voor de securiteit nog maar eentje bij had gevlogen. Nu landden vier toestellen tegelijk in het lappenkruis op het nieuwe terreingedeelte van Schiphol. Nog een en alle toestellen waren terug.

Nu werd het de taak van de jury zich terug te trekken en aan het uitschrijven te slaan. De organisatie bleek perfect, want het duurde niet eens lang en ieder was eigenlijk verwonderd, dat de Voorzitter der A.A.C., de heer Pierre Cuijpers, vergezeld door zijn talrijke helpers, reeds zoo spoedig naar het clubgebouw schreed, waar hij met gejuich werd ontvangen.

De uitslag

Zijn Pappenheimers kennende, maakte Pierre de inleiding zoo kort mogelijk. Hij memoreerde, dat het de A.A.C. was, die gewoonlijk het sportvliegseizoen

opende met den wedstrijd om Den 'Zilveren Vleugel' en dat het al zoo hoorde, dat ook het laatste festijn des jaars op de Amsterdamsche vliegweide plaats vond. Was het in 1936 Koch, die met zijn Klemm den Ameide-beker won, die in 1937 door Philip Rademaker werd overgenomen, het verheugde zoowel den schenker, de heer Luijendijk, als de A.A.C., dat ditmaal een der jongere vliegers met den prijs ging strijken. Onder luid applaus overhandigde hij daarna den wisselbeker aan Ir. J. Luijmes van de K.L.M., die met G. van Notten uit Den Haag als waarnemer, het tot de ultra-prestatie van *zegge nul* strafpunten had gebracht! Maar Justus Heijmans, de Indië-vlieger, zat hem stijf op de hielen, hevig was de strijd in de lucht geweest, want deze had maar 20 strafpunten opgelopen (mede dank zij 's sprekers hulp als waarnemer, mogen wij er aan toevoegen). Rademaker zag met 50 strafpunten den mooie beker uit zijn salon verdwijnen, hoewel hij vol lof was over zijn kist, een Koolhoven FK-46 der N.L.S. natuurlijk, die hij altijd prefereert.

H.S. Heijmans volgde nu met 67½ punt. Burgemeester Luijendijk met 70. Vriesendorp en Reinders ieder met 100, de Puss Botvier Gerard van der Held met 150, Rollmann en Hermanides met 160 elk, Koch en de Geus van den Heuvel ieder met 170 en tenslotte Wentges met 182½ strafpunt.

De Twentsche sportvlieger Noordenbos, die intuschen met zijn machine, vergezeld door Mevrouw, was aangekomen, betuigde zijn spijt, nadat hij de Twentsche kleuren dit maal in de lucht niet had verdedigd, zoodat wij er wel op mogen rekenen het volgend jaar ook Twente vertegenwoordigd zal zijn. Dit kwam dan ook duidelijk aan de dag bij het gezellige diner, dat in het Lido geserveerd werd en waar zulk een echte kameraadschap heerschte, dat andere bezoekers van dit eethuis aan den waterkant den sportvliegers dezen goede geest hebben benijd.

C. W. LUIJENDIJK

BURGEMEESTER VAN AMEIDE EN TIENHOVEN

Ameide nam afscheid van burgemeester & burgermoeder Luijendijk¹

Voor het eerst in de 32 jaar, dat de heer Luijendijk burgemeester van Ameide en Tienhoven is, gebruikte hij de voorzittershamer om de laatste raadsvergadering te sluiten. Hier zien we de burgemeester bij de eerste tevens laatste tik.

Het was woensdagmiddag overvol in de zaal van Diepenhorst te Ameide toen er afscheid werd genomen van burgemeester en mevr. Luijendijk. De heer C. W. Luijendijk aanvaardde in 1924 het ambt in Ameide en Tienhoven en hij diende deze gemeenten dus ruim 32 jaar. Bij het afscheid bleek wel, dat er in vele kringen waardering voor het werk en de persoon van de burgemeester bestaat en in de hulde die men de heer Luijendijk bracht liet men zijn echtgenote rijkelijk delen. Niet zonder meer zetten wij boven dit verslag de uitdrukking "burgermoeder", een ieder die bij dit afscheid aanwezig was zal die kwalificatie kunnen onderschrijven.

De heer en mevrouw Luijendijk mochten vele geschenken in ontvangst nemen en namens de burgerij werd hen een prachtig televisietoestel aangeboden. Al eerder op de dag had de gemeenteraad van Ameide afscheid genomen en dinsdag waren het de vroege vaders van Tienhoven die het burgemeesterspaar voor het laatst in hun midden hadden. Als waardering voor het vele werk dat de scheidende burgemeester heeft verricht besloot de raad van Tienhoven om het plein in het uitbreidingsplan zijn naam te geven.

Er is veel gebeurd

Er waren dinsdagmiddag talrijke autoriteiten aanwezig bij dit afscheid en vanzelfsprekend ontbraken de collega's uit de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden niet. De commissaris der Koningin was vertegenwoordigd door de heer J. C. Sillevius. Wethouder A. de Kruijk van Ameide had de leiding van deze afscheidsbijeenkomst. Hij gaf een overzicht van datgene wat onder het bestuur van de heer Luijendijk in Ameide en Tienhoven tot

stand is gekomen. Wanneer men het Ameide van nu en van 32 jaar geleden vergelijkt, merkt men grote verschillen: er kwam een nieuw gemeentehuis, alle grachten werden gedempt, er werden vele woningen in het uitbreidingsplan gebouwd, de scholen zijn verbeterd en er kwam o.a. een Groene Kruisgebouw, terwijl de heer Luijendijk ook veel heeft gedaan voor de herbouw van de verbrande N.H. Kerk.

Wethouder De Kruijk zei dat de heer Luijendijk sterker was als burgemeester dan als burgervader. „Regeren en sturen lag U beter dan dienen”, daarnaast is mevr. Luijendijk in dienende liefde werkzaam geweest. De wethouder sprak over de hobby's van de burgemeester en noemde in het bijzonder het vliegen, schaatsenrijden en liefde voor bloemen en planten. Namens de inwoners bracht hij hem dank voor wat hij in het belang der gemeenten heeft gedaan. Als vertegenwoordiger van de A.R. raadsfracties van Ameide en Tienhoven bood hij een boekwerk aan.

De vliegende burgemeester

Dat de burgemeester een bekend sportvlieger was bleek deze middag herhaaldelijk en verscheidene sprekers herinnerden er aan, dat ze wel eens met hem in de lucht zijn geweest. De door hem ingestelde Ameide-vlucht bracht Ameide onder de aandacht van velen en een telegram van de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart bewees deze middag, dat men met de heer Luijendijk meeleeft.

De heer J. de Groot sprak voor de fractie van de P.v.d.A. Hij herinnerde er aan, dat er in de gemeenteraad nog wel eens deining was geweest en er verschil van opvatting heerste, maar men heeft elkaar meer leren begrijpen en waarderen. Er is een grote achterstand ingehaald en de burgemees-

¹ Dit artikel is verscheen in het "Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken" van 1 maart 1957.

ter is daarbij een stimulerende kracht geweest. Hij was een eenvoudig man, die vlak naast de gemeentenaren leefde, de heer De Groot dankte ook mevrouw Luijendijk.

Gemeente-opzichter C. M. Schrijver, de heer L.A. Kranenburg, hoofd van de openbare lagere school, de heer J. de Haan, hoofd van de bijzondere lagere school en de heer A. Langerak als gemeente-ontvanger en commies ter secretarie, brachten allen dank voor de goede samenwerking en de laatste bood namens het gemeentepersoneel een tijdschriftenbak aan.

De heer B. Koekkoek, inspecteur van het lager onderwijs, merkte op dat burgemeester Luijendijk de volle aandacht aan het onderwijs wijdde en objectief zowel tegenover openbaar als het bijzonder onderwijs stond.

Toen droegen wethouder Uittenbogaard en raadslid Diepenhorst een fraai kastje naar binnen, dat namens de raadsleden van beide gemeenten werd aangeboden. Een commissie uit de burgerij volgde met een fraai televisietoestel en mevrouw Spek overhandigde namens de echtgenotes van de raadsleden aan mevrouw Luijendijk een strijklank en bloemen. Een lieflijk lid van de Gooise Aeroclub bood een fraaie bloemenmand met o.a. vloeibare inhoud aan.

Een energiek en onafhankelijk mens

Mr. L.R.J. Ridder van Rappard sprak voor de Burgemeesterskring Gorinchem. Zijn vlotte en geestige toespraak brak de drukkende sfeer van het afscheid op prettige wijze. Hij zei o.a. dat je bij 'n afscheid niet zo goed meer gelooft wat ze tegen je zeggen net als bij je komst. Doelende op de vliegerij van burgemeester Luijendijk zei hij, uit eigen ervaring pratend, dat er geen beter middel is om de raadsleden aan je kant te krijgen dan ze mee te nemen in je auto en met een snelheid van 100 km te rijden. Mensen die niet intens leven moeten geen burgemeester worden, aldus mr. Van Rappard, die mevr. Luijendijk een burgermoeder voor haar gemeente en haar man noemde, terwijl hij de heer Luijendijk als een energiek en onafhankelijk mens karakteriseerde.

Alweer uit ondervinding sprekende merkte de burgemeester van Gorinchem op, dat een spanning in de gemeenteraad alleen ontstaat als de burgemeester het er op aanstuurt. Hij hoopte, dat de opvolger van zijn scheidende collega in dezelfde geest zou voortgaan.

Een andere wijsheid die spreker naar voren bracht: Je moet bereid zijn om als je aan een vent de pest hebt, het hem dan ook maar eens goed te zeggen. Tenslotte dankte hij zijn collega voor de waardige wijze waarop hij het burgemeestersambt hooggehouden heeft.

Vele woorden van dank

De heer K. v.d. Berg, voorzitter van de Alg. Bedrijfsbond voor de Meubilering- en Houtbedrijven dankte de heer Luijendijk voor wat hij voor de

mandenmakers in zijn gemeente heeft gedaan, adjudant Van de Werken sprak voor de Rijkspolitie en burgemeester J. G. Diepenhorst van Bergambacht en Ammerstol bracht zijn eerste leermeester dank voor zijn wijze lessen.

De heer G.B. Pellikaan, burgemeester van Vianen en Lexmond, sprak als buurman en als voorzitter van de Vleeskeuringsdienst „Vianen”. Hij wees op de historische verbondenheid van Vianen en de Stede Ameide. Er zijn burgemeesters, die 10 minuten spreken en dan nog niets zeggen, aldus de heer Pellikaan, die dit op zichzelf een gave noemde en... er niemand mee bedoelde. U zei weinig, maar uw mening was duidelijk en zakelijk!

Ir. W. Zwaan uit Haarlem sprak als vriend. De heer Zwaan is leraar wiskunde, maar hij kon deze middag geen eenvoudige formule voor een kort woord vinden. Niettemin sprak hij warme woorden en hij vertelde zelfs nog een mop over een kikker en een ooievaar!

Ook de heer A.J. Resink, redacteur van de fa. Vermande uit IJmuiden, sprak als oud-leerling en zei veel van zijn oude chef te hebben geleerd. De heer C. Lakerveld als president-kerkvoogd en boekhandelaar Hansum spraken ook woorden van dank en waardering en de gemeentesecretaris van Gouda, de heer C.J. van As, herinnerde aan de tijd dat hij met dhr. Luijendijk samenwerkte. Hij voerde ook het woord namens de Bond van Gemeente-ambtenaren, en bood als ambassadeur van zijn gemeente Goudse stroopwafels aan.

„Ik zou best nog willen blijven”

Ontroerend waren de woorden van mevrouw Luijendijk, die getroffen was door dit hartelijke afscheid. Ds. Graafland, sprekende namens de kerken, wees op de grote Meester en bood het receptie-album aan.

Het laatste woord had de scheidende burgemeester, die het burgemeestersambt buitengewoon mooi, maar moeilijk noemde. De tijd die hij in Ameide en Tienhoven was wilde hij in drie perioden indelen: de eerste 10 jaar waren slecht, de gemeente en de inwoners waren arm; de tweede tien jaar waren ook niet gemakkelijk vooral door de bezetting; de derde tien jaar waren heel wat beter en in deze tijd kon er veel gebeuren. Deze laatste tien jaren waren heel prettig, „toen hebben wij ook geen ruzie meer gehad, want er was geld”. „Ik zou best nog willen blijven,” zei de heer Luijendijk, maar dit gaat nu eenmaal niet en ontroerd dankte hij allen.

Spontaan klonk er uit de zaal „Leve de burgemeester” en met een driewerf hoera werd dit onderstreept.

Men zong gezamenlijk twee coupletten van het Wilhelmus, waarmede deze afscheidsmiddag was geëindigd.

Gaarne wensen wij burgemeester en mevrouw Luijendijk nog vele goede jaren toe en wij zijn er van overtuigd, dat zij onze streek niet zullen vergeten!

'Jong' bejaard en goud waard!

Ankie Labordus-Hansma¹

Echtpaar Pince van der Aa-Schagen: 'Wij zijn echte Woerdenaars geworden!'

WOERDEN- Ze ontdekten elkaar op het ijs. De jongen uit Schoonhoven en het meisje uit Molenaarsgraaf. Het liep tegen Kerstmis. En het was destijds een hele gezellige boel op de harde waterspiegel. Er stonden koek-en-zopie kramen. En de chocolademelk en moppen schoten net zo vlug naar binnen, als de schaatsen over het ijs. 'Ik was lopende en mijn toekomstige ook...' verteld de heer P. Pince van der Aa (69). En toen zei ik: 'Laten wij nou een baantje gaan lopen...!' Het werd een hele lange wandeling. Op 5 maart hoopt het echtpaar Pince van der Aa-Schagen 50 jaar getrouwd te zijn...

Jong getrouwd

Ze vormen samen een 'jong' gouden bruidspaar. Want mevrouw is even als haar man 69 jaar!

'We hebben maar een jaar verkering gehad' vertelt ze. 'De tijd was toen niet zo best. Nú is alles even mooi als iemand trouwt. Maar toen ging het heel gewoon toe bij de eenvoudige stand.' Ze nestelden zich in Schoonhoven. Maar reeds veertien dagen na zijn 'ja' woord, trok de bruidegom 's konings wapenrok aan. Hij werd ingedeeld bij het 15de regiment van de infanterie in Gouda. Maar kon gelukkig iedere

zaterdag naar huis komen. 'Ik verdiende m'n broodje er nog bij in dienst' verklapt Pince van der Aa. 'Want ik was door het rijk aangesteld als kapper!' Mevrouw verveelde zich onderhand ook niet. Want zij ging veel naar een tante in Lekkerkerk, waar ze op de boerderij hielp.

Kapper

In 1920 verhuisden zij naar Dordrecht. En daar werkte de bruidegom in een melkinrichting. (de D.M.I.) Door gebrek aan woonruimte vertrok het jonge echtpaar weer naar Schoonhoven. Maar kwam uiteindelijk in **Ameide a/d Lek** terecht. En in deze plaats dreef de heer Pince van der Aa 34 jaar een kapperszaak. Ze kregen zes kinderen en van elke soort evenveel!

'Hebt u haast, laat het niet merken.
Laat ons rustig verder werken.
Schrik voor een paar klanten niet.
Die u aan de beurt hier ziet.
Als u nooit hoeft te wachten.
Zult u vast mijn zaak verachten.
U zegt dan: Daar is het niet pluis.
Je ziet er nooit een klant in huis!

Kapper Pince was een man, die om kon gaan met boeren, burgers en buitenlui. En zijn zaak liep zó goed dat een klant zich op zekere dag geroepen voelde een gedicht mee te nemen. Het kreeg een plaatsje boven de toilettafel. En ongeduldige lieden konden hun hart er aan op halen. De bruidegom heeft dit originele rijmwerk niet meer in bezit. Het staat momenteel in de zaak van de gezusters Blonk aan de Leidsestraatweg. 'Die zijn er zo rijk mee, man!' glundert de jubilaris.

'Ik ging de zieken scheren' herinnert de bruidegom zich. En op een keer moest ik een heel eind omlopen. Want er liep een stier in het land... Ik kwam ook eens bij een koloniaal. En toen zei ik tegen zijn vrouw: 'Zo'n huisje en tuintje krijg ik nooit! Dat weet je niet, zei ze. En dat is uitgekomen, want we hebben nu zo'n huisje en tuintje!'

¹ Dit artikel verscheen in de Woerdense Courant van 27 februari 1969.

Hard werken

Op zeer jonge leeftijd leerde de bruidegom reeds, dat een adellijke naam geen vrijstelling voor hard werken betekent. 'Ik ben met m'n elfde op de tuinderij in Berkel Rodenrijs gekomen. Het was zwaar werk. Je moest drie dagen 's morgens om vier uur beginnen en de andere drie om vijf uur. En dan gingen we door tot 's avonds zeven uur toe! Voor ik naar de tuinderij ging, had ik nog nooit een lange broek gedragen. En toen ging m'n zus een pakkie met me kopen. Ik was er erg 'beheimst' (verlegen) mee. En ik durfde dat pak in Schoonhoven niet te dragen. Want ik dacht, dat alle mensen naar me keken!'

Hij kwam ook nog op een boomkwekerij in Boskoop, maar raakte later zonder werk. 'Mijn vader was kapper en zei: Kostgangers houd ik niet! Je moet maar weer wat gaan doen. Dus ben ik in het kappersvak terecht gekomen!' In Ameide heeft het echtpaar veel meegemaakt. Zo werden in de oorlog twee zoons weggevoerd naar Duitsland. En vertrok in 1949 de derde stamhouder als militair naar het voormalige Nederlands Indië. Hij stuurde zijn ouders een opbeurende afscheidsgroet, die nu nog steeds in de kamer hangt, boven een portrettengalerij van de zestien kleinkinderen.

De tekst trekt meteen de aandacht en dateert van 27 april 1949.

'Lieve ouders,
Ver ben 'k van huis,
Maar in gedachten
Zal ik leven bij u
In vreugde en verdriet,
Mijn ouderhuis,
Vergeet ik niet!

Adriaan

Echte Woerdenaars

'In 1957 moesten we de zaak in Ameide wel verkopen' vertelt de bruid. 'Want onze dochter heeft 12½ jaar in de herenzaak geholpen en toen ging ze trouwen. Alleen konden we het niet meer af. Dit kwam vooral door mijn gezondheidstoestand.' 'Een zoon was in die tijd bij de politie in Linschoten, valt de bruidegom haar bij. 'En die heeft in Woerden naar werk voor mij uitgekeken.' In zijn diensttijd had hij reeds met onze stad kennis gemaakt. En toen leek het hem een aardige plaats. Ze kochten een huis in de Johan de Wittstraat.

Pince van der Aa in zijn kapperszaak, gelegen aan de Oudendijk, in Ameide.

Foto Nico Jesse.

En hij werkte tot zijn 65ste jaar in de loodsen van het Magazijn op de Singel. Het echtpaar woont nu al weer negen jaar op de Rembrandtlaan en voelt zich hier erg thuis. 'We zijn echte Woerdenaars geworden!' verklaart de jubilaris. Dit sympathieke echtpaar geniet elke dag van het leven. En hun 'ja' woord is destijds een gouden belofte geweest. Want ze doen nog steeds van alles samen. Huishoudelijke karweitjes, de boodschappen, fijne wandelingen en 's zondags gaan ze naar de hervormde kerk. 'We worden met de auto opgehaald door de heren Verbree en Kuus' verteld de bruid. 'En we gaan ontzettend graag!'

Ik vroeg of zij nog iets geweldigs kon noemen uit deze 50 jarige huwelijksperiode. 'Dat we onze drie zoons terugkregen uit Duitsland en Indië' klinkt het dankbaar. 'Want dat kunnen ze toch allemaal niet zeggen!'

Een Ridder Militaire Willems- Gerrit van Maaswaal, Geboren te Arkel en overleden te Ameide

Bram Provoost

Eind Juni 1863 werd op de Voorstraat te Ameide een brief bezorgd van Frederik, Prins der Nederlanden¹, een broer van Koning Willem II. De brief geschreven te 's Gravenhage den 26^e Junij 1863 bevatte een antwoord op een verzoek dat we helaas niet meer kunnen achterhalen. Prins Frederik schrijft: *“In antwoord op Uwen brief van de 23^e dezer geef ik U Weled Gestr, onder terugzending van het daarbij voorgelegde stuk, te kennen, dat ik gaarne zal trachten, zoo dra zich een geschikte gelegenheid aan mij zal voordoen, Uwe belangen in gewenschten opzichte te behartigen, doch mag ik U geene bepaalde hoop geven, dat mijne pogingen met een bevredigende uitslag zullen worden bekroond.”* Ondertekend: **Frederik Prins der Nederlanden.**

Prins Frederik der Nederlanden, omstreeks 1865.

Aan welke Wedelgestrenge was de brief van Prins Frederik gericht? Niet aan de burgemeester, maar **“Aan den Weled Gestr. Heer G. van Maaswaal, Gepens. 1^e Luit der Kavallerie, Ridder der Milit. Willems-orde 4de Kl te Ameide”**.

Was het een antwoord op een verzoek om (financiële) hulp, dat de toen 70-jarige veteraan deed aan de Prins, die op dat moment Inspecteur-Generaal van de Krijgsmacht was? Helaas weten we het niet.

Wat weten we wel van deze Ridder Militaire Willems-Orde, Gerrit van Maaswaal? Hij werd op 3 Maart 1793 te Arkel geboren als zoon van Frans van Maaswaal en Elisabeth Ouwerkerk. Hij trouwt in 1814 op 21-jarige leeftijd met de in Gorinchem geboren 22-jarige Huibertje den Dekker. Hun eerste kind, Elisabeth, wordt op 15 april 1814 in Gorinchem geboren. Een tweede dochter, Willempje, wordt op 17 december 1821 geboren, eveneens te Gorinchem. Zij zal later met vader en moeder naar Ameide verhuizen en haar ouders verzorgen tot hun overlijden.

¹ Willem Frederik Karel, prins de Nederlanden, prins van Oranje-Nassau (Berlijn, 28 februari 1797 – Wassenaar, 8 september 1881). De tweede zoon van Koning Willem I en Wilhelmina van Pruisen.

De militaire loopbaan van Gerrit van Maaswaal

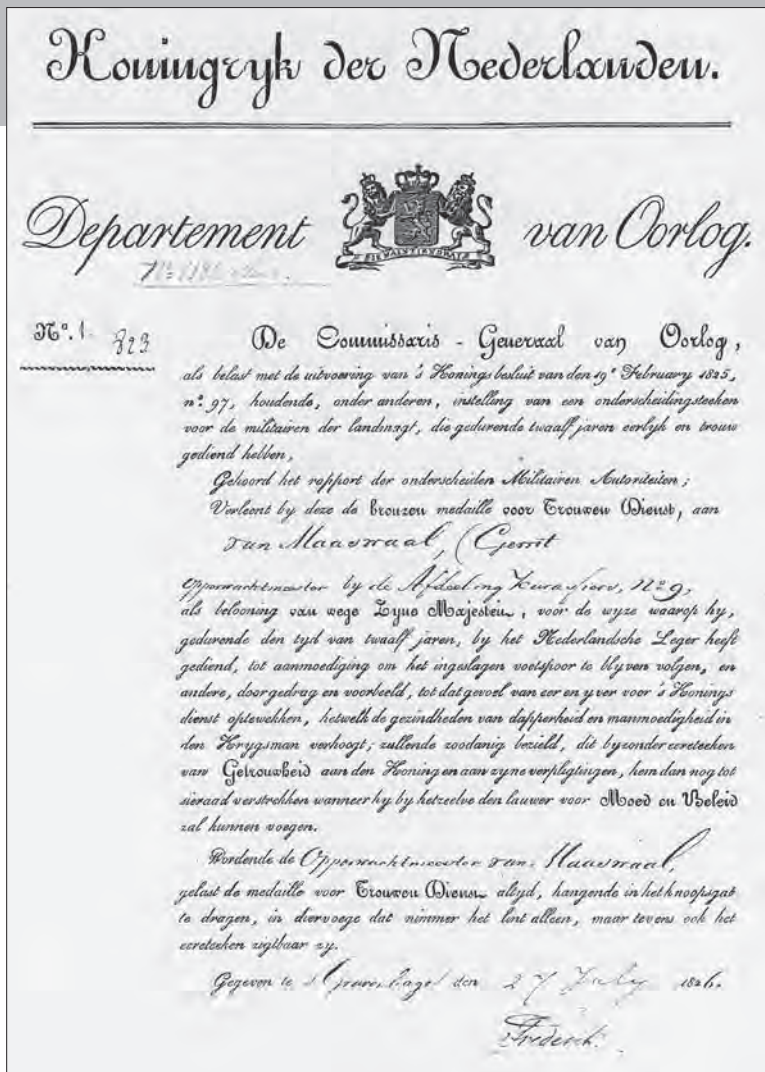
Om in zijn levensonderhoud te voorzien, kiest Gerrit van Maaswaal voor een militaire loopbaan. Vanaf het ontstaan van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, door Willem I geproclameerd op 16 Maart 1815, wordt een nieuwe krijgsmacht opgebouwd. Gerrit meldt zich aan en op 8 juni 1815 wordt hij aangenomen als Karabinier voor 6 jaren bij het 3^e Regiment Karabiniers, dat later de naam Afdeling Kurassiers No. 3 krijgt. Bij zijn aankomst in het regiment wordt ook zijn signalement opgemaakt. Zijn lengte is: *“1 elle, 7 palmen, 5 duimen en 3 strepen”*, dat is 175,3 centimeter². Verdere gegevens waren: *“aangezigt, rond, voorhoofd, rond; ogen, blauw; neus, spits; mond, ordinair; kin, rond; haar, bruin; wenkbraauwen, idem; merkbare teekenen, geene”*.

Gerrit doet kennelijk goed zijn best, want 16 December 1815 wordt hij benoemd tot Brigadier/Korporaal. Op 1 April 1816 wordt hij overgenomen door de Afdeling Kurassiers No. 9, het latere 2^e Regiment Zware Dragoners. In 1819 wordt hij bevorderd tot wachtmeester en in 1824 tot opperwachtmeester. Op 24 Augustus 1826 ontvangt hij de bronzen medaille voor Trouwen Dienst. Het certificaat wordt op den 27 Julij 1826 ondertekend door de Commissaris-Generaal van het Ministerie van Oorlog, Frederik, dezelfde prins als hierboven gemeld, die toen net door zijn vader, koning Willem I, in deze functie benoemd was.

In 1830 neemt zijn militaire loopbaan een andere wending. In het zuidelijk deel van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden heerste in toenemende mate onvrede over de heerschappij van Willem I. In augustus 1830 breken in Brussel opstootjes uit. Als reactie worden de troepen uit de noordelijke provincies naar het zuiden gedirigeerd. Koning Willem I geeft zijn zonen, Kroonprins Willem en Prins Frederik, opdracht om de orde in de zuidelijke provincies te herstellen. Prins Frederik verzamelt te Vilvoorde een troepenmacht om het zwakke garnizoen van Brussel te versterken. Onder deze troepen bevindt zich ook de Afdeling Kurassiers no. 9 van

² Koning Willem I kreeg kritiek op de handhaving van het Franse metrieke stelsel, vastgelegd bij een Koninklijk Besluit uit 1816. In maart 1817 werden de Nederlandse benamingen vastgesteld. De Franse meter heette nu Nederlandse Elle, een decimeter noemde hij een palm, een centimeter is een duim en een millimeter is een streep. Dus de lengte van Gerrit: 1 elle, 7 palmen, 5 duim en 3 strepen = 175,3 centimeter.

-Orde in Ameide

Certificaat 12 jaar Trouwe Dienst voor Gerrit van Maaswaal.

opperwachtmeester Van Maaswaal. Pas op 21 september krijgt Prins Frederik opdracht om Brussel binnen te rukken om rust en orde te herstellen. In de opdracht is opgenomen “niet te vergeten dat men zich in vrede te midden van broeders bevond”. Met een dergelijk bevel was een krachtig optreden uitgesloten. De actie mislukte dan ook en liep uit op een nationale opstand. Er wordt op 24 september 1830 een Voorlopig Bewind gevormd, om het gezag in Brussel te handhaven. Op 4 oktober 1830 wordt de onafhankelijkheid van België uitgeroepen. Een Conferentie te Londen legt Nederland en België een wapenstilstand op en stelt scheidingsvoorwaarden op in een protocol. De grens tussen Nederland en België van 1795 zou worden hersteld. De Belgen gaan niet akkoord met het Protocol en roepen op 4 juni 1831 Prins Leopold van Saksen-Coburg uit tot Koning der Belgen. Koning Willem I deelt aan de Conferentie in Londen mee dat hij hier geen genoegen mee neemt en dat hij de persoon is die de soevereiniteit van België aanvaardde. De Conferentie stelt nieuwe artikelen op die voor Willem I en Noord-Nederland ongunstiger zijn. Op 27 juli 1831 protesteert Willem I krachtig, maar die dag doet ook Koning Le-

opold I zijn intrede in Brussel. Koning Willem I voelt zich hierdoor gemachtigd een veldtocht te ondernemen, de “Tiendaagsche Veldtog”.

Tijdens deze veldtocht, die duurde van 2 tot 12 augustus 1831, was ook Gerrit van Maaswaal actief. De Kurassiers No. 9 waren ondergebracht in de 1^e Brigade Cavalerie. Op 23 juli 1831 hadden Koning Willem I en zijn zonen, de Prins van Oranje en Prins Frederik, op de Molenheide bij Rijen de troepen nog geïnspecteerd, waaronder de Afdeling Kurassiers No. 9. Voor de Tiendaagse Veldtocht werd de 1^e Brigade Cavalerie ingedeeld bij de Algemene Reserve, die de 2^e Divisie Infanterie onder leiding van Saksen-Weimar³ zou volgen. In de ochtend van 2 augustus 1831 trekt de 2^e Divisie Infanterie bij Poppel de grens over en verovert ondanks krachtige verdediging in de avond Ravels. De Algemene Reserve wordt van Oosterhout naar Alphen (bij Baarle Nassau) verplaatst. De volgende dag verovert de 2^e Divisie Infanterie Turnhout en verplaatst de Algemene Reserve zich naar Ravels. Op 4 augustus rukt de 2^e Divisie op naar Geel en de dag daarna naar Diest; de Algemene Reserve naar Kasterlee en daarna naar de omgeving van Vorst en Veerle.

De prins van Oranje voert het Nederlandse leger aan in de Slag bij Ravels op 3 augustus 1831. Litho van W.Hoogkamer, Collectie Regionaal Archief, Tilburg.

3 Hertog Karel Bernhard van Saksen-Weimar-Eisenach (1792 -1862), een Duits militair, vanaf 1815 in Nederlandse dienst. Tijdens de Tiendaagse Veldtocht was hij luitenant-generaal en commandant van de tweede divisie van het mobiele leger. Hij was Commandeur (Ridder 2de klasse) Militaire Willems-Orde en werd in 1842 bevorderd tot Ridder-Grootkruis (Ridder 1^e klasse).

De slag bij Kermt, 6 augustus 1831. Aquarel van A. van Geusau, Stadsmuseum, Hasselt.

Met de verovering van Diest was het eerste doel van de veldtocht bereikt. De Belgische verdediging, met het Maasleger in het oosten en het Scheldeleger in het westen, werd doorbroken. De tweede fase zou bestaan uit het uitschakelen van het Maasleger, de derde fase de afrekening met het Scheldeleger. Op 6 augustus vindt een algemene hergroepering van de troepen plaats ter voorbereiding van het optreden tegen het Maasleger, waarbij de 2^e Divisie Infanterie opdracht kreeg St. Truiden te bezetten, wat de volgende dag plaatsvond. De Algemene Reserve bleef in de omgeving van Vorst en Veerle. Andere troepen ondervonden meer tegenstand en bij Kermt (tussen Diest en Hasselt) werd een zware strijd geleverd.

Op 8 augustus komt ook de Algemene Reserve, onder bevel van Jhr. A.D. Trip van Zoudlandt⁴ aan in Kermt, dat inmiddels door de Belgen ontruimd was om Hasselt te verdedigen. De aanval op Hasselt veroorzaakte verwarring onder het Maasleger dat in wanorde naar het oosten vluchtte. Onder de krijgsbuit bevonden zich vijf kanonnen. Twee ervan sierden tot 1940 de gedenknaald bij Soestdijk. Uit het brons van de andere kanonnen werd het Metalen Kruis⁵ geslagen.

De grote mogendheden, bijeen te Londen, wilden voorkomen dat Nederland als overwinnaar uit de strijd zou komen, omdat daardoor een zelfstandig België zou worden verhinderd. Daarom werd besloten een Frans leger aan de Frans-Belgische grens gereed te houden, dat door Koning Leopold I te hulp geroepen kon worden.

Na de acties rond Hasselt vindt op 9 augustus een hergroepering plaats. De 1^e Brigade Cavalerie, met de Afdeling Kurassiers No. 9 – die tot dan toe nog steeds niet in de echte strijd betrokken was geweest – verzamelt zich ten zuiden van Hasselt. Op 10 augustus begint de opmars richting Leuven, waarbij de Kurassiers No. 9 zich verplaatsen naar Hoepertingen

⁴ Albert Dominicus Trip van Zoudtlandt, (Groningen 1776 – Den Haag 1835). Cavaleriegeneraal, die voor zijn aandeel bij Quatre Bras en Waterloo in 1815 werd benoemd tot Commandeur Militaire Willems-Orde. In 1912 werd in Breda een kazerne naar hem genoemd.

⁵ Het Metalen Kruis, ook wel Hasselts Kruis genoemd, is een onderscheiding uit 1831 toegekend aan hen die aan de krijgsverrichtingen van 1830 en 1831 (o.a. de Tiendaagse Veldtocht) hebben deelgenomen. Er zijn duizenden Metalen Kruizen uitgereikt, waardoor de onderscheiding niet bijzonder kostbaar is.

(bij St Truiden). Uit St. Truiden vertrekt de 2^e Divisie Infanterie in westelijke richting naar Leuven. Koning Leopold roept op 10 augustus vanuit zijn hoofdkwartier te Leuven de hulp van het Franse leger in. Het Scheldeleger trekt richting Leuven, maar op 11 augustus wordt de voorhoede van het Scheldeleger bij Boutersem⁶ (Z.O. van Leuven) verslagen. In de avond van 11 augustus ontving de opperbevelhebber, de Prins van Oranje, bericht dat het Franse leger België was binnengerukt, dat de vijandelijkheden gestaakt moesten worden als de Fransen kwamen opdagen en dat het Nederlandse Leger niet van Brabant mocht worden afgesneden. Toch besloot de Prins om de aanval op Leuven in de vroege uren van 12 augustus door te zetten. Dat betekende dat de Afdeling Kurassiers No. 9 met Gerrit van Maaswaal voor het eerst in actie zou komen.

Tijdens de opmars van de Kurassiers kwam een diplomatieke missie namens Engeland en Frankrijk bij de Prins van Oranje, met de eis dat de vijandelijkheden gestaakt zouden worden. Niet navolgen zou worden beschouwd als een oorlogsverklaring aan beide mogendheden. Tijdens de uren die de onderhandelingen in beslag namen, vonden schermutselingen plaats. De Afdeling Kurassiers No 9, die zich had gelegd aan de voet van de Looberg, werd beschoten, waarbij twee kurassiers en een vijftiental paarden gedood werden, terwijl de afdelingscommandant kolonel N.C. de Galliëris⁷ en zijn zoon, 1^e luitenant adjudant C.G. de Galliëris, gewond werden. Ook luitenant-generaal Trip van Zoudlandt werd van zijn paard geworpen, waarna men dacht dat hij overleden was. Dit bleek gelukkig niet zo te zijn. Uiteindelijk wisten de drie Eskadrons Kurassiers zich veilig te stellen op een terrein ten zuiden van de weg Leuven-Tienen.

Staatsieportret van kolonel Nicolaas de Galliëris. Jan Willem Pieneman, Legermuseum te Delft.

⁶ Twee schilderijen, die betrekking hebben op de Slag bij Leuven en Boutersem zijn afgebeeld in een van de vorige nummers van het Nieuwsblad, Jrg. 23, nr. 2, 2012, blz. 12-13. Op deze schilderijen zijn ook de kenmerkende cavalerie-uniformen te herkennen.

⁷ Nicolaas Christiaan de Galliëris (1778 – 1836). Commandant van de afdeling Kurassiers No. 9, gelegd te Breda en Roosendaal. Na de Tiendaagse Veldtocht bevorderd tot Ridder Militaire Willems-Orde 3de Klasse. Overleed in maart 1836 aan de gevolgen van de in Leuven opgelopen verwondingen.

De Overwinning voor Leuven op 12 augustus 1831, W.H.Hoogkamer, Collectie Museum Leuven.

Al op 12 augustus werd een wapenstilstand gesloten. De stad Leuven wordt op 13 augustus 1831 toch nog symbolisch bezet door de Nederlanders onder leiding van de prinsen Willem en Frederik, een voorwaarde van de wapenstilstand. De prinsen maakten een wandeling door Leuven en dronken vervolgens bier in een lokale herberg. Op 14 augustus 1831 trekken de Nederlanders zich terug en neemt Leopold opnieuw zijn intrek in Leuven. Het Nederlandse Leger begint de terugmars naar Nederland. In verband met mogelijke vijandelijkheden werd besloten de meeste troepen in Brabant te legeren, De laatste Nederlandse troepen trokken zich op 20 augustus terug uit België (op de citadel van Antwerpen na).

Voor een groot deel van de Noord-Nederlandse politieke opinie was de scheiding een bevredigende oplossing. Koning Willem moest echter constateren dat zijn droom van een "perfect amalgaam" tussen Noord- en Zuid-Nederland de bodem was ingeslagen. Vanwege het Nederlandse militaire machtsvertoon en de gebleken zwakte van de Belgische staat, besloten de grote mogendheden de voorwaarden voor de boedelscheiding enigszins ten gunste van Nederland te wijzigen. Een Pruisisch en een Nederlands garnizoen bleven de vestingen van respectievelijk Luxemburg en Maastricht bezetten, terwijl een Nederlands garnizoen tot 1832 de citadel van Antwerpen in handen zou houden. Dat laatste garnizoen, geleid door generaal Chassé, zou uiteindelijk door een nieuwe tussenkomst van Franse Troepen tot capitulatie worden gedwongen

Enige maanden na de Tiendaagse Veldtocht wordt Gerrit van Maaswaal op 5 October 1831 bevorderd tot 2de Luitenant en overgeplaatst van de Afdeeling Kurassiers No.9 naar de Afdeeling Kurassiers No.3, het latere 1ste Regiment Zwarte Dragonders. Bij Besluit van 12 October 1831 wordt hij benoemd tot Ridder Militaire Willems-Orde 4e Klasse. Dat geeft aan dat hij tijdens de Tiendaagse Veldtocht de vereiste moed en beleid heeft getoond, hoogstwaarschijnlijk op 12 augustus bij Leuven. Op 5 april 1832 ontvangt hij ook de versierselen van het Metalen Kruis. Tot en met 1834 blijft hij bij het mobiele leger. Op 22 Januari

1839 wordt hij 2de Luitenant Kornet en op 18 Maart 1841 volgt zijn bevordering tot 1ste Luitenant. Tevens wordt hij op die datum op "non activiteit gesteld, in afwachting van eene nadere te zijnen opzichte te nemen beschikking". Daarmee komt, op 48-jarige leeftijd, een einde aan de actieve militaire loopbaan van Gerrit van Maaswaal. Het besluit tot pensionering komt op 14 augustus 1843. In de Arnheemsche Courant van 18 november 1843 wordt geklaagd over de hoge kosten van alle gepensioneerde officieren, wat als ondoelmatig aan de kaak wordt gesteld. Volgens dit bericht zou het pensioen van G. van Maaswaal fl. 340 bedragen. Hij blijkt ook moeite te hebben met zijn pensionering. In Januari 1844 wordt aan de gepensioneerde eerste luitenant der cavalerie G. van Maaswaal vergunning verleend tot het voortdurend dragen van het activiteits-uniform van het corps waartoe hij heeft behoord.

Militaire Willems-orde

De Militaire Willems-Orde, kortweg MWO, is een Nederlandse militaire onderscheiding en tevens de oudste en hoogste Nederlandse ridderorde. De orde werd op 30 april 1815 ingesteld door koning Willem I: "tot belooning van uitstekende daden van moed, beleid en trouw, bedreven door diegenen, welke, zoo ter zee als te lande, in welke betrekking ook, en zonder onderscheid van stand of rang, Ons en het Vaderland dienen. Deze Orde zal echter in bijzondere gevallen ook kunnen worden gegeven aan vreemde militairen, niet in Nederlandschen dienst zijnde." Alhoewel dit een militaire ridderorde is kunnen dus ook niet-Nederlanders of burgers (zoals verzetsstrijders) deze onderscheiding ontvangen. Er bestaan vier graden binnen de Militaire Willems-Orde: Ridder 1e Klasse of Ridder Grootkruis, Ridder 2e Klasse of Commandeur, Ridder 3e Klasse of Officier en Ridder 4e Klasse of Ridder. De eerste benoemingen gingen naar de officieren en militairen met een lagere rang, die de van Elba teruggekeerde keizer Napoleon in juni 1815 bij Quatre-Bras en Waterloo definitief versloegen. Op 8 juli 1815 werden 6 grootkruisen en 998 ridders in de andere klassen van de Orde benoemd. Na de Tiendaagse Veldtocht in 1831 en de strijd om Antwerpen werden nog eens 841 ridders benoemd. Eén van hen was Gerrit van Maaswaal, opperwachtmeester bij de Afdeeling Kurassiers No. 9, die tot Ridder 4e Klasse werd benoemd.

Versierselen Ridder Militaire Willems-Orde 4e Klasse: zilveren kruis, met de vuurslag in goud, en een zilveren kroon aan een lint (oranje met twee nassaublauwe strepen) op de linkerborst.

Over DRAGONDEERS en HUZAREN, een korte historie der Cavalerie van 1815-1867

Met de inlijving in 1810 van het Koninkrijk Holland in het Franse Keizerrijk van Napoleon verdween ook het 'Hollandse' leger. Bij de vorming van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in 1815 moest ook opnieuw vorm gegeven worden aan het leger. Een van de onderdelen van dit nieuwe leger vormde de cavalerie. In de loop der tijd hebben de vier cavalerieregimenten verschillende namen gehad, waardoor een eenvoudige opsomming van hun geschiedenis niet mogelijk is. Bij deze een stukje geschiedenis over de periode 1813-1867. Onderscheid kan worden gemaakt tussen zware en lichte cavalerie. De zware cavalerie heeft meer gevechtstaken en is bekend onder de namen karabiniers, kurassiers en dragonders. De lichte cavalerie heeft meer verkennende taken en is bekend onder de naam huzaren. Na 1867 worden alle cavalerieregimenten huzaren genoemd. Hieronder een kort overzicht van de Regimenten aan de hand van hun recente namen. Onze hoofdpersoon, Gerrit van Maaswaal, is ingedeeld geweest bij zowel de Afdeling Kurassiers No. 3, later Regiment Huzaren van Sytzama, als de Afdeling Kurassiers No. 9, later Regiment Huzaren Prins van Oranje.

Regiment Huzaren van Sytzama (laatste naam, ontbonden in september 2012)

Na de Napoleontische overheersing tot 1813 kreeg J.G. baron van Sytzama van Koning Willem I de opdracht om een regiment cavalerie te formeren. Op 6 januari 1814 werd hij commandant van het Regiment Zwarte Dragonders No 1, dat vervolgens op 9 januari 1814 officieel werd opgericht onder de naam Regiment Dragonders No 2. Op 7 maart 1814 veranderde de naam opnieuw, nu in Regiment Zwarte Dragonders No 3 en op 10 december 1814 in Regiment Karabiniers No 3. Op 15 november 1815 kreeg het de naam Afdeling Karabiniers No 3 en op 18 juli 1816 de naam Afdeling Kurassiers No 3. De naam 1e Regiment Zwarte Dragonders werd gegeven op 10 maart 1841 en op 15 maart 1843 veranderd in 1e Regiment Dragonders. In 1867 werd de naam gewijzigd in 1e Regiment Huzaren. In dat jaar werd voor de Cavalerieregimenten de attila⁸ als uniform ingevoerd, waarbij het regiment - evenals het 3e Regiment Huzaren - rood treswerk kreeg (Rode Huzaren).

1^e Regiment Zwarte Dragonders Regiment Huzaren Prins van Oranje (laatste naam, ontbonden in september 2012).

In opdracht van Koning Willem I werd door majoor Graaf du Chastel op 4 april 1815 te Brussel en te 's Hertogenbosch het Regiment heropgericht als Regiment Karabiniers Landmilitie. Tijdens de Slag bij Waterloo in juni 1815 behoorde het Regiment tot de Reserve Armee. In de periode tot 1845 droeg het Regiment achtereenvolgens verschillende benamingen. In 1815, Afdeling Karabiniers No 4; in 1816, Afdeling Karabiniers No 9; in 1841, 2e Regiment Zwarte Dragonders en in 1843 2e Regiment Dragonders. In 1831 nam het Regiment deel aan de Tiendaagse Veldtocht en onderscheidde het zich daarbij.

In 1867 kreeg het Regiment de benaming 2e Regiment Huzaren, waarbij de attila als uniform werd ingevoerd. De attila is - evenals dat van het 4e Regiment Huzaren - voorzien van blauw treswerk (Blauwe Huzaren).

Toen in 1814 het Zuid-Nederlandse Regiment Cheval-Légers Van Der Burgh werd opgericht, meldten zich daar veel veteranen die daarvoor, tijdens het Koninkrijk Holland, bij het 2e Regiment Cheval-Légers hadden gediend. In 1815 kreeg het Regiment de benaming Regiment Lichte Dragonders No 5. Het Regiment had een belangrijk aandeel in de Slag bij Quatre-Bras op 16 juni 1815. Twee dagen later nam het deel aan de Slag bij Waterloo. Tijdens de Tiendaagse Veldtocht in 1831 vocht het Regiment bij Kermpert en bij Hasselt tegen het Belgische Maasleger. In 1867 veranderde de naam in 3de Regiment Huzaren.

Dragoner van het 2de Regiment Zwarte Dragonders Regiment Huzaren Prins Alexander (laatste naam, ontbonden in november 2007).

Regiment Huzaren van Boreel (tegenwoordige naam)

In 1813 werd Willem Francois Boreel door de Souvereine Vorst Willem I gemachtigd tot oprichting van een regiment cavalerie. Het regiment droeg initieel de naam Huzaren van Boreel. In 1814 veranderde de naam in Regiment Hussaren No1 en vervolgens in Regiment Huzaren No 4, en in 1815 in Huzaren No. 6. In 1815 nam het Regiment deel aan de gevechten bij Quatre Bras en de Slag bij Waterloo. Op 3 oktober 1820 ontving het regiment als Regiment Hussaren No 6 zijn eerste Standaard en op 9 januari 1821 werd W.F. Boreel verheven in de Nederlandse adel. Tijdens de Tiendaagse Veldtocht in 1831 trad het Regiment op tegen het Belgische Maasleger. In 1867 kreeg het Regiment de naam 4e Regiment Huzaren.

De ceremoniële opheffing van de Regimenten Sytzama en Prins van Oranje en het opleggen van de standaarden van die regimenten vond op 16 september 2012 plaats te 's-Gravenhage. Foto overgenomen uit de "Defensiekrant" (jrg. 2012, nr. 30), de wekelijkse uitgave van de Directie Communicatie van het Ministerie van Defensie.

“Met het ontbinden van de regimenten Huzaren van Sytzama en Huzaren Prins van Oranje is de zware cavalerie definitief verdwenen uit de gelederen van de landmacht. Het symbolische afscheid van 11 Tankbataljon (Sytzama) en 42 Tankbataljon (Prins van Oranje) speelde zich eind september 2012 af in hartje Den Haag onder het toezien van zevenhonderd genodigden. Eerder al werd het regiment Huzaren Prins Alexander ontbonden. De cavalerietradities zijn in bewaring gegeven aan het regiment Huzaren van Boreel, binnen de landmacht vertegenwoordigd door onder andere de Brigade Verkenningsseskadrons. De Commandant Landstrijdkrachten, luitenant-generaal Mart de Kruif, bracht in herinnering dat de landmacht rond de jaren negentig bijna duizend gevechtstanks telde”.

Gerrit van Maaswaal: burgemeester van Gouderak

Na het beëindigen van zijn militaire loopbaan begint Gerrit van Maaswaal een nieuwe carrière. In April 1844 wordt door Koning Willem II “op voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken” tot burgemeester van Gouderak benoemd: G. van Maaswaal, gepensioneerd 1e Luitenant der Kavalerie. In de acte van benoeming wordt tevens vastgesteld “dat de opkomsten verbonden aan de betrekking van Burgemeester der Gemeente Gouderak bedragen 225 gulden”. De bureaucratie is ook dan al aanwezig, want de net benoemde burgemeester moet bij de Ontvanger “voor regt met de opcenten, leges en zegel drie gulden zeventig en een halve cent betalen”. Op 22 April 1844 legt hij in handen van de Gouverneur van de Provincie Zuid-holland⁹ “den vereischten Eed” als burgemeester der Gemeente Gouderak af.

In Gouderak kan hij zijn ambt als burgemeester gaan uitoefenen in het kort daarvoor gebouwde raadhuis, waarvoor zijn voorganger als burgemeester, G.J. ten Brummeler, op 5 April 1842 de eerste steen heeft gelegd. Maar er is iets vreemds aan de hand. Bij de Historische Vereniging “Golderake” is niets over een ‘burgemeester Van Maaswaal’ bekend. Men heeft nog nooit van hem gehoord en er is geen enkele door hem ondertekende geboorte-, overlijdens- of huwelijksacte gevonden¹⁰. Zijn periode als burgemeester in Gouderak was ook erg kort. Bij Besluit van 19 oktober 1844 heeft Zijne Majesteit (Willem II) goedgevonden aan G. van Maaswaal op zijn verzoek eervol ontslag te verlenen als burgemeester van Gouderak. Zijn loopbaan als burgemeester heeft dus nog geen zes maanden geduurd. Waarom Van Maaswaal maar zo kort burgemeester van Gouderak geweest is, blijft nog een raadsel. Wat is er met Gerrit gebeurd in Gouderak in 1844 en in de jaren daarna? We weten het (nog) niet.

9 Tot 1850 werd wat we nu Commissaris van de Koning(in) noemen Provinciaal Gouverneur genoemd. In april 1844 was staatsraad Johan Adriaan ridder van der Heim van Duiwendijke Gouverneur van de Provincie Zuid-holland.

10 Mededeling van de heer Dirk van Dam, voorzitter Historische Vereniging “Golderake” en wonend in het voormalig Raadhuis.

DE EERSTE STEENGELEGD
DOOR
G J TEN BRUMMELER
BURGEMEESTER
DEN 5DE APRIL 1842

Voormalig Raadhuis Gouderak, Dorpstraat 52, waarvoor blijkens een stichtingssteen de eerste steen gelegd is in 1842; tot 1984 in gebruik als gemeentehuis. Beschrijving: "Gepleisterd pand met hoekpilasters en een houten fronton, waarin een gesneden wapen. In de benedenverdieping een deur in eenvoudige pilasteromlijsting en vensters met vierruits-schuiframen. In de verdieping vensters met hoofdstellen en zesruits-schuiframen."

Gerrit van Maaswaal: inwoner van Ameide

In October 1851 is er weer een spoor van Gerrit van Maaswaal, want dan duikt hij op in Ameide. Hij en zijn vrouw Huibertje den Dekker en hun dochter Wimpke van Maaswaal vestigen zich in het huis No. 91 te Ameide (nu Voorstraat 3). In dit huis woont ook Jan van den Andel, een bekend bierbrouwer, bestuurder en woningbezitter in Ameide. Jan van den Andel is dan ruim 70 jaar oud en sinds Augustus 1850 voor de tweede keer weduwnaar.

Hoe komt het dat de familie van Maaswaal er voor kiest om in Ameide te gaan wonen Het is speculatie, maar misschien kenden zij elkaar via de familie van der Poel. In December 1841 wordt een Extract uit het Doop-Register der Gemeente Arkel afgegeven door

de heer J.W. van der Poel, burgemeester van Arkel. Hij is een broer van Hendrik van der Poel, die van 1833 – 1846 burgemeester van Ameide is geweest en een oom van de burgemeester van Ameide in 1851, Mr. Johannes Dirk van der Poel. Daarnaast is de zoon van Jan van den Andel, Cornelis van Andel, gehuwd met Neeltje Margarethe van der Poel, de dochter van Hendrik en de zus van Johannes Dirk van der Poel. Hendrik van der Poel woont in 1851 op de Dam en Cornelis van Andel woont op de Voorstraat. Hendrik van der Poel en Gerrit van Maaswaal zijn beiden in Arkel geboren en schelen ongeveer 5 jaar in leeftijd. Mogelijk hebben zij met elkaar contact onderhouden. Daarnaast is er nog een aanknopingspunt. Zoals gezegd was in 1851 Mr. J.D. van der Poel burgemeester van Ameide en Tienhoven en wat staat er in zijn

Een deel van de Voorstraat te Ameide, met de huizen Voorstraat 2 en 3, beide met tuitgevel en driehoekig fronton als bekroning, waar Gerrit van Maaswaal de laatste 15 jaar van zijn leven gewoond heeft. De foto is van ca. 1950. Voorstraat 3 is in 1956 ingrijpend verbouwd.

Mr. J.D. van der Poel.

Dominee Willem van Beuningen.

biografie?¹¹ “Hij werd te Utrecht als student ingeschreven 7 Apr. 1828, trad in 1830 in militairen dienst, maakte den tiendaagschen veldtocht mede en bleef tot 1835 bij het leger te velde.” Het is niet bekend bij welk legeronderdeel hij was ingedeeld, maar een ontmoeting met de 18 jaar oudere militair Gerrit van Maaswaal, net als hij met Arkelse wortels, moet mogelijk geweest zijn. Een en ander maakt zijn vestiging in Ameide een logische stap. Een band was er of is ontstaan met Jan van den Andel. Bij diens overlijden, op 9 november 1853, wordt de aangifte gedaan door zijn zoon Cornelis en door Gerrit van Maaswaal. In juni 1859 wordt een deel van de voormalige bezittingen van Jan van den Andel door zijn zoon uit zijn tweede huwelijk, Johannes Everardus van den Andel, geveild. Gerrit van Maaswaal, die woont in No. 91 op de Voorstraat, koopt op die veiling het buurhuis No. 90 (nu Voorstraat 2) voor fl. 1.225. Niet duidelijk is waarom. Ten tijde van de veiling huurt Gerrit van Maaswaal Voorstraat 3 voor fl. 200 per jaar, terwijl Voorstraat 2 voor fl. 190 verhuurd is aan Georges Andreas Muller, die op dat moment (juni 1859) burgemeester van Ameide en Tienhoven is. De heer Muller blijft tot 1861 burgemeester en Gerrit en zijn vrouw en dochter verhuizen pas in juni 1861 naar zijn gekochte woning op Voorstraat 2 (op dat moment in de lokale registratie Voorstraat No 154). Veel geluk heeft het drietal daar niet meer gekend. Op 27 Juli 1861 overlijdt Huibertje en blijft Gerrit alleen achter met zijn dochter. In Juni 1863 schrijft hij het onbekende verzoek aan Prins Frederik. Het ziet er niet naar uit dat hier nog een vervolg aan gegeven is. Op 8 Maart 1866 overlijdt Gerrit van Maaswaal, die enkele dagen daarvoor 73 jaar geworden is. In zijn overlijdensakte wordt nadrukkelijke gesteld dat hij “gepensioneerd Officier en Ridder Militaire Willemsoorde 4e Klasse” is. De aangifte wordt gedaan door Willem van Beuningen¹², predikant, en Emiel Wilhelm Müller, doctor (geneesheer).

Dochter Willempje (Wimpke) heeft tot het laatst voor haar vader gezorgd en handelt na zijn overlijden de zaken af. De woning, Voorstraat 2, wordt verkocht of verhuurd. Van 1867 – 1870 wonen er diverse leden van de familie Müller. Vanaf 1870 wordt dit pand bewoond door Arie van Kekem en gezin. Ook stuurt zij de decoratie van Ridder der Militaire Willems-Orde 4^e klasse, gedragen door haar vader, terug naar de Kanselarij te 's Gravenhage. Op 1 juni 1866 wordt Willempje van Maaswaal uitgeschreven te Ameide en vertrek zij naar Vollenhove (Overijssel). Hier gaat zij werken als Weesmoeder in het Hervormd Groot Burger Weeshuis. Zij overlijdt daar op 20 September 1889, 67 jaar oud.

Documenten over de militaire loopbaan van haar vader en zijn benoeming tot burgemeester van Goudarak worden opgenomen in het Archief van het Weeshuis en zijn door mij geraadpleegd in het Archief van de Gemeente Steenwijkerland¹³, waartoe Vollenhove na een herindeling in 2001 behoort. Dankzij deze documenten zijn wij toch wat meer te weten gekomen over het leven van Gerrit van Maaswaal, Ridder Militaire Willems-Orde 4e Klasse, die de laatste 15 jaar van zijn leven in Ameide gewoond heeft.

Het 'voormalig' Hervormd Groot Burger Weeshuis, Kerkstraat 57 te Vollenhove.

11 Zie 'Eén van de "Heren van de thee" op bezoek in Ameide'. Nieuwsblad HVAT, 2012 Jrg 23, nr. 3, p. 46.

12 Ook dominee Van Beuningen was als Utrechts student in 1831 betrokken geweest bij de Tiendaagse Veldtocht. Hij was ook drager van het Metalen Kruis (zie voetnoot 5) zoals vermeld in het Nieuwsblad HVAT, 2006, Jrg. 17, nr 2, p. 20 en 32.

13 Met dank aan Caroline Vuursteen en Marina van der Ploeg voor hun hulp bij het inzien en kopiëren van de archiefstukken.

Aanstelling van een Kerk- en Schooldienaar

te Ameide en Tienhoven voor ongeveer 250 jaren¹

O nlangs kwam in dit blad een bericht voor, hoe in de gemeente West-Dongeradeel de traktementen der onderwijzers voor 50 jaren geregeld waren. Onder enkele oude handschriften, die in het kerkelijke archief van Ameide en Tienhoven aanwezig zijn, heb ik er aangetroffen, de aanstelling, instructie, bezoldiging enz. van de onderwijzers en kerkendienaars, aldaar betreffende, die ongeveer 250 jaren oud zijn.

De mededeling omtrent West-Dongeradeel bracht mij op de gedachte ook hieromtrent enkele bijzonderheden mede te deelen.

Toen Edzardus Frederici Auricanus² hier predikant was, overleed te Ameide de reeds vrij bejaarde schoolmeester Carel Geestrijk, die, als toen algemeen, ook koster en voorzanger was. Hij liet eene weduwe met kinderen na in zeer armoedige toestand, terwijl een zoon, Jan of Johan, die toen schoolmeester te Nieuwland was, daardoor in iets beteren staat verkeerde. Op den dag der begrafenis ('t was op een Zondag voor de predicatie dat het lijk van den ouden meester begraven werd) heeft, terwijl de predikant na de preek met de kerkeradsleden vergaderde over eenige diaconiezaken, die zoon uit Nieuwland (zoo heeft ds. Auricanus aangeteekend) 'audientie verzocht, ende die hem vergunt synde, voorgedraeghen dat hij well geerne synen vader sal, gedachtenisse soude succedeeren³ omme alsoo te beter sijne oude moeder tegenwoordich bedroefde weduwe mitsgaders sijn Susters die noch jonck waren te vertrouwen en de behulpelijcke hant te bieden.

De begeving dezer betrekking, zoo werd hem te kennen gegeven, stond niet aan de kerkeraad, evenmin aan den Schout, of aan de burgemeesteren der Stede Ameide en Tienhoven, tot wie hij zich daarna ook vervoegde. Allen beloofde echter den suppleant⁴ medewerking, ook bij den Drost, die te Leksmont woonde, om van Zijne gen. Johan Wolfert van Brederode te Vianen, die de begeving had, die betrekking voor hem te verkrijgen. Er waren meerdere sollicitanten, en 't gelukte niet, dan nadat Schout, Burgemeesters en Regeerders der Stede Ameide en Tien-

hoven, zich, in gemeenschap met den kerkeraad, met een eerbiedig rekwest tot 'Sijn. Gen. van Brederode' gewend hadden, hem benoemd te zien.

Het antwoord was: 'Sijn. Gen. vergunt aan Jan Carelsz in desen (verzoekschrift) genoemd de Schoolmrs plaetse ten Ameich te bedienen op al sulcken tractement als Syn voorsaten van 't selve ambt hebben genoten. Alles bij provisie ende voor den tijdt van een jaer'.

In de instructie opgemaakt: 'bij den Drost, Schout, Burgemeesteren en gerichte van Ameide en Tienhoven, mitsgaders eenighe van den Kerkenraet, waer en naer de Kerken en de Schooldienaar hem sall hebben te reguleren, komt o.a. het volgende voor: 'Eerst soo sal de Kerkendienaar gehouden zijn alle predicatiën den Kerckendienst waer te neemen soo in het luijden voor te leesen en de te singhen, soo en als dat behoort, mitsgaders de Kercken beesem ende spinnecoop⁵ schoon te houden, gelijk hij oock de boucken⁶ sall moeten doen, soo daar enigh vuil op mooghen komen.

Item, alle middach de clocke, twaelf uren geslagen hebbende, een poose de clocke te luijden.

Item, soo wanneer daer dooden zijn, die derselver vreunden ofte erfgenaemen verlanghen overluijdt⁷ te hebben 't welck hij met advijs van Kerckmeesteren doen sall, en genieten van yder als van outs daertoe is staende.

Item, het uurwerk te stellen, daerop goed acht ende toesicht te neemen ende te hebben soo als dit behoort.

Item, sall gehouden zijn goede acht te hebben op den schooldienst, de kijnderen naar sijn vermooghen te leeren leesen ende schrijven soo als een goet ende opregt schooldienaar schuldich is ende behoort te doen, en dat hij van yeder school-clercke hebbende ende genieten sall ter weecke, van ghene die leeren schrijven 12 penninghen en die niet leeren schrijven acht penn. Doch dat in het geval dat daer boven die drie kijnderen uijt een huis ter schole quamen één vrij salle weesen, gelijk oock vrij sullen weesen alle

1 Dit artikel verscheen in *Het nieuws van den dag: kleine courant* van 17 mei 1882. Als Ds. W. van Beuningen vandaag het artikel had geschreven was de titel geweest: Aanstelling van een Kerk- en Schooldienaar te Ameide en Tienhoven voor ongeveer 380 jaren.

2 Hij was hier predikant van het jaar 1609-1660, was een zeer verdienstelijk man, die in den toestand, waarin de gemeente verkeerde, veel goeds heeft gedaan.

3 Succedeeren = opvolgen.

4 Suppleant = verzoeker.

5 Spinnecoop = spinnecobbe = spinrag.

6 Boucken = boeken. Hier worden hoogstwaarschijnlijk Bijbels bedoeld.

7 Bij sterfgevallen luidde de klok als boodschapper van het sterfgeval, als aanspreker of dodenbidder. Dit wordt het 'overluiden' genoemd. aan het eigenlijke overluiden ging een apart soort luiden vooraf, namelijk het kleppen. Hiervoor klommen de klokkenluiers naar de klokkenzolder waar zij de klepel een paar keer met de hand tegen de wand van de klok sloegen. Hierna begon het overluiden.

De strenge schoolmeester van Jan Steen, 57 x 57 cm, olieverf op doek, particuliere verzameling.

die kinderen komende van luijden die van armen gealimenteert werden.

Noch soo sall den schooldienaer gehouden zijn sijn schoole te beginnen te houden des somerdaegs te beginnende prima Aprilis des morghens te seven uren ende eindigende ten elven, ende wederomme beginnende ten eenen tot savont ten vijven tot prima Octobris toe, ende swynters van achten tot elven ende van eenen tot vieren.

Voor alle welcke diensten de magistraten hem beloofd hebben, gelijk sij doen bij desen voor 't eerste jaar tachtentich Carolusgulden⁸ van 40 grooten Vlaems⁹ 't stuck te betalen alle vierendeel jaar een gerecht vierdepart, ende dat onder soodanighe conditiën dat de voorz. meester Johan sijne moeder als jegenwoordich weduwe wesende mitsgaders sijne susters sall doen alle behulp ende onderstant naer sijn vermooghen, soo ende als een kijnt sijne moeder en de broeder sijne suster schuldigh is ende behoort te doen. De alzoo door den Souverein op verzoek der regeering en van de Kerckeraad van Ameide en Tienhoven voorloopig aangestelde kerk- en schooldienaer,

⁸ Een Carolusgulden of Karolusgulden is een oude munt die ten tijde van Karel V werd geslagen en naar hem is genoemd. De Carolusgulden bestond zowel in een gouden uitvoering (*Carolus d'or*) als een zilveren (*Carolus d'argent*). De gouden Carolusgulden werd voor het eerst in 1517 geslagen, de zilveren in 1543. Beide vertegenwoordigden bij de invoering van de zilveren Carolusgulden dezelfde waarde. Deze bedroeg 20 stuivers.

⁹ Een groote Vlaems is een halve stuiver. Er gingen 20 stuivers in een Carolusgulden, dus 40 groote Vlaems.

die 30 October 1635 in functie trad, is later definitief benoemd. Het blijkt niet dat zijn salaris werd verhoogd, of dat eenige emolumenten had. Zijn vader was wel bij Kerckeraadsbesluit van 24 mei 1625 eerst f2,00 toegelegd, 'voordat hij alhier bij de begrafenis der dooden d'almissen¹⁰ gecollecteert ende den diaconen behandicht heeft', maar toen vier jaren later die som met tien stuivers verminderd was en hem daarvoor slechts een daalder was toegelegd, heeft weldra daarna, zooals uit eene aantekening in de diaconierekening blijkt, de schoolmeester voor die recognitie bedankt, die aan den jongen Geestrijck niet meer is aangeboden.

Ameide, Mei 1882, W. van Beuningen.

Naschrift van de redactie: Zie het artikel '*De intriganten predikant*'. Dominee Willem van Beuningen (1811-1899) in het Nieuwsblad, 2006, jaargang 17, no.2. Het artikel is geschreven door dr. P.D. 't Hart.

Dominee van Beuningen deed zijn intrede in Ameide op 12 november 1854 en ging met emeritaat op 29 oktober 1882.

¹⁰ Aalmoezen.

Mr. J.F.C. Moltzer,

een domineeszoon uit Ameide

Hans van den Heuvel

De “Maatschappij der Nederlandse Letterkunde” behoort tot de oudste en meest eerbiedwaardige instituten van ons land. Het genootschap werd te Leiden, waar het nog altijd is gevestigd, opgericht op 18 juli 1766 met het doel “den opbouw en de uitbreiding der Nederlandsche taelkunde, dichtkunst, welsprekendheid, oudheid en historiekunde te bevorderen”. Daartoe werd een omvangrijke bibliotheek opgebouwd, die sinds 1877 is ondergebracht in een vleugel van de Leidse universiteitsbibliotheek.

Van grote betekenis voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal en letterkunde zijn de sedert 1766 verschijnende “Handelingen”, die vanaf 1936 als “Jaarboek” uitkomen, de “Levensberichten” van de gestorven leden (1863-1916), (nadien opgenomen in de “Handelingen” en het “Jaarboek”) en het sinds 1881 verschijnende “Tijdschrift voor Nederlandse Taal en Letterkunde”. Verder publiceert het genootschap vanaf 1939 in samenwerking met de “Koninklijke Vlaamse Academie” de “Bibliotheek der Nederlandse Letteren”.

Het genootschap heeft in respectievelijk 1921, 1925 en 1935 litteraire prijzen ingesteld. Het gaat om de “Meesterschapsprijs”, de “Lucie B. en C.W. van der Hoogtprijs” (“ter aanmoediging van jonge litteraire talenten”) en de “dr. C.J. Wijnaendtsprijs” (voor essayistisch, kritisch, biografisch en cultuurhistorisch werk).

De “Maatschappij der Nederlandse Letterkunde” zal in onze kring weinig bekendheid genieten, niet in het minst omdat het genootschap slechts bij wijze van hoge uitzondering (bij de uitreiking van de eerder genoemde prijzen) naar buiten treedt. Geheel onbekend zal zijn dat een geboren Ameidenaar er ooit lid van is geweest. Het gaat om mr. Jacob Frederik Constantijn Moltzer, die leefde van 1784 tot 1867. Zijn lidmaatschap van het genootschap kwam aan het licht dankzij de nimmer aflatende speurzijn van Herman Beckmann, de hoofdredacteur van ons verenigingsorgaan. Hij kwam enige tijd geleden namelijk de “Levensschets” van mr. Moltzer op het spoor, in augustus 1868 geschreven door mr. W. Siewertsz van Reesema.

Het artikel in kwestie is dus bijna anderhalve eeuw oud. Toch wil ik u de desbetreffende tekst niet ont-

houden, omdat de auteur niet alleen qua vorm, maar ook qua inhoud een treffend beeld geeft van “oude tijden, die nooit meer weerom komen”. Wel heb ik ter bevordering van de leesbaarheid enkele in het Latijn gestelde passages achterwege gelaten.

Levensschets van Mr. J.F.C. Moltzer

Op den 11^{den} November 1867 overleed te Leiden, in den ouderdom van ruim 83 jaren, een der oudste

Mr. J.F.C. Moltzer
(1784 - 1867).

leden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde: Mr. JACOB FREDERIK CONSTANTIJN MOLTZER.

MOLTZER was de eenige zoon van JOHANNES FRANCISCUS MOLTZER, Predikant te Ameide en Tienhoven, en van WILHELMINE LOUISE GOBIUS, door welke hij na verwant was aan de familie FALCK. Hij werd den 29sten Juni 1784 te Ameide geboren.

Reeds in zeer jeugdigen leeftijd werd Leiden zijne woonplaats, daar zijn vader in 1788 aldaar als

Predikant werd beroepen. In die stad genoot hij zijne eerste opleiding op de toen zeer gunstig bekende school van den Heer VAN BEMMELEN, maar ontving, voor de studie bestemd, het noodige onderwijs in de klassieke talen bij een neef, Ds. A.A. VAN OSSENBERRCH, Predikant te Woudrichem, ten wiens huize hij daartoe ongeveer twee jaren verwijsde. Op achttienjarige leeftijd, in September 1802, werd hij aan de Hoogeschool te Leiden als student ingeschreven, met bestemming om zich aan de studie der rechtsgeleerdheid te wijden.

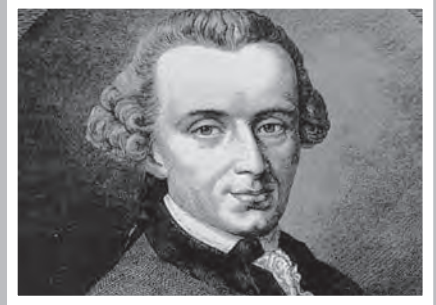
MOLTZER's aanleg was in elk opzicht voor die studie hoogst gunstig.

Levendig en gevat van geest, scherpzinnig en ijverig, vol van leernlust, werd hij zeer spoedig een der beste studenten van zijn tijd. Zijn smaak voor dichtkunst en letterkunde werd gevoed en gevormd door de lessen van WIJTENBACH, SIEGENBEEK, VAN DE WIJNPERSSE en RAU, terwijl hij het geluk had, bij den aanvang zijner rechtsgeleerde studiën eene Faculteit te vinden, samengesteld uit mannen, uitstekend in hun vak, als HAGEMAN, SMALLENBURG en vooral den

Jacob Frederik Constantijn Moltzer

geboren 29 juni 1784
Ameide
gestorven 11 november 1867
Leiden

Filosoof
Immanuel Kant
(1724 – 1808).

beroemden en eerbiedwaardigen VAN DER KESSEL. Onder de leiding van zoo uitnemende meesters legde MOLTZER de stevige grondslagen zijner uitgebreide en grondige kennis der rechtsgeleerdheid. Altijd herdacht hij met liefde en eerbied de geleerden, wier zaakrijk onderwijs hem de studie van het recht belangrijk en dierbaar had gemaakt. Uit hunne school bleven hem bij: de keurigheid en nauwkeurigheid bij onderzoek en behandeling van rechtsvragen; de zorg en omzichtigheid, welke geene der bepalingen der wet, geene van de bestanddeelen eener zaak over het hoofd zag, en eerst na herhaald overzicht en overleg een welberedeneerd oordeel ten besten geeft. In die schaar van echt Hollandsche Juristen, - bij wie hij ter schole gegaan had, - stelde hij een onbepaald vertrouwen in VAN DER KESSEL.

De hoedanigheden van geest en hart, welke MOLTZER eigen waren, verschaften hem spoedig een uitgelezen kring van vrienden. Vriendelijk en minzaam in den omgang, wist hij zijn tijdgenooten - ook de ouderen onder hen, aan zich te boeien, en op zich zelve reeds is het eene uitstekende lofrede op den jongen man, dat hij in staat was vriendschap te sluiten en onverzwakt te houden met jongelieden als E.A. BORGER, J. 'T HOOFT, J. PAN, A.S. VAN REESEMA, D. FRANÇOIS en anderen.

Na welvolbrachten studietijd werd MOLTZER, onder het Rectoraat van den Hoogleraar ED. HAGEMAN, na openbare verdediging zijner Dissertatie, handelende *de causis, a reo allegandis, quae doli praesumptionem elidunt*, tot Doctor in de beide rechten bevorderd.

De keuze van het onderwerp dezer Dissertatie was door MOLTZER vastgesteld in overleg met zijn veeljarigen vriend, mijn vader Mr. A.S. VAN REESEMA, die eenige jaren vroeger was gepromoveerd, en eene Dissertatie had geschreven: *de praesumptione doli in Delictis*. Blijkens de voorrede van MOLTZER's Dissertatie wees deze aan hem een onderwerp ter behandeling aan, dat hij zelve in zijn proefschrift had moeten voorbijgaan.

MOLTZER wenschte dus zijne verhandeling beschouwd te zien als eene aanvulling van die mijns vaders, zoodat beide stukken één geheel zouden uitmaken, en de volledige behandeling der zelfde stof evenzeer zoude zijn nuttig voor de wetenschappelijke wereld, als getuigen van de innige vriendschap der schrijvers.

Het gekozen onderwerp werd door MOLTZER zeer uitvoerig en grondig behandeld. Hij toonde niet enkel volkomen tehuis te zijn in het Romeinsch en

Oud-Hollandsch recht, maar tevens in de geschriften der nieuwere, wijsgeerige beoefenaars van het recht, en voornamelijk van het strafrecht. Herhaaldelijk vindt men de gevoelens vermeld van KANT, FEUERBACH, GROLLMAN, VON ALMENDINGEN en andere, toen met recht beroemde schrijvers. Ook treft men menig spoor aan, dat de studie der classieke letteren aan den schrijver niet vreemd was gebleven, maar zijnen geest met macht had bezig gehouden.

Het zal niemand verwonderen, dat MOLTZER in deze verhandeling herhaaldelijk voor mijns Vaders proefschrift den handschoen opnam tegen ongenoemde critici (waarschijnlijk uit de school van CRAS), welke in een toenmalig Tijdschrift daarop een aanval hadden gewaagd. Tegenover deze, meestal op misverstand berustende critiek, kon mijn Vader zich troosten met den zeer algemeenen bijval, waarmede zijn grondige verhandeling door de rechtsgeleerde wereld in ons Vaderland was ontvangen, - met de uitvoerige verdediging, welke Mr. H.W. TYDEMAN, toen Hoogleraar te Franeker, daaraan ten deel liet vallen, welke anti-critiek den grondslag legde hunner kennismaking en vriendschap, - en met de goedkeuring, welke de beroemde GROLLMAN daaraan schonk.

BORGER gaf getuigenis zijner vriendschap voor MOLTZER door een vers, hetwelk achter de Dissertatie gedrukt is, geschreven met het oog op haren eigenaardigen inhoud. Ik neem de vrijheid dit vers hier te doen volgen, als eene reliquie van den uitstekenden man, wiens vroegtijdige dood zoo diep en zoo terecht is betreurd geworden.

AAN MIJNEN VRIEND J.F.C. Moltzer, bij zijn bevordering tot Meester in de beide Regten Den 24sten van Sprokkelmaand 1810

Kon Draco 's afgronds slagboom breken,
Zag 't oog, waaruit geen traan kon leken,
Deez' redding van des menschdoms eer,
Zijn stalen strengheid waar' bezweken,
Uw stem, mijn vriend! zou in hem spreken,
En menschlijkheid zijn borst doorweken,
En Draco was geen Draco meer.

Dit boekske kleeve aan 's Rechters handen,
Dit baken hoed' zijn kiel voor stranden
Op Themis' breeden Oceaen -
Breek MOLTZER! breek de tijgertanden
Van elk die de onschuld aan durft randen;

Zoo klinkt uw naam door stad en landen;
En God en menschheid zijn voldaan.

Leyden, 15 February 1810.
E.A. Borger.

Kort na zijne promotie, den 14^{den} April 1810, werd MOLTZER toegelaten als Advocaat van het Hof van Justitie voor het voormalig Departement Holland, en heeft, gedurende een tiental jaren, met lof en eere te Leiden de praktijk uitgeoefend.

Hij bezat alles, wat hem eene gunstige toekomst als pleitbezorger kon verzekeren. In het bezit van uitgebreide en grondige rechtskennis, scherpzinnig, omzichtig, fijn van opvatting en oordeel, kwamen hem bovendien te stade groote minzaamheid in den omgang, en, last not least, een zeer gunstig uiterlijk, met een gelaat, waaraan men onmiddellijk den bekwaamen, helderdenkenden man kon onderscheiden, eene welluidende stem en smaakvolle voordracht. Geen wonder, dat hij te Leiden spoedig tot de eersten bij de balie behoorde, en hij bijna uitsluitend de praktijk deelde met zijn' hooggeachten tijdgenoot Mr. LODEWIJK CASPER LUZAC.

Lodewijk Casper Luzac (1786 - 1861).

Zeer vele belangrijke zaken werden door hem behandeld, en nog leeft de herinnering voort zijner meesterlijke verdediging der ongelukkige Rijnlandsche boeren, die zich, in hun vaderlandschen maar onberaden ijver, schuldig hadden gemaakt aan oproer tegen de toenmalige Fransche overheersching. De wel-sprekende rede, door MOLTZER ten hunnen gunste in de Fransche taal voorgedragen, mocht echter de armen niet baten. Zij werden veroordeeld, en het doodvonnis aan hen voltrokken.

Op den 25sten November 1812 trad MOLTZER in het huwelijk met DOROTHEA HENRIETTE LOUISE MULLER, te Amsterdam geboren, dochter van een voormalig scheepskapitein bij de Oost-Indische Compagnie. Gedurende ruim 44 jaren was hij met haar allergelukkigst verbonden. Haar zwak gestel veroorzaakte hem echter vele zorgen, en het was roerend op te merken, met hoe voorbeeldeloze liefde en onvermoeide zorg hij haar, die meestal ziekelijk was, hielp en ondersteunde. Zijn liefderijk en meêwarig hart maakte hem tot een uitnemend echtgenoot en vader.

Voor zijn vrouw was hem niets te veel, noch te zwaar. Zij overleed op den 17^{den} Februari 1867, innig betreurd door hem en door het eenig overgebleven kind uit hunnen echt, WILLEM LODEWIJK FRANCISCUS, thans Predikant te Groningen.

MOLTZER heeft de rechtspraktijk, hoezeer hij daarin uitmuntte, niet zeer lang uitgeoefend. Het is mij niet gelukt te ontdekken, om welke reden hij haar verliet. Wellicht bevredigde zij hem niet. Wellicht waren het andere oorzaken, die hem eene andere loopbaan verkieslijk deden voorkomen. Het is mij onbekend. Maar reeds vroeg zocht hij eene betrekking bij de rechterlijke macht te verkrijgen. Hij verzocht en verkreeg den 4^{den} Juli 1819 eene aanstelling als plaatsvervanger bij het Vredegerecht te Leiden, - en werd daarna bij Koninklijk Besluit van 22 Maart 1821 tot Griffier der Rechtbank te Leiden benoemd.

Gedurende zes-en-veertig jaren heeft MOLTZER die betrekking, voor welker waarneming vlugheid van bevattingsvermogen en nauwkeurigheid hoofdvereischten zijn, met onverdroten ijver vervuld. Wat hij als Griffier voor de Rechtbank is geweest, weet ik niet beter te vermelden dan door overneming van de woorden, door den geachten Voorzitter dier Rechtbank, Mr. J. VAN OUTEREN, op den 29sten Januari 1868 in het openbaar ter eere van MOLTZER gesproken.

'MOLTZER,' zeide hij, 'heeft het zeldzaam voorbeeld gegeven, dat iemand, tot in zeer hoogen ouderdom, met stalen ijver en rusteloze werkzaamheid en met bijna onverzwakte geestkracht zijn ambt tot aan zijn dood waardiglijk blijft bekleeden, en daardoor bewezen, wat een mensch vermag, wanneer hij tot het einde wil volharden. Zulke uitkomsten worden niet verkregen, dan door een leven, dat gedorst heeft naar kennis, en dat was toegerust met eene, als 't ware, aangeboren wilskracht.'

MOLTZER heeft, ondanks zijn waarlijk niet sterk lichaamsgestel en niettegenstaande het meermalen fel bewogen werd, zijn gansche leven ongelooflijk ijverig aan zijne betrekking besteed; werken, altijd werken was zijne begeerte; vijand van ledigheid, kende, noch verlangde hij rust. Onvermoeid heeft hij zich in zijn belangrijken werkkring bewogen, nog tot in het uur van zijn dood, waarin hij op zijn sterfbed de aangelegenheden der Griffie heeft besproken, en de bezorging daarvan aan anderen opgedragen.

Ge weet het, M.H., allen, de een voor langeren en de ander voor korteren tijd, hoe hij altijd zijn vlugge pen voor ons gereed had en de zeldzame gave bezat om, kort en bondig, menig gewichtig stuk in geschrift te brengen, wanneer wij in hoofdtrekken hem de redactie daarvan hadden opgedragen. Ge weet het, hoe heusch en welwillend, hoe hulpvaardig ter aller ure, hij daarbij was, maar ge weet het ook, welk een vasten blik en scherpzinnig oordeel, welk een wakker, helder hoofd en logisch oordeel MOLTZER betoonde, wanneer wij in ingewikkelde geschillen zijn grondige en volledige kennis van zaken raadpleegden. Zijne bekwaamheid in de wetenschap der rechtsgeleerdheid had hij te danken aan zijne, als ik het zoo noemen mag, ouderwetsche, degelijke beoefening, niet alleen van het hedendaagsche, maar ook van het oud-Hollandsche en Romeinsche recht, aan zijn groote ervarenheid in de kennis der wetten,

waarbij een uitmuntend geheugen hem zeer diende; daarenboven had hij groote liefde voor de oude en nieuwere letteren, voor de geschiedenis, vooral van ons vaderland en der Kerk. Alle die studiën hebben zijn onbekrompen oordeel, zijn milden geest gevormd, en de rijke ondervinding van een zoo goed besteed leven heeft hem tevens geleerd de gevoelens van anderen te eerbiedigen, en, met behoud van eigene overtuiging, wisseling van tijden en omstandigheden, waardiglijk in eere te houden. Heeft MOLTZER zich door groote kennis en scherpzinnigheid onderscheiden, hij had ook een goed hart. Voor rijk en arm even gereed, nam hij zijn ambt waar als een loyaal, belangloos mensch en wel in die mate, dat wij het elkander dikwijls hadden gezegd, dat, bij de vele zorgen des levens die hij te dragen had, hij de inkomsten van dat ambt, naar recht en billijkheid, belangrijk had kunnen uitbreiden.

Levenslustig en opgeruimd, soms tot vroolijkheid toe, bleef hij, nog in de laatste jaren, na het einde der werkzaamheden met ons, wanneer wij de raadkamer nu en dan bestemden tot een vertrek van gezellig onderhoud, ja soms van scherts, of bracht hij zijne minzame ochtendbezoekjes aan het parket. Hij was altijd *flink, hupsch en vriendschappelijk*.

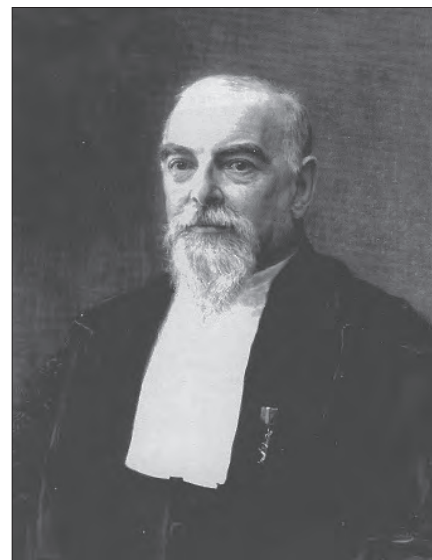
MOLTZER was altijd *vriendschappelijk*; dat was een waar woord dat van hem werd gezegd. Hij, die ons allen zoover in leeftijd vooruit was, liet zich nooit op dat verschil in jaren iets voorstaan, maar zocht aller genegenheid gelijkelijk te winnen, in de overtuiging dat wij wederkeerig hem daardoor lief hadden, - en ge herinnert u, hoe hij elk bewijs daarvan, hem door ons betoond, op prijs stelde, met name hoe erkentelijk de oude man was, toen wij hem op zijn tachtigsten geboortedag een aandenken aan dat heugelijk feest en een blijk van onze achting hebben aangeboden. Wat deed het hem toen goed ons allen zijn opzettelijk daartoe vervaardigd photographisch portret, het eerste dat hij maken deed, te schenken, en ter herinnering aan dien dag ons te doen deelen in de feestgave, hem door zijn zoon gewijd, door diens uitgave van een zestal kanselredenen over de strijdleuze dezer dagen: Wat dunkt u van den Christus?

Hoe MOLTZER die gewichtige vraag zou beantwoord hebben? zijn zoon heeft het toen gezegd: genoeg voor ons, dat wij kunnen verklaren, dat onze afgestorven vriend vele christelijke deugden heeft geopenbaard, door zijne nederigheid, door zijne liefde tot den naaste, waardoor hij menig moeilijk offer heeft gebracht en veel eigen genot klein geacht, indien het strekken kon om, zooveel hij vermocht, anderen ter hulp te komen: door zijne gelatenheid in alles, wat hem wedervoer, bij het buitengewoon grievend leed, dat hij zelfs nog in zijn laatste levensjaar heeft moeten ondervinden, en dat hij, erkentelijk voor 't geen hem toch nog overbleef, als onderworpen christen heeft gedragen: door zijn liefderijke en trouwhartige zorgen voor alle de zijnen: ons aangaande door zijne hartelijke en blijmoedige deelneming aan onze vreugd, of door zijne ernstige, maar bemoedigende woorden tot leniging onzer smart.

't Is waarlijk een liefelijk beeld, wat de Voorzitter der Leidsche Rechtbank van MOLTZER heeft geteekend. Zooveel kunde, degelijkheid, onverdroten ijver, ken-

nis van wereldsche zaken, gepaard aan een zoo edel en trouwhartig karakter, zulk een liefdevol, liefdezoevend hart. Zelden vinden wij zulke gaven van geest en hart vereenigd, en zeldzamer nog zien wij die vereeniging in onverzwakte kracht stand houden tot in hoogen ouderdom, bij de ondervinding van zoo smartelijke slagen als aan MOLTZER ten deel vielen. Ik aarzel niet het geheim dier blijmoedig dragende kracht, het hechte cement van dit edel karakter, vooral te vinden in zijn godsdienstigen, christelijken zin. Zijn heldere en rijke geest kende de beteekenis van het woord zelfverloochening, en boog zich daaronder gewillig; zijn krachtig en teeder hart klopte slechts voor anderen; - de godsdienst van Jezus was hem volle, vlekkelooze waarheid.

Op kerkelijk gebied was MOLTZER niet minder ijverig en werkzaam, dan in zijne betrekking bij de Rechtbank; hij was ouderling der Hervormde Gemeente te Leiden, lid van het Classikaal, herhaaldelijk van het Provinciaal Bestuur (het laatst nog van 1865 af tot aan zijn dood); eenmaal, in 1854, van de Synode. Ook in die betrekkingen werd zijn arbeidslust op prijs gesteld, en menig Rapport over gewichtige zaken werd hem opgedragen. 'Na zijn dood,' schrijft mij zijn zoon, 'is mij nog duidelijker geworden, hoeveel hij gewerkt heeft. 't Is werkelijk verbazend. En alles even helder, scherpzinnig en overtuigend.' Zijne betrekking tot de Hervormde Gemeente deed hem, in 1848, de pen opnemen in de bekende Huiszittenhuiszaak. Hij gaf, anonym, eene brochure uit, getiteld:

Hendrik Jacob Hamaker (1844 - 1911).

'de breede Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te Leiden in betrekking tot het Huiszittenhuis.' In deze, zoo men het oog houdt op de warme goedstemming van dien tijd, zeer bezadigde brochure, verdedigt MOLTZER op his-

torische en rechtsgeleerde gronden het gevoelen van den Kerkeraad tegen het stelsel en de handelwijze der Regeering, op eene wijze, welke het stukjes alleszins der overweging waardig maakt. Het is mij echter onbekend, of dit vlugschrift in die dagen invloed heeft uitgeoefend. Vermoedelijk weinig; daar aanval en verdediging de hartstochten te veel hadden opgewekt. Hoe dit zij; 't is het eenige, wat, uitgenomen zijne Dissertatie, en de Levensschets van zijnen zwager Mr. H.C. HUYSER (Handd. van de Maatsch. der Ned. Letterk. 1866. bl. 41), ooit van hem in druk is verschenen.

Ik vermeldde reeds vroeger, dat MOLTZER een warm

vriend was van Dichtkunst, en in het algemeen van letterkundige en historische studiën. Enkele malen zelfs maakte hij een vers, bij huiselijke of andere feestelijke gelegenheden. De terugkomst der Leidsche Jagers 23 Sept. 1831, bijv. ontlokte hem een dichtertlijken *toast*.

Hij was lid van verschillende Vereenigingen, die letterkundigen arbeid ten doel hebben.

Hendrik Willem Tydeman (1778 - 1863).

Van October 1828 tot aan zijn dood was hij lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Zeer lang was hij ook lid en Bestuurder der Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, Afdeeling Leiden, in de dagen toen VAN DER PALM, BAKE, GEEL en VAN ASSEN mede Bestuursleden waren. Herhaaldelijk was hij als Secretaris van het Bestuur werkzaam. Als spreker is hij echter niet dikwerf op-

☞ Men kwam als vrienden bijeen; een der leden opperde de een of andere vraag, en daarover werd dan door de aanwezigen gesproken. Mannen als H.W. TYDEMAN, HAMAKER, DOIJER, PLUYGERS, DONCKERMANN, MATTHES, G. WTTEWAAL, COCK, SCHRANT, J. VAN DER HOEVEN, KIST en anderen, waren er met MOLTZER leden van.

getreden. Ik herinner mij van hem in de Rotterdamse Afdeeling van genoemde Maatschappij eene Voorlezing te hebben gehoord over een kritisch-wijsgeerig menschen- en geschiedkundig Constitutioneel Woordenboek. Inkleeding en voordracht schenen toen aan het talrijk gehoor zeer te bevallen. Als Voorzitter van het Departement Leiden der Maatschappij tot Nut van het Algemeen, opende en sloot hij de openbare vergaderingen met belangrijke, dikwerf pikante toespraken.

Behoeftte aan omgang met wetenschappelijk gevormde mannen, en aan gemeenschappelijke bespreking van belangrijke vraagpunten in meer gemeenzamen, ongedwongen vorm, leidde MOLTZER, met andere uitstekende mannen, tot oprichting van een vast gezelschap, maandelijks ten huize van een der leden bijeenkomende. Tot vermindering van alles, wat in deze bijeenkomsten naar vorm, pedanterie of hinderlijke affectatie zou kunnen zweemen, bleef deze vereeniging zonder naam of titel. Men kwam als vrienden bijeen; een der leden opperde de een of andere vraag, en daarover werd dan door de aanwezigen gesproken. Mannen als H.W. TYDEMAN, HAMAKER, DOIJER, PLUYGERS, DONCKERMANN, MATTHES, G. WTTEWAAL, COCK, SCHRANT, J. VAN DER HOEVEN, KIST en anderen, waren er met MOLTZER leden van.

Aldus heeft deze kundige en brave man zijne langdurige levenstaak ten einde gebracht. Altijd met ijver arbeidende in 't geen hem te doen was opgelegd; altijd met belangstelling deelnemend aan alles, wat hem voor de ontwikkeling van geest en hart bevorderlijk toescheen; altijd liefderijk en vriendschappelijk voor magen en vrienden. Al scheen hij door zijne uitstekende geestvermogens en uitgebreide kundigheden als aangewezen, om ruimer en belangrijker werkkring met eere te vervullen, de nederige man bleef opgeruimd en tevreden met het lot, hem toebehoort. Die hem gekend hebben zullen lang met bewogen hart aan den waardigen MOLTZER denken; niet het minst de zoon van een zijner oudste vrienden, zelve onder MOLTZER's vrienden opgenomen, die gaarne een officium pietatis heeft vervuld, door de zamenstelling dezer eenvoudige levensschets.

Rotterdam, Augustus 1868.
Mr. W.S. van Reesema.

*W. Siewertsz van Reesema
(1813 - 1886).*

De reparatie van een hunebed¹

Even tien ton graniet lijmen

Wat een kampvuurtje al dan niet aan kan richten. Een enorme deksteen van een groot hunebed bij Emmen brak er door in tweeën. Er volgde een ingewikkelde hersteloperatie. Hoe repareer je een stuk graniet van tien ton?

Jos Stöver²

6 juli 2011: boswachter Geerling Kruidhof en natuursteenadviseur Anske de Boer nemen de schade op.

Hunebedden werden zo'n vijfduizend jaar geleden uit grote zwerfkeien opgebouwd door de Drenten van toen. Zij dekten de stenen grafkamers af met zand en zetten er hun doden in bij. In Drenthe zijn er 54 hunebedden overgebleven. In Groningen staat er nog een. Het zijn belangrijke archeologische rijksmonumenten vanwege hun ouderdom en hun belang voor de wetenschap. Ook zijn het belangrijke toeristische trekpleisters. Elk jaar komen er duizenden bezoekers op af. De meeste mensen verwonderen zich over deze bouwsels. Ze vragen zich af hoe de toenmalige bewoners van Drenthe zo lang geleden in staat zijn geweest zulke zware stenen te verslepen en op elkaar te leggen. Terwijl de bezoekers staan te kijken, lopen hun kinderen over de hunebedden, hoewel dat eigenlijk niet wenselijk is. Dit soort toeristische druk kunnen de monumenten over het algemeen wel aan. Maar soms loopt het fout. Bekladding met graffiti komt geregeld voor. Ook brand eist zijn tol. De afgelopen jaren raakten behoorlijk wat hunebedden beschadigd doordat er vuurtjes onder werden gestookt. Vorig jaar zomer ging het goed mis. Op 6 juli constateerde boswachter Geerling Kruidhof van Staatsbosbeheer dat een hunebed in Emmerdennen, even te noorden van Emmen, zware schade had opgelopen. Een van de dekstenen was ten gevolge van vuur onder en mogelijk ook op het hunebed gebroken en er vervolgens in gestort. Het enorme stuk graniet weegt bijna tien ton. Het is een geluk dat er geen gewonden zijn gevallen.

¹ Dit artikel verscheen in het Tijdschrift van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Jaargang 4, nummer 2, mei 2012.

² Jos Stöver is consultant archeologie voor Friesland, Groningen en Drenthe bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

EHBO hunebedden

Om er voor te zorgen dat schades zo goed en zo spoedig mogelijk worden hersteld heeft de zogeheten Hunebeddenbeheergroep in 2008 een *EHBO hunebedden* opgesteld.

De Hunebeddenbeheergroep is samengesteld uit Staatsbosbeheer, Stichting Het Drentse Landschap, de provincie Drenthe, archeologisch museum het Hunebedcentrum en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Staatsbosbeheer en Het Drentse Landschap beheren tezamen het merendeel van de hunebedden. In de *EHBO hunebedden* staat kort beschreven hoe het beste met een bepaald type schade kan worden omgegaan. Elke schade heeft immers zijn eigen problematiek. De map is een vast onderdeel van de uitrusting van elke Drentse boswachter die met hunebedden te maken heeft. Ook na de constatering van de schade aan het hunebed in Emmerdennen, dat bekend staat onder nummer D45, trad de *EHBO* direct in werking. In korte tijd was er aangifte gedaan en was het hunebed afgezet. Overigens heeft de politie de daders tot op heden niet kunnen aanhouden.

Herstelplan

Omdat de schade aan D45 zo ernstig was, duurde het deze keer wat langer om een herstelplan te maken, de financiering te regelen en een vergunning voor de reparatie aan te vragen. De deksteen was immers finaal doormidden gebroken. Hoe zet je de helften van zo'n ruwe steen weer aan elkaar? Lijmen is weliswaar mogelijk, maar zo'n deksteen mag natuurlijk in geen geval nog eens breken. Anske de Boer uit Franeker is

een restauratiedeskundige op het gebied van natuursteen. Hij stelde een herstelplan op, dat in september door alle betrokken partijen werd goedgekeurd. De Rijksdienst gaf vervolgens de vergunning af en de reparatie kon worden ingepland bij de aannemer, Steenhouwerij Zederik in Tienhoven, in Zuid-Holland. En dus moest de granieten kolos op transport. Want alleen in de werkplaats in Tienhoven kon de steen onder gecontroleerde omstandigheden worden gerepareerd.

Op transport

Op 22 november werden de twee helften van de deksteen onder grote belangstelling van publiek en pers voorzichtig uit het hunebed gehesen en op een dieplader gelegd. Losgesprongen kleine scherven werden verzameld. Vervolgens werd alles naar Tienhoven vervoerd, waar direct een begin werd gemaakt met het herstel. Eerst dienden de helften op een houten constructie zodanig te worden gesteld dat de breukvlakken precies tegenover elkaar lagen. Dit was bepaald geen sinecure, aangezien de breukvlakken zeer ruw waren en het lijmen meteen bij de eerste poging moest slagen. De lijm droogt namelijk in een half uur.

Toen het lijmen gelukt was, werd er een viertal gaten van elk drie meter diep in de steen geboord. Hierin zijn drie centimeter dikke, roestvast stalen staven gebracht. De gaten werden volgegoten met lijm en zodanig afgewerkt dat ze nauwelijks meer te zien zijn. Ook de breuk zelf is op deze manier gecamouflleerd. Zo ontstond als het ware een gewapende steen, die niet meer in twee losse stukken kan breken en dus veilig kon worden teruggelegd. Na enige tijd drogen was de steen klaar voor het transport terug naar Drenthe.

Thuis

Het vervoer naar Emmerdennen vond plaats op 12 december. Dit keer was er nog meer belangstelling van publiek en pers. De operatie haalde die avond vrijwel alle tv-journaals. Dit geeft eens te meer aan hoe belangrijk de hunebedden voor Nederland en in het bijzonder voor Drenthe zijn. Het terugleggen bleek overigens geen gemakkelijke klus. De steen moest natuurlijk volledig stabiel zijn en mocht niet wiebelen. Veiligheid is immers van groot belang, zeker op deze druk bezochte locatie. Aangezien de oppervlakken nogal ruw zijn, was het moeilijk de juiste positie terug te vinden. Na een uur of twee passen en meten was de klus eindelijk geklaard en had D45 zijn deksteen weer terug. Inmiddels zijn de dranghekken verdwenen en is het hunebed weer toegankelijk alsof er niets is gebeurd.

Laten wij hopen dat een dergelijke ramp niet weer plaatsgrijpt. Niettemin moet iedereen zich realiseren dat hunebedden ook in de toekomst schade kunnen oplopen door vandalisme. De statistieken tonen aan dat het aantal incidenten de laatste jaren toeneemt.

De Hunebeddenbeheergroep beraadt zich momenteel op maatregelen die dergelijke schades kunnen voorkomen, zonder dat dit ten koste gaat van de toegankelijkheid. Bezoekers horen de hunebedden immers goed te kunnen bekijken. Erfgoed is van ons allemaal.

Toelichting bij de afbeeldingen:

Boven: De eerste helft van de gebroken deksteen hangt in de touwen.

Midden: Het eerste stuk ligt op de dieplader.

Onder: Op de gelijmde deksteen liggen metalen staven die ter wapening in zullen worden gebracht.

*Afbeelding boven: De steen wordt precies teruggelegd. Hij moet stabiel liggen.
Afbeelding onder: Hunebed D45 is weer toegankelijk alsof er niets is gebeurd.*

Waterbeheersing in Ameide en Tienhoven: van 1821 naar het digitale tijdperk

Hans van den Heuvel

Van de dames M.L. van Gelderen-Bouter en A. de Groot-Alblas uit Ameide ontving het bestuur onlangs een exemplaar van de acht pagina's tellende, in 1821 'bij J.G. TERVEEN, Boekverkoper te Utrecht' uitgegeven 'Verzameling van Schouwkeuren van de gecombineerde Polders van Ameide en Tienhoven'.

De waterbeheersing behoort net als de landsverdediging van oudsher tot de gewichtigste taken van de Staat der Nederlanden. Mede daarom is het document, waarvan de inhoud "bij Koninklijk Besluit van den 10 Mei 1821, No 89" werd goedgekeurd, ondertekend door niet minder dan vijf autoriteiten:

- De Staatsraad belast met de Directie der Staats Secretarij, J.G. de MEY VAN STREEFKERK;
- De Griffier der Staats Secretarij, L.H. ELIAS SCHOVEL;
- De Secretaris Generaal bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat, WENCKEBACH;
- De Griffier der Staten van Holland, J. v. d. SLEYDEN, en
- De Schout van Ameide en Tienhoven, Ws VERHAGEN.

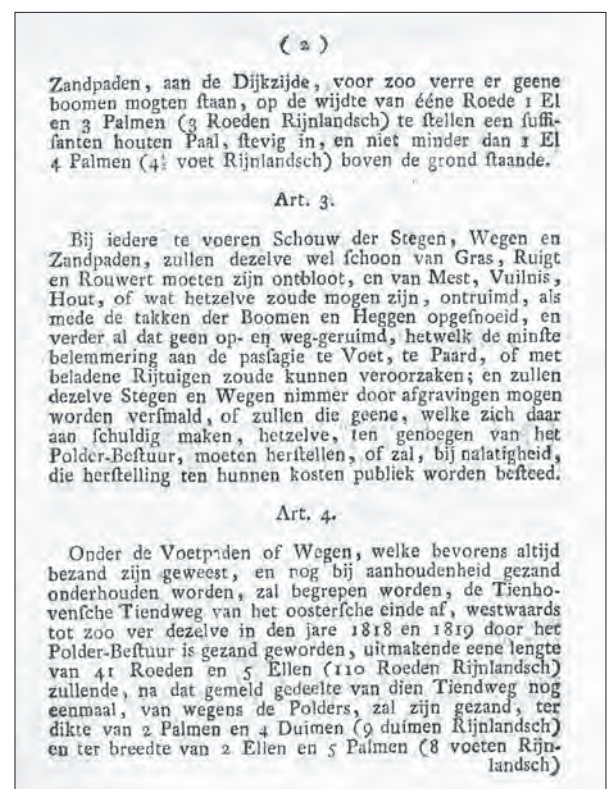
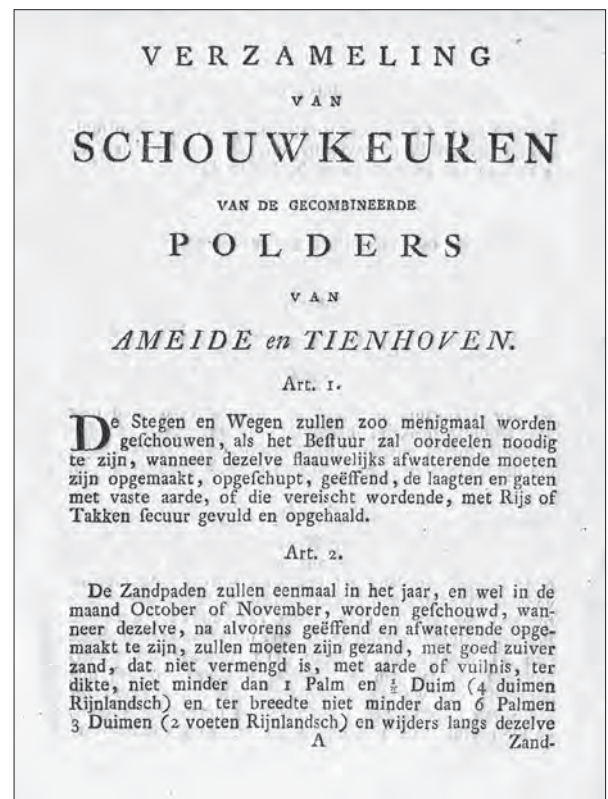
De laatste ondertekenaar, die zijn handtekening op '23 Junij 1821' aan het papier toevertrouwde, is voor verscheidene leden van onze vereniging geen onbekende. In het in de editie 2009-I van het Nieuwsblad gepubliceerde artikel over de geschiedenis van het geslacht Verhagen neemt hij namelijk een prominente plaats in. Warnardus Verhagen was overigens niet alleen schout van Ameide en Tienhoven, maar ook secretaris, gadermeester¹ en erfhuismeester² van Ameide, secretaris en gadermeester van Tienhoven, drost, schout en stadhouder van de leenen van Jaarsveld en baljuw, burgemeester en secretaris aldaar, president van het kanton IJsselstein, hoogheemraad van het Hoogheemraadschap Lekdijk benedendams en Alblasserwaard en heemraad van de Overwaard. Heden ten dage zou hij een 'stapelaar van functies' worden genoemd – een uitdrukking, die tweehonderd jaar geleden nog niet bestond.

Warnardus Verhagen.

1 gadermeester = functionaris, die bij het bestuur van een waterschap belast was met de invordering van de omslagen (waterschapslasten) van de ingelanden.

2 erfhuismeester = stadsveilingmeester.

Afbeeldingen van de acht pagina's van het document.

Drs. Jonas Moberg, senior communicatieadviseur van het in Tiel gevestigde Waterschap Rivierenland, waaronder de polders van Ameide en Tienhoven sinds een aantal jaren na een lange reeks reorganisaties ressorteren, liet desgevraagd weten dat het oude document: "in feite een verordening is, waarin de status van watergangen, eigenaarschap en onderhoudsplicht is opgetekend. Tegenwoordig gebeurt dat in de Keur en de Legger".

"De Keur is de verordening met de regels die een Waterschap hanteert bij de bescherming van waterkeringen, watergangen en bijbehorende kunstwerken. In de Legger wordt (onder andere) weergegeven welke wateren een A-, B- of C-status hebben. Onderhoudsplicht van sloten is afhankelijk van de status van een water. De Legger bestaat uit kaarten. In vroeger tijden gebruikte men geen kaarten, maar werd alles opgeschreven.

Zowel de Keur als de Legger staan op de website van het Waterschap Rivierenland, respectievelijk onder

http://www.waterschaprivierenland.nl/digitaal_loket/regelgeving/keur_waterschap_rivierenland_2009, en http://www.waterschaprivierenland.nl/digitaal_loket/legger_wateren".

Het is binnen het bestek van dit artikel ondoenlijk om de tekst van het oude document te vergelijken met de digitale teksten, omdat die daar te lang voor zijn. Dit laat onverlet dat het voor geïnteresseerden beslist de moeite loont om de website van het Waterschap Rivierenland (www.waterschaprivierenland.nl) te raadplegen.

Abbeelden van de acht pagina's van het document.

(3)

landsch) de jaarlijkse bezanding in de maand October of November ter dikte van 6½ Duimen (2½ duimen Rijnlandsch) en ten breedte van 1 El 8 Palmen en 9 Duimen (6 voeten Rijnlandsch) komen ten lasten der respectieve Geflaagdens, ieder voor zoo veel zijne Slagen aangaat.

Art. 5.

Het uitflooten en uitroeijen der Ekster- en Kraaijenesten, zal tweemaal in het jaar gefchouwen worden, eenmaal in de maand Mei en eenmaal in de maand Junij.

Art. 6.

Van de Banflooten der Bouw-, Wei- en Hooilanden zullen jaarlijks, op de daartoe bij het Bestuur te beoordeelen convenabelste tijden, de helft, en wel om de andere Banfloot, iedere Banfloot om de twee jaren eenmaal; doch die der Griendlanden, telkens wanneer de Grienden afgehaakt, of voor het mes afgetoend zullen zijn, worden gefchouwen; zullende de gefchouwen wordende Banflooten, wel schoon uit- en afgechoefd als mede zoodanig uitgebaggerd en uitgehaald moeten zijn, dat dezelve ten minsten 3 Palmen 1½ Duim (1 voet Rijnlandsch) diep onder het, in de Ameidische Polder staande, zomerpeil worden bevonden.

Art. 7.

De Steegflooten zullen jaarlijks in de maand Junij worden gefchouwen, wanneer dezelve schoon uit- en afgechoefd en ter diepte van 4 Palmen 7 Duimen (1½ voet Rijnlandsch) uitgebaggerd en uitgehaald zullen moeten zijn.

A 2 Art.

(5)

Art. 11.

De Schouwen over de Vlieten, Weteringen en Slooten, bij Art. 6, 7, 8 en 9. vermeld, zullen zich bijzonderlijk uittrekken:

1° Tot de Duikers in Schouwsubjecte Wateren liggende Dammen; welke Duikers steeds zullen moeten worden gehouden, ter zoodanige wijde en diepte, en in zoodanige staat als waarin dezelve zich thans zijn bevindende, en in de verleende permissie tot het leggen van zoodanige Dammen, met bepaling dat ze van Duikers moeten zijn voorzien, staat uitgedrukt.

2° Tot de Dammen en vaste houten of steenen Bruggen, welke in- of over- de Schouw subjecte Slooten, Vlieten en Weteringen zonder permissie van het Polder-Bestuur zoude mogen gelegd worden, ten effeete, dat bij alden zoodanige Dammen en vaste houten of steenen Bruggen in- of over- gemeide Schouw subjecte Wateren, buiten toestemming van het Polder-Bestuur, mogten bevonden worden, de Eigenaar derzelve (behalven tot de betaling der boeten en kosten bij Art. 15. hierna vermeld) gehouden zullen zijn, dezelve Dammen binnen drie dagen na bekomen aanzegging van het Polder-Bestuur, ten genooge van hetzelfde Bestuur, te amoveren.

Art. 12.

Van de bepaling in het 2de Lid van laatstgemelde Artikel vervat, worden uitgezonderd: de Dammen en vaste Heulen of steenen Bruggen, welke voor of op den 1 Januarij 1821 zijn aanwezig geweest.

A 3 Art.

(7)

bij aanzegging gegeven, niet is voldaan, zijn, als van ouds, ten behoeve van den Polder-Schout, bedragende: voor de eerstemaal Twee Guldens en Tien Cents, en voor de tweedemaal vier Guldens en Twintig Cents, boven Dertig Cents, ten behoeve van de Bode, voor iedere aanzegging, respectievelijk wegens ieder Slag of Stukwerk, waarmede in gebreke zal zijn gebleven, te verbeteren; terwijl, nog daar en boven, na de tweede gevoerde Schouw, de Slagen of Werken, waar mede men als dan nog in gebreken zal zijn gebleven, naar behooren te voldoen, door het Bestuur ten kosten en voor rekening van dezelve in gebreken geblevene Geflaagdens of Eigenaren, publiek zullen worden besteed.

Art. 16.

De boeten en kosten, zoo der gemelde publieke befending, als anderzints, uit den inhoud dezes, ten lasten der nalatige Geflaagdens of Eigenaren, voort te komen, en te verschuldigen, zullen ingevolge het Besluit van Zijne Majesteit den Koning van den 7 Januarij 1817, L. B., van dezelve worden verhaald, bij parate executie, in conformiteit der Wet van den 17 Februarij 1815, N° 6, aan de plaatselijke Besturen ter invordering van belastingen toegekend.

Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den 10 Mei 1821, N° 89.

Mij bekend

De Staatsraad belast met de Directie der Staats Secretarij

(get.) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK. Ac-

(4)

Art. 8.

De Vlieten en Weteringen, waartoe mede zijn behoorende: de zoogenaamde Haver- en Voorne-Slooten, zullen tweemaal in het jaar worden gefchouwen, de eerstemaal in de maand Augustus, en de tweedemaal in de Maand October of November, wanneer dezelve schoon uit- en afgechoefd, als mede zwaar gebaggerd en uitgehaald zullen moeten zijn, ter navolgende wijde en diepte, te weten: ter niet mindere wijde dan 4 Ellen 3 Palmen (14 voeten Rijnlandsch) de Grootte Vliet; — 3 Ellen 4 Palmen en 6 Duimen (11 voeten Rijnlandsch) de Kleine Vliet; — 3 Ellen 7 Palmen 7 Duimen (12 voeten Rijnlandsch) het Verkaaijen Vlietje; — 2 Ellen 2 Palmen (7 voeten Rijnlandsch) de Bruggenhoofden, welke van rondomme niet feuur befochten zijn; — en 1 El 3 Palmen 7 Duimen (5 voeten Rijnlandsch) de zoodanige wel feuur befochtoene Bruggenhoofden; en dat alles ter niet mindere diepte dan 7 Palmen 8½ Duimen (2½ voeten Rijnlandsch) onder de Polderzomerpeil, hier voor in Art. 6. vermeld.

Art. 9.

Schoeffchouwen over al de Vlieten en Weteringen tot het schoomaken en uithalen van alle Ruigt en Rouwert, ter bevordering van den afloop van het water naar der Polders Watermolens, zullen telkens, des noodig zijnde, worden gevoerd.

Art. 10.

Al de Ruigt, Aarde, Bagger als anderszins, door het maken der Schouwen, uit de Vlieten, Weteringen en Slooten komende, zal wel hoog en ver op de kanten derzelve moeten worden ter neder gelegd.

Art.

(6)

Art. 13.

Ingeval door het Polder-Bestuur aan eenig Land-Eigenaar, op deszelfs schriftelijk daartoe in te dienen verzoek, mogt worden toegegaan, om in eenige Schouw subjecte Slooten, Vlieten of Weteringen, Dammen te leggen, zal deze toestemming niet anders worden verleend, dan onder uitdrukkelijk beding, dat de Eigenaar zich schriftelijk verbindt, ten allen tijde, op hunne kosten, in dezelve Dammen te onderhouden, eenen Duiker, welke mer de bovenkant van de onderdempels niet minder dan 3 Palmen en 1½ Duim (1 voet Rijnlandsch) onder het Ameidische Zomerpeil moeten liggen; en voorts binnenwerks geene mindere wijde, als: in de hoogte 6 Palmen en 3 Duimen (2 voeten Rijnlandsch) en in de breedte 3 Palmen en 1½ Duim (1 voet Rijnlandsch.)

Art. 14.

Telken reize dat er eene Schouw zal worden gevoerd, zal daarvan, altoos eenen geoegezamen geruimen tijd te voren, bij Publicatie worden kennis gegeven; gelijk ook in geval van verhindering, ter oorzaak van te menigvuldige aangroei van water in de Polders, of ter oorzaak van slecht weder, om de Schouw voldoende aan de Keuren te kunnen maken, zal bij Publicatie uittelt worden verleend, en het voeren der Schouwen worden gefchorat, tot eenen, tevens te bepalen, naderen tijd; doch zal de beschikking en beoordeeling van al hetzelfde, geheel en alleen staan aan het Polder-Bestuur.

Art. 15.

De boeten der Geflaagdens of Eigenaren, in geval bij het voeren der Schouwen bevonden wordt, dat de Schouwen niet voldoende zijn gemaakt, of dat aan de orders aan hun

bij

(8)

Accordeert met deszelfs origineel

De Griffier ter Staats Secretarij

(get.) L. H. ELIAS SCHOVEL.

Voor eensluitend Affchrift.

De Secretaris Generaal bij het Ministerie van Binnenlandfche Zaken en Waterftaat

(get.) WENCKEBACH.

Voor Kopij Conform.

De Griffier der Staten van Holland

(get.) J. v. D. SLEJDEN.

Dat voorfchreve verzameling van Schouwkeuren zijn overeenkomstig, met die, welke bij Besluit van Zijne Majesteit de Koning, zijn bekrachtigd, *gehoort te worden door de Secretaris van de Staten van Holland, den 17 Februarij 1815, N° 6, aan de plaatselijke Besturen ter invordering van belastingen toegekend.*

J. G. de Mey van Streefkerk

Te Utrecht, bij J. G. VAN TERVEEN, Boekverkooper, 1821.

De grafzerk van kanunnik

Jan van der (A)Meijden

in de Catharinakerk in Eindhoven

De Catharinakerk aan het Stratumseind in Eindhoven. Deze kerk werd in 1860 gesloopt en vervangen door een kerk van Pierre Cuypers¹ in neogotische stijl.

Herman Beckmann

Op de tekening uit 1842 op de volgende pagina staat de grafzerk van kanunnik Jan van der Meijden. De blauwe hardstenen zerk mat 115 x 70 cm. De engel op de zerk houdt twee wapenschilden vast. In zijn rechterhand een schild met wapen dat op het stadswapen van Ameide lijkt en het bovenste gedeelte van het wapen in de linkerhand lijkt afkomstig van het wapen van de familie Bac(x). De moeder van Jan van der Meijden heette Aleijt Jan Bac.

Van het onderste gedeelte met de boom van het wapen in de linkerhand van de engel (zie afbeelding op de volgende bladzijde, linksboven) heb ik niet de bijbehorende familie kunnen vinden. Op het rand-schrift van de zerk staat de volgende tekst: Hier leet begrave Meester Jan van der Meijden, Eijndove, sterf XVe (= 15^{de} eeuw) XXXVII (= 3 x 10 + 7) den dorde dagh Mert (= 3 Maart). (Met dank aan Teus Stahlie)

Wat was nu de juiste naam van de kanunnik? In sommige protocollen wordt zijn naam als volgt omschreven: Heer Jan van der Meijden, priester en kanunnik te Eindhoven, verder heer Andries Coreman, priester en Henrik Hose alle als uitvoerders van de laatste wil van heer Willem Aerts, eerder deken te Oirschot, met assistentie hierin van meester Aert van der Meijden, hebben een openbare veiling nalaten houden in her-

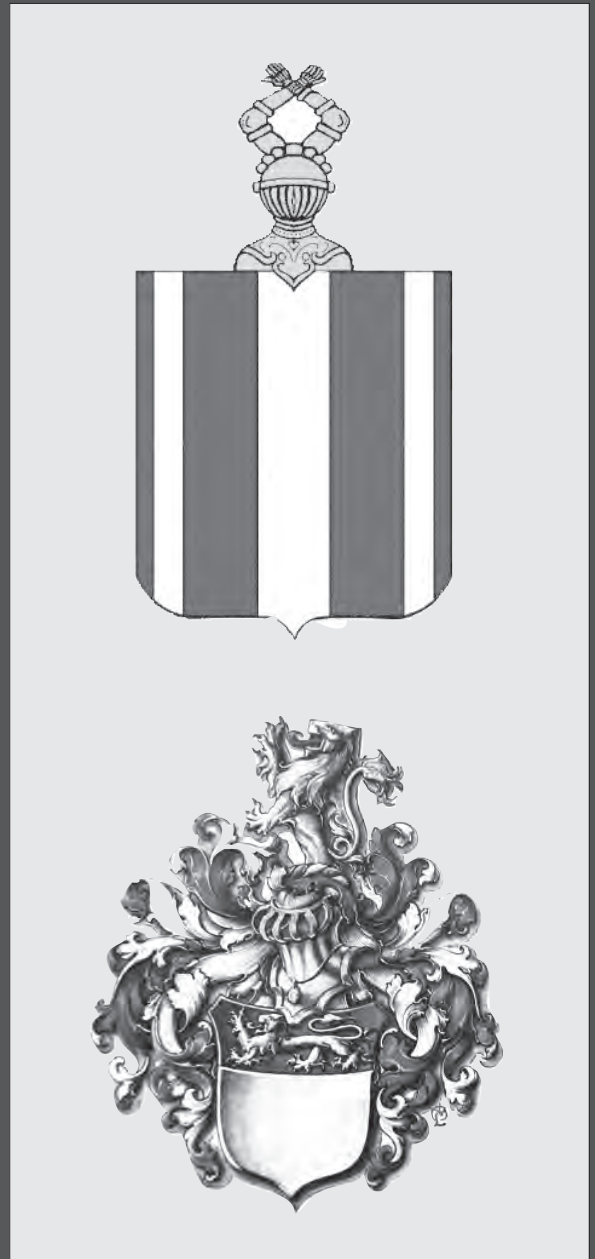
¹ Petrus Josephus Hubertus (Pierre) Cuypers (Roermond, 16 mei 1827 – aldaar, 3 maart 1921) was een Nederlands architect. Zijn naam wordt vaak in een adem genoemd met het Rijksmuseum (1876-1885) en het Centraal Station (1881-1889), beide in Amsterdam.

Hier leet begrave Meester Jan van de Meijden, Eijndove, sterf XVe (= 15^{de} eeuw) XXXVII (= 3 x 10 + 7) den dorde dagh Mert (= 3 Maart).

berg de Leeuw (= de Rode Leeuw, eigendom van meester Aert van der Meijden) inzake een perceel grond met een huis, genoemd de Oerschoren, welk bezit meester Aert van der Meijden eerder had gekocht....' RA Oirschot protocol van het jaar 1505, 46.

En soms zo: Heer Jan van der Ameijden, priester en kanunnik te Eindhoven, heeft verklaard dat Marieken weduwe van Henrick Thomas van der Ameijden aan hem een half mud rogge per jaar heeft afgelost uit een pacht van 2 mud per jaar, welk half mud deze Marieken jaarlijks steeds uit haar bezit heeft betaald aan genoemde Heer Jan. Hij geeft haar en haar kinderen nu kwijting voor dat halve mud samen met alle achterstand ervan. De brief van de 2 mud is in het ongerede gekomen, zoals Heer Jan verklaart, maar als die brief alsnog later wordt gevonden dan zal Heer Jan geen rechten meer ontlenen aan dat halve mud rogge, getuigen Scoet en Vloet.' 26-6-1-1538 Afstand vruchtgebruik, betalingsbelofte (RA

Boven het wapen van Ameide en daar onder het wapen van Bac(x).

Oirschot Inv 133a akte 159, 160 folio 75r)

Heer Jan van der Ameijden werd ook wel Heer Jan Daniëls van der Ameijden genoemd. Zijn vader heette Daniël. Hij was priester en kanunnik van de Sint Katharinakerk te Eindhoven en daarvoor pastoor in Bladel.

De zerk is hoogstwaarschijnlijk verloren gegaan bij de sloop van de Catharinakerk in 1860.

Een bijzonder zinnebeeld

Gerard den Otter

Bruidskist in het stadhuis van Ameide.

Ter gelegenheid van Open Monumentendag 2012 kwamen wij terecht in het stadhuis van Ameide. Nadat we even gekeken hebben wie van ons de meeste “hits” had in de database van de stamboomgegevens, viel mijn oog op een in de hoek staande kist. Het was een bruidskist, met het jaartal 1736. Voor wie zoals ik al jaren geïnteresseerd is in zinnebeelden en hun betekenis, leveren dit soort kisten vaak interessante motieven op.

Op de afbeelding rechtsbovenboven ziet u de desbetreffende dekenkist. Onder het zonnelymbol op de twee panelen van de kist is een symbool te zien dat nog het eenvoudigst is te omschrijven als een uitvergrote versie van een dobbelsteen met de vijf naar boven gericht. Vergelijk het maar eens met linksstaande afbeelding, waarin twee Romeinse dobbelstenen te zien zijn.

Romeinse dobbelstenen.

Het is een zinnebeeld dat ik nog nooit eerder op een dergelijke kist heb aangetroffen. Gelukkig hadden we een camera bij de hand, zodat ik deze bijzonderheid meteen vast kon leggen.

Nadat ik enige tijd over de grond had gekropen voor een goed plaatje, vroeg de heer Groenendijk naar de reden van mijn enthousiasme en toen ik hem dat vertelde, vroeg hij me daarna of ik er een artikeltje over wilde schrijven.

Om echter enigszins over te kunnen brengen waarom dit symbool volgens mij zo belangrijk is, volgt er eerst een korte inleiding.

Wat zijn zinnebeelden?

Ik heb o.a. deze definitie gevonden van zinnebeelden: (op internet onder Woorden Ned. Taal) “Een concrete figuur waarmee een abstract begrip zoals een natie, een ideaal, een gevoel enz. wordt verbeeld”.

Een duif is het zinnebeeld van “de vrede”.

Nog korter gezegd: een zinnebeeld is een embleem. Dit is een definitie die weliswaar de lading dekt, maar die toch nog een verdere uitleg vergt.

Als je bijvoorbeeld door de Alblasserwaard trekt, kom je voornamelijk op de “makelaars” (dat zijn de geveloptekens boven op de boerderijen) nogal eens zinnebeelden tegen. Een voorbeeld ziet u hieronder. Tegenwoordig denken we bij makelaars direct aan de tussenpersonen die hun werk doen bij het verhandelen van (onroerende) goederen. Die makelaars brengen twee partijen bij elkaar en dat is wat het Middelnederlandse woord “makelen”, waar hun beroepsnaam van is afgeleid, betekent. Zowel het gevelopteken als die tussenpersonen ontleen hun naam aan het zelfde werkwoord. Makelen is dus middelen, in het midden staan.

De zinnebeelden die we op deze makelaars aantreffen, beperken zich voornamelijk tot de ons nu nog bekende symbolen die we ook nog op de huidige speelkaarten aantreffen, nl. schoppen, klaveren, ruiten en harten. Niet dat er in die boerderijen ooit hartstochtelijke kaartspelers hebben gewoond, maar toen het kaartspel werd geïntroduceerd in de Nederlanden, waren deze symbolen nog zo voorhanden, dat ze voor de verschillende kleuren werden genomen. De betekenis was zo algemeen bekend dat niemand de moeite heeft genomen die op te schrijven. Dit artikel zou veel te uitgebreid worden als ik hier verder op in zou gaan en daarom beperk ik het even tot één zinnebeeld, nl. het hartsymbool.

Een makelaar op het dak.

Op de afbeelding op de volgende bladzijde (linksboven) ziet u een drietal hartvormige amuletten die gevonden zijn in graven uit de Romeinse periode. Het hart kwam toen al voor als symbool. Er bestaan veel ideeën over waar het symbool oorspronkelijk voor

Drie hartvormige amuletten.

Ring uit de Romeinse periode.

stond, maar omdat we het hartsymbool toch meestal associëren met liefde, neem ik aan dat het in ieder geval een vruchtbaarheidssymbool geweest moet zijn. Op de middelste amulet ziet u drie zogenaamde "ogen", zoals ze voor duizend jaar geleden nog gebruikt werden op dobbelstenen en die we daarom ook nog zo noemen (hoge ogen gooien).

Misschien hebt u zich weleens afgevraagd waarom er op die oude dobbelstenen niet gewoon 1, 2, 3, staat. Dat komt omdat die getalnotities toen nog niet door de Arabieren meegenomen waren uit India. Pas in de loop van de 15^e eeuw komen de ons nu zo vertrouwde cijfertekens via Spanje naar Europa. In combinatie met het hartsymbool kan het dan ook niet anders dan dat het getal drie in de getallensymboliek uit die tijd ook iets te maken had met de vruchtbaarheid.

Dat het symbool van drie "ogen" niet uitsluitend voorkwam op amuletten, ziet u op de afbeelding rechtsboven, een ring uit dezelfde periode. Die drie ogen/punten zijn daarna een eigen leven gaan leiden, omdat ze onder andere in verband werden gebracht met de drie beurzen van Sint Nicolaas. Die was naast zijn taak als kindervriend ook beschermheilige van de zeelieden (en van nog heel wat andere groepen, van apothekers tot prostituees). Daarom zag je op de handen van ouwe zeemannen nog wel eens drie getatoeëerde punten staan. Zie ook rechtsboven staande ring uit de Romeinse periode.

De afbeelding die u hieronder ziet, is een Romeinse mantelspeld, een fibula, met daarop prominent de vijf ogen.

Heel opmerkelijk is de fibula afgebeeld op de volgende

Romeinse fibula.

bladzijde, het is een zgn. kruisboogfibula, zo genoemd naar de vorm.

Van dit type zijn er heel veel exemplaren gevonden, omdat het een typische militaire fibula is. Duidelijk zijn de vier en de zes te onderscheiden op de steel van de fibula, alsof de vijf hier nadrukkelijk is weggelaten. Het lijkt wel alsof het krijgsmanschap niets moest hebben van de vijf ogen. Ik weet niet of ik hier ooit nog achter kom.

Opmerkelijk is wel dat er nog steeds een dobbelspel bestaat dat kassie-zes heet; ook wordt kassie-zes gebruikt als eufemisme voor de dood. Er wordt een andere verklaring voor gegeven, nl. dat kassie verwijst naar de zes planken waarvan een doods-kist is gemaakt, maar dat vind ik nogal vergezocht. De Romeinen zouden quattuor-sex gezegd hebben tegen deze combinatie van getallen.

Dat veel van symboliek uit de oudheid te maken had met de vruchtbaarheid, is volstrekt logisch als je bedenkt dat een mislukte oogst catastrofale gevolgen kon hebben voor een bevolking die niet naar de supermarkt kon lopen om het e.a. aan te vullen. Het heeft mij heel wat hoofdbrekens gekost om vijf op een of andere manier in verband te brengen met vruchtbaarheid. Wat ik ook altijd al vreemd vond, is dat ons woord vijf kennelijk iets te maken heeft met ons woord vijver en ik zeg hier nadrukkelijk *ons* woord, want in de ons omringende talen komt dit woord niet voor. Daarbij heeft het niet geholpen dat het Engelse woord voor vijver "pond" is, waar wij vijfhonderd gram onder verstaan en het Franse "pont" dat brug betekent, wat iets te maken kan hebben met ons woord pont voor een heen-en-weerbaarboot.

De verklaring bleek wat eenvoudiger en dat is vaak zo, een nieuw feit bij de puzzelstukjes kan je ineens op het goede spoor zetten. De functie van de vijvers bij woongemeenschappen van heel lang geleden, was dat daarin vis in leven werd gehouden. Als de vangst eens overvloedig was, kon de vis daarin overleven, zodat er in mindere

tijden ook nog iets te eten was. Het woord vijver komt van het werkwoord “vivere”. In het Italiaans is de derde persoon enkelvoud nog: *Lui vive* en dan is het duidelijk waar het om gaat.

Ons woord vijf, of vijf in een aantal dialecten, is hetzelfde als ons woord vijf in de betekenis van levendig.

Op de afbeelding hiernaast zie u ten slotte een ring, opnieuw uit de Romeinse periode, met daarop de vijf ogen waar tussendoor uitlopende takjes zijn te zien. Het leven stroomt hier vanuit het midden naar buiten.

Dat is de reden dat ik zo aangenaam getroffen was, dat ik op de bruidskist in Ameide de vijf ogen aantrof, want dat had ik nog nooit eerder op een dergelijk meubel aangetroffen.

Misschien denkt u wel: wat een verhaal over een kist waar iemand een paar eeuwen geleden zonder erbij na te denken een leuke vlakverdeling op heeft gemaakt!

In het bestuderen van zinnebeelden probeer ik zo nuchter mogelijk te blijven, al is het weleens moeilijk om je fantasie niet op hol te laten slaan. Dat zou ik wel doen, als ik met zekerheid beweerde dat de acht “ogen” onder op de kist, slaan op de oude dagverdeling van 2 x 8 uren, waarvan ons woord etmaal nog is afgeleid en ons woord (n) acht en ochtend (octa = Latijns voor acht).

Maar laten we dat maar op toeval houden, ik vond het verhaal van de vijf ogen al leuk genoeg.

☞ Als je alle ogen op de voorkant van de kist optelt, kom je op $5 + 5 + 8 = 18$. En dat is precies gelijk aan de som van het jaartal 1737 ($1+7+3+7 = 18$).

Afbeelding rechtsboven: een kruisboogfibula.
Onder: een ring uit de Romeinse periode.

Schaatsverzameling¹

“Lieden met beenderen
aan hun voeten...”

Henk T. Ganzeboom

Foto's: Kobalt Fotografie BNF

Eigenlijk had ik verwacht een interview met Krijn van der Ham te hebben over een van zijn andere verzamelingen, maar het liep allemaal anders. Krijn had namelijk speciaal voor het interview een enorme tent in de tuin opgebouwd en daarin een belangrijk deel van zijn schaats- en sleeënverzameling opgesteld. Een verrassing waar ik vanzelfsprekend niet omheen kon, want het privilege om deze verzameling in alle pracht en praal te kunnen bekijken was een unieke kans. Aan een wand van de tent hingen honderden schaatsen en aan de andere kant stonden de sleeën.

Krijn van der Ham¹ schaatst graag én houdt van oude spullen. Deze combinatie maakte dat hij vijfendertig jaar geleden met zijn schaatsverzameling begon nadat hij op een rommelmarkt een paar oude schaatsen zag liggen. Hij kocht het paar eigenlijk alleen maar uit interesse en het viel hem op dat er zoveel verschillen bestonden tussen de diverse schaatsen. Geïnspireerd door deze gedachte besloot Krijn zich maar eens meer te verdiepen in de materie. Hij werd donateur van Stichting de Poolster, een club verzamelaars die zich ten doel stelt “te bevorderen dat schaatsen en andere winterse objecten van cultuurhistorische waarde die te maken hebben met de productie en het gebruik van schaatsen worden geconserveerd in Nederland, en wil een platform zijn voor het verzamelen en uitwisselen van informatie over schaatsen in de meest brede zin.” Door contacten met andere schaats-verzamelaars kreeg Krijn steeds meer kennis en groeide zijn passie voor de schaatsverzameling. Naast de schaatsen ging hij tevens sneeuw- en ijsleeën verzamelen.

Romantiek en nostalgie

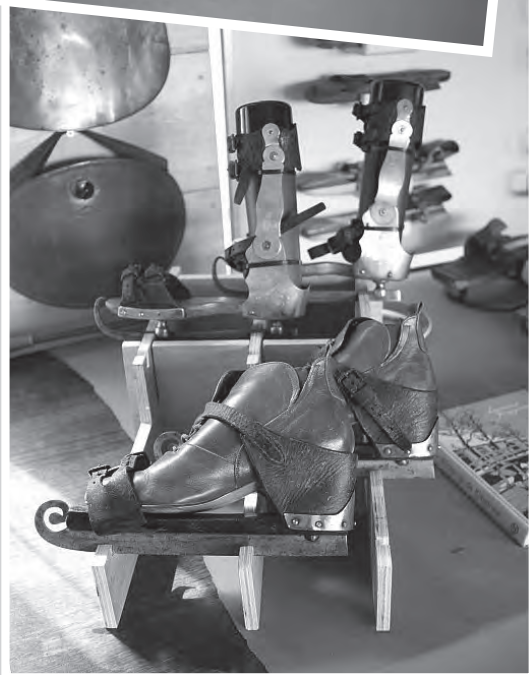
Krijn wordt gefascineerd door de nostalgie van vroeger. Op oude schilderijen met schaatsende mensen straalt de romantiek je toe. Zo heeft hij het eigenlijk vroeger als kind ook zelf ervaren. Ondanks al zijn verschillende interesses en een leven dat gevuld is met

Afbeeldingen van boven naar beneden:

- Glissen gemaakt van pijpbeenderen.
- Een wand vol met honderden schaatsen.
- Krulschaatsen met gaten
- Boeken over schaatsen..

1 Dit artikel verscheen in Cultuurhistorisch maandblad Tussen Antiek & Verzamelen, Jaargang 26, nummer 273, december 2010.

Afbeeldingen van boven naar beneden:

- Klompschaatsen met bandage.
- Schaatsen met extra versteviging.
- Eén van de vele sleeën uit de verzameling.

veel verschillende activiteiten, weet hij in de weekenden en vakanties toch tijd te maken om rommel- en antiekmarkten te bezoeken. Zijn verzameling is inmiddels dan ook gegroeid naar meer dan vierhonderd paar schaatsen, zevenentwintig sleeën, brochures, afbeeldingen van winterse tafereelen, doosjes waar de schaatsen in zaten, slijpblokken en enkele boeken over schaatsen. De oudste objecten uit de collectie zijn de zogenaamde Glissen, die reeds in de negende eeuw gebruikt werden voor het schaatsen. Een van de oudste overleveringen hierover kwam van bisschop Thomas, die in zijn dagboek verwoordde dat hij 'lieden gezien had met beenderen aan hun voeten, die net zo snel gingen als vogels in de lucht. Het zijn pijpbeenderen van dieren, waar gaten in werden geboord om palinhuid door te trekken. Een Glis werd glad gemaakt door de onderzijde op een steen te schuren. Deze Glissen worden zowel in Scandinavië, Duitsland, Zwitserland als in Nederland gevonden. Toch zijn voor Krijn een paar schaatsen uit het midden van de achttiende eeuw de meest bijzondere objecten uit zijn verzameling. Het zijn schaatsen met een mooie hoge krul aan de voorzijde en ten minste veertien generaties bewaard gebleven. Hij heeft ze op een veiling kunnen kopen. Verder heeft hij nog een bijzonder paar schaatsen uit 1895, waarbij de krul met gaten is gecombineerd. Deze schaatsen zijn gemaakt door de firma Gorter uit Zwolle en zijn, voor zover Krijn weet, het enige nog bestaande paar in Nederland. Krijn is verder nog erg gehecht aan een mooi stel schaatsen waarvan de kop is afgewerkt met een klein leeuwje.

De ontwikkeling van de schaats

Het schaatsen met ijzers is in Nederland pas in de dertiende eeuw ontstaan. Of dit destijds een recreatief of een meer noodzakelijk instrument om je te verplaatsen was, is nog onbekend. In die tijd was de schaats een lomp stuk hout waar een stuk ijzer onder was gefabriceerd. Toch werd de schaats al snel slanker en mooier afgewerkt. Pas onder invloed van het wedstrijdelement kwamen er verdere ontwikkelingen in de schaatsontwerpen. Rond 1890 was er een schaatswedstrijd in Berlijn. Een aantal deelnemers was Noren, die de schaatsen vast aan de schoen hadden en alle wedstrijden wonnen. Vandaar de naam 'Stalen Noren'.

De meeste schaatsen uit vroegere tijden werden door plaatselijke smeden gemaakt. Het is voor Krijn de uitdaging om juist deze schaatsen voor zijn verzameling te verwerven. Hij heeft enige tijd geleden bij een overleden plaatselijke smid een doos met daarin een serie metalen plaatjes gevonden, die voor een deel schaatssjablonen waren en, zo denkt Krijn, oefenijzers voor leerlingen. Een unieke vondst!

Lezingen geven, tenten opbouwen en andere verzamelingen

*Krijn bij zijn
imposante collectie schaatsen*

Het is tegenwoordig niet gemakkelijk om de schaatsverzameling uit te breiden, want de prijzen zijn soms erg hoog en het spul is vaak gewoon niet te vinden. Krijn zoekt dus vooral op markten en beurzen, maar niet op internet, want met dit medium heeft hij niet zoveel. In de winter is Krijn van der Ham zeker tien tot vijftien uur per week met zijn verzameling bezig. Voor een deel wordt die tijd ook opgeslokt doordat hij zo'n twintig lezingen per jaar over de historie van het schaatsen geeft. Bij deze lezingen bouwt hij zelfs een complete expositie op en hij krijgt daar altijd veel complimenten voor. Krijn denkt dat er in Nederland zeker honderdvijftig andere schaatsverzamelaars zijn. Met een aantal heeft hij regelmatig contact. Zo heeft hij vorig jaar de voorjaarsbijeenkomst voor Stichting de Poolster georganiseerd. Hij heeft daarvoor een tent van dertig meter en twee tenten van

elk twaalf meter lang achter zijn huis opgebouwd. Daarin was zijn complete verzameling tentoongesteld inclusief een soort bioscoop waar hij oude plaatjes liet zien over het schaatsen in de Ablasserwaard. Dat verzamelen soms ook tot teleurstellingen kan leiden illustreert het volgende verhaal. Krijn vertelt: "Ik werd eens gebeld door iemand die zeer enthousiast een paar verzamelobjecten aanbood. Ik verheugde me op de unieke kans die me werd geboden en kon er bijna niet van slapen. Vol verwachting reed ik naar de betreffende persoon. Uiteindelijk bleek het om een paar houten schaatsjes te gaan van amper twintig jaar oud. Het waren kinderschaatsjes die je op iedere rommelmarkt voor bijna niets kunt kopen. Een enorme desillusie!" Krijn kan er nu wel om lachen ... het zijn ervaringen die bij het verzamelen horen.

*Donderdag 12 november 1927 is te Hilversum in het huwelijk getreden de heer
C.W. Luijendijk, burgemeester van Ameide en Tienhoven met Mej. Cornelia A. Kok.*

De burgemeester
